

YLIOPISTOSTA TYÖELÄMÄÄN

- Valmistuvat yliopisto-opiskelijat ja työelämään siirtyminen

**Pauliina Salivirta
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Kevät 2000**

YLIOPISTOSTA TYÖELÄMÄÄN

Pauliina Salivirta

Pro gradu-tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka, Jyväskylän yliopisto

Kevät 2000

Sivuja: 105 + liitteet

Tutkielmassa tarkastellaan siirtymävaihetta yliopistosta työelämään. Tarkoituksena on selvittää millaisia tunteita ja ajatuksia yliopistosta valmistuvilla opiskelijoilla on valmistumisensa ”kynnyksellä”. Samalla selvitetään, millaiset tekijät vaikuttavat näihin tuntemuksiin ja millä keinoilla siirtymään liittyvää epävarmuuden kokemusta voisi helpottaa. Lisäksi valmistuvilta opiskelijoita kysytään heidän tulevaisuuden suunnitelmistaan sekä työn, perheen ja vapaa-ajan merkitystä tulevassa elämässä.

Tutkielma suoritettiin haastattelemalla kymmentä eri alan yliopisto-opiskelijaa. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina keväällä 1999. Aineistoa on analysoitu tematisoinnin, tyypittelyn ja vertailun avulla.

Tutkielman teoreettinen pääpaino on jälkimoderniin yhteiskuntaan liittyvissä yksilöllisissä valinnoissa sekä työelämän epävarmuudessa. Valintoja tarkastellaan elämänpolitiikan sekä elämönhallinnan näkökulmista. Elämänpolitiikalla viitataan elämän muokkaamiseen yhteisöllisesti siten että yksilöt, tutkielman tapauksessa opiskelijat, voivat elää mahdollisimman hyvää ja onnellista elämää. Tutkielmassa pohditaan erityisesti elämänpolitiikan ja työn suhdetta. Elämönhallinnassa taas on kyse elämän ulkoisesta ja sisäisestä suunnittelusta ja kontrolloinnista.

Tutkielman tuloksista ilmenee, että opiskelijoiden suhtautuminen valmistumiseen on ambivalenttia. Toisaalta valmistumista pelätään, toisaalta sitä odotetaan. Epävarmuuden kokemisessa on suuria eroja, samoin kokemisen syissä. Haastatelluista opiskelijoista osa suhtautui valmistumiseensa ”varmasti”, osa ”luottavaisesti” ja suurin osa ”epävarmasti”. Varmuuden kokemista edesauttaa työssäkäynti (ulkoinen elämönhallinta), oman mieleisen työalan löytyminen, luottamus omiin kykyihin (sisäinen elämönhallinta) sekä kyky luopua menneistä asioista, kuten opiskelijaelämästä ja sen vapaudesta. Opiskelualan ammatillisuus tai hyvät työnäkymät eivät tutkielman lähtöolettamuksen mukaisesti olleet määräävimmit tekijät varmuuden kokemiselle.

Haastatellut opiskelijat odottavat paljon työltä. Työltä toivotaan mielekkyyttä, haastavuutta, mukavaa työyhteisöä sekä turvallisuutta ja pysyvyyttä. Työelämä nähdään synkkänä ja kilpailullisena. Tämä lisää valmistumiseen liittyvää epävarmuutta. Työtä tärkeämpinä asioina pidettiin vapaa-aikaa sekä hyviä ihmissuhteita. Omaa hyvinvointia ei suostuttu asettamaan työn edelle. Yliopiston toivotaan säilyvän akateemisenä sivistysyliopistona. Toisaalta nähdään, että yliopiston tulisi parantaa opiskelijoiden valmiuksia työelämässä toimimiseen.

Avainsanat: opiskelijat, opiskeluala, valmistuminen, yliopisto, jälkimoderni, elämänpolitiikka, elämönhallinta, työelämä.

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO.....	1
1.1	Lähtöolettamukset eli hypoteesit.....	3
1.2	Tutkielman teoriaosuuden kulku.....	4
2.	OPISKELIJAT JA JÄLKIMODERNI ELÄMÄNPOLITIikka.....	5
2.1	Mikä elämänpolitiikka?.....	5
2.2	Yksilöllistyminen ja elämänpoliittiset valinnat.....	6
2.3	Elämänpolitiikka ja elämänhallinnan vaatimus.....	9
2.3.1	Opiskelijan elämänhallinnan ulkoiset ehdot: tuntematon tulevaisuus ja valintojen haasteellinen ambivalenssi.....	10
2.3.2	Opiskelijan elämänhallinnan ulkoiset ehdot: epävarmat työmarkkinat.....	12
2.4	Elämä - ”Onnen pipanoita vai ahdistavaa arkea?”.....	14
2.4.1	Työ ja elämänmielekkyyys.....	15
2.4.2	Elämänhallinta, onni ja hyvinvointi.....	16
3.	OPISKELU YLIOPISTOSSA.....	18
3.1	Yliopisto elämismaailmana.....	19
3.2	Erilaiset tiedekulttuurit ja omaan opiskelualaan sosiaalistuminen.....	22
3.3	Opiskeluajan kehitystehtävät ja siirtymäkaudet: fuksista n:n vuoden opiskelijaksi.....	24
4.	YLIOPISTO JA URANHALLINTA.....	27
4.1	Yliopiston tehtävät... ..	27
4.2	Korkeakoulutuksen ja työelämän kohtaaminen.....	29
4.2.1	Kohtaamattomuusongelmia.....	30
4.3	Uranhallintaa yliopistossa.....	33
4.3.1	Yliopiston ja opiskelijan roolit uranhallinnassa.....	34
5.	KOHTI EMPIRIAA.....	36
5.1	Tutkimusasetelma.....	36
5.1.1	Tutkimuskysymykset.....	36
5.1.2	Aineisto ja sen hankinta.....	36
5.1.3	Puolistrukturoitu haastattelu ja aktiivinen haastattelija.....	37
5.1.4	Haastattelun positiot: opiskelija toisen opiskelijan haastateltavana.....	39

5.2	Aineiston analysointi	40
5.3	Haastateltavien tausta ja elämäntilanne.....	40
6.	OPISKELIJAELÄMÄN ILOT JA SURUT.....	43
6.1	Opiskelu elämänvaiheena	43
6.2	Opiskelun monet merkitykset.....	45
6.3	Opiskelun parhaat puolet ja kurjimmat jutut	46
6.4	Opiskelija elämän myllerryksissä	47
6.5	Itse opiskelu.....	49
7.	VALINTOJA JA VALINNANPA(I) KKOJA.....	51
7.1	”Humanistiksi, kauppatieteilijäksi vaiko liikunnalle?”	51
7.2	Sosiaalistuminen opiskelualaan ja ammatti-identiteetin rakentuminen	55
7.3	Uraputkessa vai lastuna laineilla?	58
7.4	Urakriisi!.....	60
7.5	Entä jos...?	62
8.	VALMISTUMISEN AMBIVALENTIT TUNTEET	63
8.1	Luopuminen.....	63
8.2	Epävarmuus	64
8.3	Houkuttelevuus.....	67
8.4	Stressaavuus	67
8.5	Tulevaisuuden toiveet.....	71
9.	TAKANA OPINNOT, EDESSÄ TYÖELÄMÄ	73
9.1	”Raaka ja kilpailullinen työelämä”	73
9.2	Työelämän ankarat pääsyaatimukset	75
9.3	Suuret odotukset työltä	76
9.4	Hävettävä työttömyys	79
10.	YLIOPISTO ENNEN, NYT JA TULEVAISUUDESSA.....	82
10.1	Massayliopisto	82
10.2	Akateeminen sivistys vs. käytännöllisyys.....	83
10.3	Yhteistyön puolesta, kaupallistumista vastaan	86
10.4	Apua Tutkimus- ja työelämäpalvelusta?	87
10.5	Opinnoille ohjausta.....	89
11.	YHTEENVETO.....	92
12.	POHDINTAA JA ARVIOINTIA	97

LÄHDELUETTELO	100
---------------------	-----

1. JOHDANTO

Tämän pro gradu-tutkielman tarkastelukohteena on *siirtymävaihe yliopistosta työelämään*. Tutkielman tehtävänä on tarkastella *yliopistosta työelämään siirtyvien opiskelijoiden ajatuksia ja kokemuksia elämäntilanteestaan, tekemistään valinnoista ja tulevaisuuden näkymistä 90-luvun lopun yhteiskunnallisen tilanteen valossa*. Tutkielma on saanut alkunsa osittain omakohtaisesta tilanteesta. Muistan elävästi kuinka minä ja opiskelutoverini yliopistossa etsimme opintojen keskivaiheilla vastauksia kysymyksiin: Mitä elämältäni haluan? Millaista työtä haluan tehdä? Olenko opiskellut oikeaa alaa ja valinnut sopivia sivuaineita? Onnistunko löytämään mielenkiintoista työtä valmistumisen jälkeen?

Kysymyksemme eivät olleet mitenkään omituisia. Jälkimoderneissa yhteiskunnissa elävien opiskelijoiden on pakko suunnitella ja rakentaa elämäänsä valintojen kautta. Yksilöllisten ratkaisujen tekeminen ei kuitenkaan ole helppoa elämän ennustamattomuuden, uudenlaisten riskien, moninaisten mahdollisuuksien ja epävarmuuksien keskellä. Aikaisemmin ihmisten elämällä oli selvä suunta: valmistuttua työhön, työ hierarkiassa ylöspäin ja lopulta eläkkeelle. Tämän päivän opiskelijoiden elämä ei etene suoraviivaisesti kehittyen. Elämä on pikemminkin sirpaleista ja epäjatkuvaa.

Valinnat ja ”hyvän elämän” kysymykset avaavat elämänpoliittisen kentän. Elämänpolitiikalla tarkoitetaan eräänlaista elämää koskevien päätösten politiikkaa, jota tehdään kollektiivisesti yksilön ja valtiollisen politiikan välisellä ”harmaalla” alueella (Roos & Hoikkala 1998). Valmistuville opiskelijoille aktualisoituu monia elämänpoliittisia kysymyksiä. Näistä tärkeimmät koskevat työtä ja tulevaa elämäntapaa. Opiskelijan on viimeistään valmistumisen kynnyksellä mietittävä millaista elämää haluaa elää ja millaista työtä toivoo tekevänsä.

Yliopistosta valmistuminen ja työelämään siirtyminen merkitsee useimmille opiskelijoille suurta elämänmuutosta. Opiskeluaika yliopistossa on usein elämän mieliin painuvinta aikaa, jossa korostuvat vapaus, ystävät ja yhteinen ajanvietto opiskelun ohella. Yliopisto on monille opiskelijoille yhteisö josta pois siirtyminen saa aikaan

ristiriitaisia tunteita. Siirtymässä luovutaan menneestä hyvästä ajasta, vapaudesta ja totutusta elämäntyylistä. Edessä ovat uudet haasteet, epävarmat työmarkkinat, taloudelliset vastuutekijät, perheen perustaminen. Toisaalta uusi on aina houkuttelevaa. Taloudellisen tilanteen koheneminen, paikalleen asettuminen, käytännön työn aloittaminen ja sen mukanaan tuomat haasteet myös houkuttavat.

Yhteisenä tunteena valmistuvilla opiskelijoilla on tietynlainen epävarmuus. Tuntemattoman tulevaisuuden lisäksi epävarmuutta aiheuttaa työelämän epävakaus. Akateeminen koulutus ei enää takaa työpaikkaa. Lisäksi monet yliopistosta valmistuneet joutuvat työskentelemään koulutustaan vastaamattomissa tehtävissä, ylikoulutettuina ja alipalkattuina. Samaan aikaan tietoyhteiskunnassa on pulaa mm. informaatiotieteitä opiskelleista, joita ”revitään” töihin kesken opintojen. Sopivan työpaikan löytämisen lisäksi opiskelijat tuntevat epävarmuutta työelämän vaatimusten vuoksi. Työntekijöiltä edellytetään tehokkuutta, pitenevien työpäivien tekoa ja jatkuvaa uusien asioiden opiskelua.

Selviytyminen epävarmuuksien keskellä edellyttää elämänhallintaa. Koulutus on yksi elämänhallinnan keinoista. Koulutuksen jälkeiseen uraan vaikuttavat paitsi yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, kuten työmarkkinat, myös yksilön omat päätökset ja toimenpiteet. Akateeminen opiskelu mahdollistaa usein monenlaisen sijoittumisen työelämässä mikä korostaa opiskelijoiden uranhallinnan merkitystä. Tulevaa ammattia tai työtä on mietittävä jo opintojen varhaisessa vaiheessa. Opiskelijan kohtaamat haasteet (työelämän epävakaus, akateemisten työttömyys jne.) ovat haasteita myös yliopistolle jolta vaaditaan käytännön toimenpiteitä opiskelijoiden sijoittumisen eteen.

Tutkielmassa tarkastellaan seuraavia asioita:

1. Siirtymää yliopistosta työelämään.

Millainen on siirtymävaihe valmistuvan opiskelijan silmin? Miltä valmistuminen opiskelijasta tuntuu ja mihin elämänalueisiin nämä tuntemukset liittyvät?

2. Opiskeluvalintojen tekoa ja niiden merkitystä valmistumiselle

Miten opiskelijat ovat tehneet opiskeluihin liittyviä valintoja? Miten oma ura on löytynyt vai onko se löytynyt? Vaikuttaako opiskelualan spesifisyys tai alan hyvä työmarkkinatilanne epävarmuuden kokemiseen?

3. Valmistumisen jälkeiseen tulevaisuuteen asetettuja toiveita/pelkoja.

Mitä opiskelijat odottavat ja haluavat tulevaisuudeltaan? Mikä merkitys työllä, vapaa-ajalle, perhe-elämällä on heidän tulevaisuudenkuviissaan? Millaisiin työelämän vaatimuksiin he ovat valmiita suostumaan?

4. Yliopiston muuttunutta roolia ja vastuuta opiskelijoista

Millaisia mielipiteitä opiskelijoilla on yliopistosta, sen opetuksesta, opintojen ohjauksesta ja työelämäpalvelujen tarpeesta?

Löytääkseni vastauksia näihin kysymyksiin haastattelin kymmentä valmistumassa olevaa yliopisto-opiskelijaa. Kaikki haastateltavat edustivat eri pääainetta. Koska halusin selvittää, vaikuttaako mm. opiskelualan ammatillisuus epävarmuuden kokemiseen, valitsin ns. ammattispesifiä ainetta (esim. opettajat, psykologit) sekä ns. yleissivistävää ainetta opiskelevia (esim. yhteiskuntapolitiikka, kasvatustiede). Haastattelukysymykset luotaavat sekä opiskeluajan kokemuksiin että tulevaisuuden näkymiin.

Olen teemoittanut tekemäni haastattelut viiteen aihealueeseen, jotka mukailevat edellä esittämiäni tutkimuskysymyksiä. ”*Opiskelijaelämän ilot ja surut*” tarkastelee opiskeluaikaa elämänvaiheena, ”*Valintoja ja valinnanpa(i)kkoja*” puolestaan uranhallinnan tematiikkaa. Kolmas teema-alue käsittelee ”*Valmistumisen ambivalentteja tunteita*”. ”*Takana opinnot edessä työelämä*” luvussa opiskelijat kertovat peloistaan ja toiveistaan joita työelämään siirtyminen heissä herättää. Viimeinen teema-alue ”*Yliopisto ennen, nyt ja tulevaisuudessa*” koskee yliopiston roolia.

1.1 Lähtöolettamukset eli hypoteesit

Lähtökohtanani on ajatus, että yliopistosta valmistuminen saa opiskelijassa aikaan monia tunteita: haikeutta, pelkoa, luopumista, tyhjyyttä, vapautumista, iloa. Oletan, että mitä merkittävämpi opiskeluaika opiskelijalle on ollut, sitä haikeammalta yliopistosta työelämään siirtyminen tuntuu.

Toiseksi oletan, että opiskelijan uravalinnat, ts. opiskelualan valinnan selkeys ja opiskelualan ammatillisuus sekä alan työmarkkinatilanne vaikuttavan opiskelijan epävarmuuden kokemuksiin. Mitä selkeämpi työala tai mitä parempi työmarkkinatilanne, sitä helpommaksi työelämään siirtyminen koetaan. Siksi omien opintojen suunnittelu riittävän varhaisessa vaiheessa on tärkeää.

Uskon myös että yliopiston rooli tulee muuttumaan. Yliopiston on vastattava työelämän haasteisiin sekä otettava opiskelijoiden työllistymisen entistä paremmin huomioon. Toisaalta uskon etteivät opiskelijat toivo yliopiston muuttuvan koulumaisemmaksi vaan päinvastoin säilyttävän akateemisuutensa.

1.2 Tutkielman teoriaosuuden kulku

Tutkielmani lähtee liikkeelle tarkastelemalla *jälkimodernia* ja siihen liittyvää *elämänpolitiikkaa* (Luku 2). Jälkimoderni on opiskelijoiden elämän yhteiskunnallinen konteksti. Valmistuminen aktualisoi opiskelijoille monia elämänpolitiikan kannalta tärkeitä asioita. Opiskelijoiden on myös pyrittävä hallitsemaan elämäänsä modernin murroksen paineissa: elämän ollessa epävarmaa ja työelämän ollessa epävakaa.

Tämän jälkeen esittelen valmistuvien opiskelijoiden toista kontekstia: *Yliopistoelämää* (Luku 3), josta opiskelijat siirtyvät työelämään. Luvussa esitellään yliopisto elämismaailmana, joka hallitsee opiskelujen aikaista elämää. Yliopistomaailma ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan yliopiston sisällä on erilaisia tiedekulttuureja. Opiskelija sosiaalistuu omaa tiedekulttuuriinsa joka vaikuttaa muun muassa opintojen luonteeseen. Luvun viimeisessä kohdassa kerron opiskeluaikaisista kehitystehtävistä sekä siirtymisestä fuksista valmistuvaksi opiskelijaksi.

Neljäs luku käsittelee *yliopistoa*, jonka myös on muututtava yhteiskunnan mukana. Tarkastelen aluksi yliopiston roolia ja tehtäviä, jonka jälkeen tutustun yliopiston ja työelämän kohtaamiseen. Kohtaamisessa on myös ongelmia. Opiskelijoiden saattaa olla vaikea löytää sopivaa työtä valmistumisen jälkeen. Luvun lopussa käsitellenkin lyhyesti millaista on *uranhallinta* yliopistossa.

2. OPISKELIJAT JA JÄLKIMODERNI ELÄMÄNPOLITIikka

Yhteiskuntateoreetikot ovat jäsentäneet 2000-luvun yhteiskunnallista todellisuutta *elämänpolitiikan* käsitteen avulla (mm. Giddens 1991, Beck 1992, Roos & Hoikkala 1998). Vaikka elämänpolitiikka on suhteellisen uusi käsite yhteiskuntatieteissä, on sen taustalla keskustelua jälkimoderniin liittyvistä ominaisuuksista, kuten valinnoista, yksilöllistymisestä ja refleksiivisyydestä. Modernille tunnusomaisia piirteitä olivat usko jatkuvaan kehittymiseen ja hyvinvoinnin kasvuun. Samalla ihmisillä oli selkeä käsitys omasta paikastaan sekä elämänsuunnastaan. Jälkimodernin ominaisuuksia ovat puolestaan entisten *varmuuksien menetykset, uudenlaiset riskit, elämän ennustamattomuus, moninaiset mahdollisuudet ja valinnat sekä yksilölliset identiteettiprojektit*. Jälkimodernia voidaan symbolisesti kuvata pyörteenä, josta on vaikea sanoa mihin päin se tulevaisuudessa suuntautuu (Bauman 1995). Tässä epävarmassa ja epäjatkevassa todellisuudessa on yliopistosta valmistuvien opiskelijoiden elettävä, tehtävä valintoja ja toimittava.

Elämänpolitiikasta puhutaan vasta nyt, kun valinnat ja hyvän elämän kysymykset ovat muuttuneet arkipäiväisiksi ja pakollisiksi. Giddensille (1991) elämänpolitiikan ”syntyminen” on edellyttänyt lopullista siirtymää traditionaalisen yhteiskunnan säännöistä, jäykistä periaatteista ja auktoriteettirakenteista kohti jälkimodernin vapautta ja ennakoimattomuutta. Toisaalta elämänpolitiikan aktualisoituminen on vaatinut turvattuja elämänmahdollisuuksia ja hyvinvoinnin kasvua, sillä toimiakseen elämänpolitiikka vaatii tiettyä määrää emansipaatiota. Vaikka emansipaatio on Giddensin (1991, 211) mukaan näyttäytynyt eri tavalla eri aatesuunnissa (radikalismissa, liberalismissa ja konservatiivisuudessa), ovat sen pääperiaatteet, eli ihmisten vapautuminen huonoista olosuhteista tai epätasa-arvosta, toteutuneet ainakin jossain määrin kaikissa jälkimoderneissa yhteiskunnissa.

2.1 Mikä elämänpolitiikka?

Käsitteenä elämänpolitiikka on varsin epämääräinen ja monikäyttöinen. Elämänpolitiikkaa voidaan tarkastella *yhteiskunnallisella tasolla*, jolloin elämänpolitiikalla jäsenetään muun muassa uusia sosiaalisia riskejä, työelämään ja ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Esimerkkeinä elämänpoliittisista aiheista voidaan

mainita keskustelut työajoista, työnteon ehdoista, homoavioliitoista tai ihmisen oikeudesta päättää omasta kuolemastaan. *Yksilötasolla* elämänpolitiikka liittyy elämän pohtimiseen ja valintojen tekoon yhteisissä, ryhmiä ja yhteiskuntaa koskevissa asioissa. Kun traditiot ja auktoriteetit eivät enää ohjaa elämää, on ihmisten mietittävä: Miten meidän tulisi elää? Monien näennäisesti yksilöllistenkin valintojen seuraukset palautuvat lopulta laajempaan yhteisöön. Esimerkiksi kulutustottumuksemme aiheuttavat seurauksia yhteiseen ympäristöömme. Vaikka elämänpolitiikkaan liittyy keskeisesti elämänhallinnan käsite, tulee nämä kaksi kuitenkin erottaa toisistaan. Yksilön suunnittelussa ja kontrolloidessa omaa elämäänsä tai toteuttaessaan itseään ei puhuta elämänpolitiikasta, vaan elämänhallinnasta (Roos & Hoikkala 1998, 12).

Elämänpolitiikkaa on kritisoitu liiallisesta ”maailmojen syleilystä” eli siitä, että elämänpolitiikan avulla pyritään selittämään ja jäsentämään lähes kaikkia yhteiskuntamme ilmiöitä. Sen sijaan elämänpolitiikan teoreetikot kuten Beck ja Giddens eivät juurikaan ole esittäneet millä tavalla ihmiset elämänpolitiikkaa toteuttavat, miten he kohtaavat elämän epävarmuuden lisääntymisen ja rakentavat arkensa (Hoikkala 1998, 162). Opiskelijoiden kohdalla elämänpoliittiset kysymykset ovat kuitenkin tärkeitä, sillä valmistuminen ”pakottaa” heidät entistä enemmän valintojen tekoon ja elämänpolitiikan toteuttamiseen. Valmistuminen ja yliopistomaailmasta työnmaailmaan siirtyminen aktualisoi valitsemaan ”oman hyvän elämän” eli tekemään normaalien rajoitusten puitteissa juuri sellaisia päätöksiä, jotka tyydyttävät itseä.

2.2 Yksilöllistyminen ja elämänpoliittiset valinnat

”Asuisinko vanhempieni kodissa vai yhteisössä, menisinkö pian naimisiin vai eläisinkö sinkkuna, menisinkö mukaan kulutushuumaan vai mietiskelisinkö askeesissa, tavoittelisinko karriääriä vai tähtäisinkö satunnaistöihin, virastoon vai sosiaalialalle, kuuluisinko punkkareihin vai porkkananpurijoihin, tulisinko pehmoisäksi vai machomieheksi, menisinkö opiskelemaan vai suoraan töihin tässä nyt vai vasta tulevaisuudessa...” (Ziehe 1991, 34)

Ziehen (1991) ote kuvaa hyvin sitä valintojen runsautta, jota yksilöllistyneet yliopisto-opiskelijatkin elämässään kohtaavat. Yksilöllistymistendenssi on eräs modernin murroksen helpoimmin havaittavista piirteistä. Eräsaaren (1995, 170) mielestä yksilöllistyminen on sekä yhteiskunnallista että sosiaalista. Yhteiskunnallinen yksilöllistyminen merkitsee yksilön päätöstenteon lisääntymistä monissa asioista, jotka

opiskelualaan opiskelija omaksuu ainakin jossain määrin oman alansa habituksen. Habituserot näkyvät muun muassa harrastuksissa, pukeutumisessa, opiskelutyyliissä sekä suhtautumisessa työhön.

Erityisen tärkeitä valintoja yksilölle ovat työhön ja työympäristöön liittyvät valinnat, sillä ne muodostavat elämäntyylin- ja elämäntavan perustan. Työn antama taloudellinen turva mahdollistaa muun muassa itsensä toteuttamisen. Työn kautta löydetään uusia sosiaalisia suhteita ja koetaan osallisuutta yhteiskuntaan. Lisäksi työllä on suuri merkitys vapaa-ajan ja perhe-elämän kannalta. Esimerkiksi opiskelija joka edustaa hyvin perhekeskeistä elämäntapaa ei mielellään valitse työtä, joka edellyttää voimakasta sitoutumista ja pitkiä työpäiviä.

Jälkimodernissa maailmassa myös identiteetistä on tullut valinnan kohde ja siten merkityksellinen asia elämänpolitiikan kannalta. Bauman (1992, 193-194) väittää, että varsinaisia valmiita ja pysyviä identiteettejä ei jälkimodernissa edes voida saavuttaa, sillä valintoja tekemällä yksilö samalla rakentaa itse itsensä. Identiteetti on valittavissa, muokattavissa ja vaihdettavissa (Ziehe 1991, 16-27). Opiskelijatkin rakentavat minuuttaan refleksiivisesti eli tarkkailemalla ja pohtimalla omaa itseä: Mitä ajattelen, mitä tunnen? Mitä minulta odotetaan? Mitä minun tulisi tehdä elämälleni? Nämä kysymykset liittyvät etenkin lähestyvään valmistumiseen.

Identiteetin muutoksia saatetaan tehdä elämäntilanteen muutoksen sekä ympäristön vaatimusten perusteella. Kun ihminen joutuu uuden elämäntilanteen eteen esimerkiksi yliopistosta valmistuttuaan, joutuu hän aloittamaan elämänsä kokoamisen lähes alusta. Tällöin opiskelija ikään kuin kääntyy entisten kokemustensa puoleen ja ryhtyy kokoamaan uutta identiteettiä joka sopii paremmin uuteen tilanteeseen. Valmistuva opiskelija luopuu opiskelijan identiteetistä joka on pitänyt opiskelijaa eräänlaisessa ”keskenkasvuisen” roolissa ja omaksuu uuden ”aikuisemman” identiteetin erityisesti työn kautta. Anthony Giddens (1991, 186-187) kritisoi minuuden refleksiivistä projektia, jossa identiteettiä täytyy luoda yhä uudestaan muuttuvissa tilanteissa sillä seurauksena on stressiä ja jatkuvaa epäilyä oman elämän suunnasta. Lisäksi jälkimodernissa ihanteellista minuutta tavoitellaan ja identiteettiä rakennetaan erityisesti ulkoisten asioiden kuten työn perusteella. (Giddens 1991, 186-187).

Elämäntavan ja identiteetin lisäksi opiskelija joutuu pohtimaan monia eettisiä ja moraalisia kysymyksiä selkeiden moraalisten sääntöjen ja auktoriteettien puuttuessa. Jälkimoderni on lisäksi synnyttänyt uusia elämänpoliittisesti merkittäviä kysymyksiä joihin tulisi ottaa kantaa. Tällaisia ovat esimerkiksi ympäristöön tai ruokaan liittyvät asiat. Moraalisten kysymysten henkilökohtaistumisen johdosta opiskelijan on selvitettävä itselleen millaisia arvoja ja periaatteita hän haluaa omassa elämässään edistää.

2.3 Elämänpolitiikka ja elämänhallinnan vaatimus

Risto Eräsaari (1998, 95) on pohtinut, olemmeko ”kohonneet, aikuistuneet” elämänpolitiikkaan vai ”tippuneet, joutuneet” siihen? Vaikka elämänpolitiikan aktualisoituminen on lisännyt valinnan mahdollisuuksiamme monissa asioissa, ei elämä ole tullut pelkästään helpommaksi. Kun säännöt ja yhteisöllisyys puuttuvat, täytyy yksilön entistä enemmän nähdä, tulkita ja käsitellä erilaisia valintoja sekä niihin sisältyviä riskejä. Tämä vaatii elämänhallintaa, oman elämän kontrollointia, suunnittelua ja eräänlaista ”sisäistä selviytymistä”. Yksilöiden on oltava paitsi elämänpolitiikan toimijoita myös elämän hallintaan pyrkiviä (Eräsaari 2000, 86).

Toisaalta on epävarmaa, miten paljon ihmisillä todellisuudessa on mahdollisuuksia elämänpolitiikkaan tai edes oman elämän hallintaan? Joidenkin mielestä elämää voi ja kannattaa yrittää hallita (esim. Giddens 1991). Toiset taas ovat sitä mieltä, että elämä ei ole hallittavissa ja että juuri varmuuden etsiminen tuottaa epävarmuutta (esim. Bauman 1996).

Elämänhallinnasta erotetaan tavallisesti kaksi eri muotoa: sisäinen ja ulkoinen. Sisäistä ja ulkoista hallintaa voidaan tarkastella strategiana, jonka avulla yksilö pyrkii selviytymään erilaisissa tilanteissa. Sisäinen elämänhallinta on tunnesuuntautunutta, yksilön omassa mielessä tapahtuvaa käsittelyä. Yliopistosta valmistuvalle opiskelijalle olisi hyödyllistä suhtautua tulevaisuuden epävarmuuksiin positiivisesti. Opiskelija voi hyväksyä tilanteen epävarmuuden ja sopeutua siihen, katsoa asioita parhain päin. Tapahtuneita menetyksiä tai tulevia uhkia tulisi pyrkiä hallitsemaan tunteiden ja mielikuvien avulla. Sisäistä elämänhallintaa säätelee keskeisesti minä kokemus eli

ihmisen kokonaiskäsitys itsestään. Opiskelija, joka luottaa itseensä ja näkee tulevaisuuden ennustamattomuuden haasteena, omaa vahvan elämännäköntunteen eli koherenssin. (Raitasalo 1995).

Ulkoisen elämännäköntä on toiminnallista oman elämän ohjaamista, tavoitteiden toteuttamista. Opiskelija miettii vaihtoehtojaan, hakee tukea muilta ihmisiltä, luopuu joskus asiasta, tai pyrkii ainoastaan ennaltaehkäisemään haitallisia tekijöitä. Elämä tuntuu turvalliselta ja elämisen arvoiselta silloin, kun sitä voi itse ohjata. Ulkoiseen elämännäköntä vaikuttavat mm. koulutus, ammatti, sukupuoli ja taloudelliset resurssit. Muilta ihmisiltä saatu sosiaalinen tuki, ihmissuhdeverkot sekä harrastukset ja työ lisäävät ulkoisen näköntän resursseja. (Raitasalo 1995). Yliopisto-opiskelijoilla ulkoista elämännäköntä on erityisesti omien näköntän suunnittelu. Opiskelijat jotka kokevat omien näköntän mahdollistavan itseä tyydyttävän työn ja elämän, tuntevat koherenssia valmistumisen lähestyessä.

2.3.1 Opiskelijan elämännäköntän ulkoiset ehdot: tuntematon tulevaisuus ja valintojen haasteellinen ambivalenssi

Elämännäköntän lähtökohtana on ajatus ihmisestä aktiivisena olentona, joka tavoittelee turvallisuutta ja kaipaa elämän jatkuvuutta. Pyrkimys elämännäköntäan syntyykin usein elämän ennustamattomuuden, turvattomuuden ja uhan kokemuksista, kuten uuteen elämänavaiheeseen siirryttäessä. Valmistuvalla opiskelijalla on useita stressiä aiheuttavia tekijöitä, jotka heikentävät koettua elämännäköntäntunnetta eli koherenssia. Opinnot ovat loppuvaiheessa ja pro gradu-tutkielma stressaa. Tulevaisuus on monilla avoin, vielä ei ole tietoa työpaikasta, ei oman talouden rahoittamisesta ei edes omista kyvyistä työelämässä.

Jälkmodernin elämän epäjatkuvuus, sirpaleisuus ja lyhytjänteisyys asettavat haasteita opiskelijan elämännäköntälle. Aikaisemmin biografialla oli selkeä suunta: koulusta jatkettiin töihin, työuralla ylöspäin ja lopulta eläkkeelle. Melko ennustettavasta elämästä muodostui kertomus eli narratiivi, jonka läpi minuus säilyi jatkuvana ja koherenttina. Elämällä koettiin olevan jokin merkitys ja päämäärä. Omaa elämäntarinaa tutkiskelemalla sekä ottamalla huomioon elämän realiteetit kuten yhteiskunnallinen

tilanne, kukin pystyi päättämään miten oli elämässään onnistunut (Giddens 1995; Sennett 1998).

Tämän päivän opiskelijoille perinteiset elämisen mallit eivät enää päde. Normaalibiografioita ei enää ole vaan elämän kulku muodostuu ”pätkistä ja palasista”. Työnteko joka ennen määritti voimakkaasti elämää, ei enää ”kanna” ihmistä läpi elämän tarinan (Sennett 1998, 20). Elämässä ollaan aina nolatilanteessa, aloittamassa uutta työtä, uutta avioliittoa, muuttamassa uuteen asuntoon tai uudelle paikkakunnalle. (Beck 1992; Sennett 1998). Kuitenkin työ on edelleen yleinen elämäntavan, elämän kokonaisuuden hahmottamisen ja elämänhallinnan perusta (Allardt 2000, 51).

Opiskelijat oppivat ajattelemaan, että jokaisen tulee rakentaa elämänsä itse, omien valintojen kautta. Giddensin (1991, 75) sanoin: ”Emme ole sitä mitä olemme, vaan sitä miksi teemme itsemme”. Opiskelijalle sysätään vastuu elämänsä ”onnistumisesta/epäonnistumisesta” Siksi pelätään ”vääriä” valintoja ja elämän hallinnan menetystä. Ziehen (1991, 28) mukaan ihmisiä riivaa ainainen tunne mahdollisuudesta tehdä asiat toisin, tai että asiat olisi voinut tehdä toisin. Muita aikamme ihmisille tyypillisiä tunteita ovat epä tietoisuus omasta identiteetistä, syyllisyys, riittämättömyys, korvattavuus, lyhytjänteisyys, kilpailullisuus ja itsekkyyys (Sennett 1998).

Valinnat tuottavat opiskelijoille haasteellista ambivalenssia, sillä asioilla on aina hyvät ja huonot puolensa. On myös vaikea tietää, mitä tulisi valita ja miten toimia nopeasti muuttuvassa maailmassa. Monia elämän kannalta merkittäviä ratkaisuja kuten opiskeluun liittyviä valintoja joudutaankin tekemään epävarmuudessa. Elämässä on pakko navigoida ja vieläpä ahtaalla väylällä (Bauman 1995, 66).

Valintatilanteet ovat vaikeita ja jokainen valinta vie uuden valinnan eteen. Esimerkiksi työpaikan valinnan jälkeen on valittava, muutanko lähemmäksi työpaikkaani vai käynkö töissä matkan päästä, nykyisestä kodistani? Valintojen teon vaikeuden on väitetty johtaneen riippuvuuteen mitä erilaisemmista ”asiantuntijoista” kuten tieteestä tai terapiasta (Bauman 1992). On myös naivia väittää, että valintoja voidaan tehdä täysin vapaasti tai että kaikki ihmiset ovat yhtä vapaita valitsemaan. Opiskelijankin

mahdollisuudella valita on aina reunaehtoja, jotka muodostuvat esimerkiksi työmarkkinatilanteesta, taloudellisista tekijöistä tai perhesuhteista. Koulutuksesta, työstä ja jopa kulutuksesta on tullut välttämättömiä asioita selviytymiselle ja siksi niiden ehtojen edessä joutuu usein taipumaan.

2.3.2 Opiskelijan elämänhallinnan ulkoiset ehdot: epävarmat työmarkkinat

Opintojen loppuunsaattamisvaiheessa opiskelijalla alkaa oman paikan etsintä yhteiskunnassa ja työelämässä. Akateeminen tutkinto on aikaisemmin taannut henkisesti ja taloudellisesti palkitsevan sekä turvatun työn. Nyt entiset koulutuksen tuomat varmuudet ovat kuitenkin kadonneet: akateeminen työttömyys on tosiasia eikä yliopistosta enää päästä suoraan ”huipulle” tai edes vakituiseen työhön. Työmarkkinoiden epävarmuus koskettaa opiskelijoita monella tasolla, epävarmuus liittyy työn löytämiseen, työn jatkuvuuteen, työn vaativuuteen ja sisältöön.

Työpaikkojen vähentyminen merkitsee myös yliopistosta valmistuneille vaikeuksia sijoittua koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Vaikka taloudellinen lama on ohitettu ja elämme noususuhdanteen aikaa, on julkinen sektori edelleen rahoitusvaikeuksissa. Julkinen sektori on perinteisesti työllistänyt jopa 2/3 kaikista yliopiston vastavalmistuneista, joten sen ongelmat vaikuttavat suoraan vastavalmistuneiden työllistymiseen. Uusia työntekijöitä palkataan enää harvoin ja nekin määräajaksi (Julkunen & Nätti 3/1998, 946).

Akateemisen koulutuksen saaneiden työmarkkinat ovat myös voimakkaasti lohkoutuneet. Lamavuosina sijoittumisongelmat koskettivat melko tasapuolisesti kaikkien eri alojen osaajia, työtä vailla olivat niin ekonomit kuin humanistitkin. 1990-luvun loppupuolella eri ammattialojen asema työmarkkinoilla polarisoitui voimakkaasti. Samalla kun Suomessa (ja myös monissa muissa jälkiteollisissa maissa) on pulaa tietyn koulutuksen saaneista henkilöistä kuten metallialan ammattilaisista tai informaatioteknologisista osaajista, on esimerkiksi yhteiskuntatieteilijöiden ja humanistisia aineita opiskelleiden vaikea löytää sopivaa työtä. Edellä mainittujen alojen opiskelijoiden työllistymisvaikeuksien syynä on erityisesti riippuvuus julkisen sektorin työpaikoista. Suomessa ei ainakaan vielä ole tyypillistä, että perinteisesti julkisen

sektorin tehtäviin opiskelleet (esim. yhteiskuntatieteilijät, humanistit) työskentelisivät yksityisellä sektorilla.

Epävarmuutta luo myös töiden määräaikaisuus. Avainsanana tämän päivän työelämässä on joustavuus, josta on tullut osa yritysten epävarmuusstrategioita. Henkilöstömääriä sopeutetaan tilanteen mukaan jolloin uusia, pitkiä tai vakituisia työsopimuksia ei juurikaan tehdä. Sen sijaan työsuhteita ketjutetaan osana tehokkuutta tavoittelevaa työmarkkinapolitiikkaa. Määräaikaaisuudesta on tullut vakituista. Erityisesti nuorten työsuhteet ovat epävarmistuneet. Kun vuonna 1981 15-25 vuotiaista 65% työssäkäyvistä nuorista työskenteli pysyvässä ja kokoaikaisessa työssä, vuonna 1997 määrä oli pudonnut 20 %:n (Tilastokeskus 1997). Epävarmat ja katkonaiset työsuhteet koskettavat varsinkin naisten elämää. Tilastokeskuksen vuosina 1984, 1990 ja 1997 tekemien työolotutkimusten mukaan, määräaikainen palkansaaja oli useimmiten noin 30-vuotias hyvin koulutettu nainen, joka on tullut alalle muutamia vuosia sitten (Tilastokeskus 1997).

Työ on myös entistä useammin kausiluontoista, esimerkiksi projektityöt ovat lisääntyneet kaikilla aloilla. Samoin on lisääntynyt töiden ulkoistaminen eli työn teettäminen organisaation ulkopuolisella taholla. Kausiluontoinen työ ei takaa muuta kuin työn loppumisen. Työtä joudutaan hakemaan jatkuvasti, jolloin työn hausta itsestään tulee työtä. Työmarkkinat myös heilahtelevat nopeasti, sillä globaali maailmantalous on altis vaihtelulle. Oma asema voi äkkiä muuttua vakituisesta työsuhteesta pätkätyöläiseksi tai työllisestä työttömäksi. Yliopisto-opintoja aloittava opiskelija ei voi olla varma millainen työllisyystilanne alalla on silloin kun hän valmistuu, sillä tilanteet muuttuvat jopa opiskeluaikana.

Paitsi että kilpailu työpaikoista on kovaa, esiintyy kilpailua myös työpaikkojen sisällä. Levottomassa yhteiskunnallisessa tilanteessa työpaikat ovat jatkuvan uudelleen organisoinnin kohteina eikä varmuutta oman työn säilymisestä juurikaan voi olla (Sennett 1998, 85). Työnantajien vaatimustaso on kuitenkin huikea. Rekrytoinnissa korostetaan kielitaitoa, monitaitoisuutta, valmiutta oppia nopeasti, sosiaalisuutta ja dynaamisuutta. Pelkkä koulutus ei lupaa menestystä työmarkkinoilla, myös työhön pyrkijän persoonasta eli henkilökohtaisista ominaisuuksista on tullut arvioinnin kohde.

2.4 Elämä - ”Onnen pipanoita vai ahdistavaa arkea?”

Ihmiset pyrkivät kohti kuvittelemaansa onnea tai parempaa tulevaisuutta. Elämänratkaisujen henkilökohtaistumisen seurauksena, jokaisen on pohdittava omalta kohdaltaan millaista on oikea ja hyvä elämä? Onni ja hyvinvointi ovat subjektiivisia kokemuksia ja ainakin Giddensin (1994) mukaan elämänpolitiikan tavoitteita.

J.P Roos (1994) on esitellyt hyvinvoinnin ja sen puutteen muodostaman nelikentän johon Karisto (1998) on antanut oman lisänsä. Suuri hyvinvointi merkitsee ”*onnea ja autuutta*”, sellaisia harvinaisia elämyksiä joista haetaan intoa elämään. Pieni hyvinvointi näyttäytyy hyvänä arkena, ”*onnen pipanoina*”. Hyvinvoinnin negatiivisella puolella taas on ”*ahdistavaa arkea*” ja kurjuuden ollessa suurta, esimerkiksi sotaa ja nälkää, ”*musertavia elämänpuutteita*” (Karisto 1998, 72-73).

Varsinainen elämänlaatu muodostuu elämänpolitiikan keskeisimmillä alueilla: työssä, perheessä ja vapaa-aikana. Näillä alueilla yksilö parhaimmillaan kokee arkista onnea, ”*onnen pipanoita*”. Hyvinvoinnin perusta on riittävässä toimeentulossa, terveydessä, laadukkaissa sosiaalisissa suhteissa ja suhteellisen kiinnostavassa elämässä (Allardt 1976). Pienen kurjuuden kuten kovan ja ahdistavan arjen, pakkopärrjäämisen ja työssä viihtymättömyyden tilalle ei haluta ”*enemmän samaa*” kuten lisää palkkaa, vaan lisää vapaa-aikaa, läheisempiä sosiaalisia suhteita tai mahdollisuutta luovaan työhön (Beck 1995).

Giddens (1994, 180-181) argumentoi, että yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion tulisi tähdätä sellaisiin toimintoihin ja rakenteisiin, jotka mahdollistaisivat ihmisille elämänpolitiikan ja elämänpoliittisten valintojen toteuttamisen. Poliitiikka ei saisi estää ihmisiä elämästä siten, kuin he itse haluavat. Opiskelijoiden kohdalla tämä merkitsisi mahdollisuutta elää valmistumisen jälkeen juuri sellaista elämää kuin itse kukin haluaa. Toisaalta yhteiskunnan on myös asetettava rajoja sille miten onnea voi etsiä, eli estää kaikenlainen haitallinen toiminta kuten väkivalta, hyväksikäyttö jne. (Roos, 1998, 20-33).

2.4.1 Työ ja elämänmielekkyys

Jälkimodernin ihmisen vaatimuksiin kuuluu, että elämä täytyy kokea merkitykselliseksi ja mielekkääksi. Ilman mielekkyuden kokemusta emme ole täysin onnellisia. Mielekkyyttä elämään etsitään vapaa-ajan lisäksi työstä. Työ ei enää ole ihmisen keskeinen elämän sisältö ja arvojen lähde, vaan työn merkitys nähdään myös omien intressien toteuttamisen kannalta. Työn on oltava kiinnostavaa ja kehittävä, mahdollistettava mielekäs elämä ja itsensä toteuttaminen. On jopa väitetty, että työpaikalla on vetovoimaa naisiin, jotka töissä kokevat nautittavaa vapautta ja arvostusta kodin tylsien rutiinien sijasta (Hochschild 1997). Miesten taas sanotaan kokevan työpaikan ilmapiirin itsetuntoa kohottavana, rauhallisena ja kohteliaana, verrattuna kodin monimutkaisiin ihmissuhteisiin (Hochschild 1997).

Opiskelijan onnen ja hyvinvoinnin kannalta kenties merkityksellisimmät elämänpoliittiset neuvottelut käydään työpolitiikan alueella. Kyse on siitä, millaisilla ehdoilla opiskelijat suostuvat työtä tekemään, mitä he odottavat työltä, ja mihin he ovat valmiita työelämässä suostumaan? Työhön, niin kuin elämään muutenkin, suhtaudutaan refleksiivisesti.

Työn merkitys yksilölle on kasvanut. Työllä on paitsi taloudellinen, myös symbolinen merkitys ihmiselle (Julkunen 2000, 223). Samalla työstä, sen saamisesta ja pitämisestä on tullut entistä epävarmempaa. Epävarmassa työmarkkinatilanteessa on helppo alistaa ihmiset pelaamaan työnantajan pelisäännöillä (Siltala 1996, 149). Ja vaikka oma asema työmarkkinoilla olisikin suhteellisen vakaa, ”pakottaa” koveneva yksilökilpailu sekä yhteiskunnan yleinen tehokkuuden vaatimus työskentelemään tehokkaasti. Jos haluaa pärjätä hyvin työmarkkinoilla, on muokattava itseään ja taitojaan työn viitoittamaan suuntaan, sekä oltava valmis sopeutumaan moniin työelämän vaatimuksiin. (Julkunen 2000, 223).

Toiveista huolimatta, työ ei ole muuttunut mielekkäämmäksi. Pikemminkin työelämäntutkimukset osoittavat työtahdin kiristyneen sekä työmäärän lisääntyneen. Työntekijöiltä vaaditaan mm. joustavuutta, jatkuvaa uuden oppimista, kasvavan työmäärän tekemistä ilman lisäresursseja sekä lisääntynyttä työaikaa ilman asianmukaista korvausta (Ylöstalo 1999).

Työelämän vaatimukset vaikuttavat perhe-elämään ja vapaa-aikaan, joita 2000-luvun vaihteessa on ryhdytty suuresti arvostamaan. Pidentyvät työpäivät, ylityöt ja epäsäännöllisyys verottavat vapaa-aikaa. Työn ja kodin, työajan ja vapaa-ajan väliset erot häilyvät (Julkunen 2000, 223). Vanhemmat toivovat enemmän aikaa lapsilleen, pariskunnat toisilleen ja yksinelävät itselleen.

Sennett (1998) kritisoi, ettei nykyinen työelämä ole yhteneväinen ihmisten kaipaamaan hyvän elämän kanssa. Elämänpoliittisesti ajatellen onni on opiskelijan ulottuvilla elämän valintojen kautta. Elämänpoliittinen pelivara näyttää kuitenkin työpolitiikassa olevan vähäistä.

2.4.2 Elämänhallinta, onni ja hyvinvointi

Onni ja hyvinvointi vaativat perustarpeiden lisäksi myös sisäistä kokemusta, jonka perustana ovat turvallisuus, itsekunnioitus, itsensä toteuttaminen ja rakkaus (Giddens 1994, 181). Hyvinvointia ei voida antaa kokonaisuudessaan ulkoapäin. Hyvä elämä sisältää myös elämänhallintaa, ihmisen kykyä ja mahdollisuutta käyttää hyväksi resurssejaan. Ihmiset haluavat suunnitella elämäänsä ja saavat tyydytystä siinä onnistuessaan. (Raitasalo 1995).

Elämän jatkuva epävarmuus heikentää turvallisuuden tunnetta. Ihmisen kaipaa elämäänsä jatkuvuutta ja järjestystä. Jälkimodernissa maailmassa mikään ei kuitenkaan ole pysyvää tai jatkuvaa, ja siksi turvattomuus lisääntyy. Elämänhallintaa on sietää epävarmuutta. Selviytyäkseen on opittava joustamaan, yksilöitä vaaditaan eräänlaista henkistä sitkeyttä kohdata monenlaisia stressaavia tekijöitä. Myös koulutus on ensiarvoisen tärkeää, sillä koulutus lisää ihmisen toimintavalmiuksia yhteiskuntaelämän eri lohkoilla. (Raitasalo 1995).

Eräsaaren (1998, 22-23) mielestä jälkimoderni jakaa ihmiset voittajiin ja häviäjiin. ”Reflektiovoittajia” ovat ihmiset jotka sietävät epävarmuutta, joilla on selkeä tietoisuus omista tavoitteista ja itsekuria päästä näihin tavoitteisiin. Sennett (1998, 62-63) puolestaan sanoo, että aika suosii ihmisiä jotka kykenevät ottamaan riskejä ja elämään lyhytjännitteisesti. Sennettin ”Teflon-ihmiset” myös kykenevät luopumaan helposti

asioista, paikoista ja ihmisistä. Nämä ominaisuudet tekevät heistä jälkimoderneja menestyjiä. Valmistuvan opiskelijankin hyvinvointiin kuuluu elämänhallintaa. Opiskelijan tulee suunnitella elämänsä ja tähdätä tavoitteisiin samalla kun hyväksyy epävarmuuden ja heittäytyy riskeihin.

3. OPISKELU YLIOPISTOSSA

Opiskelu-aika on hyvin merkityksellinen elämänvaihe jota usein jälkeenpäin muistellaan elämän "parhaimpana aikana". Suurimmalla osalla opiskelijoista opiskelu-aika sijoittuu ikävuosien 19-30 välille, vaikka opiskelija-aines on heterogeenistynyt viime vuosikymmeninä niin, että opiskelija voi yhtä hyvin olla vastavalmistunut ylioppilas kuin perheenäiti, jolla on takanaan usean vuoden työkokemus. Keskimäärin opinnot yliopistossa kestävät 5-6 vuotta ja näihin vuosiin sisältyy monenlaisia elämänmuutoksia ja kasvunpaikkoja. Opiskelijaelämä realisoituu opiskelijoiden elämäntavassa sekä opiskelu-aikaan liittyvissä elämänmuutoksissa (Aittola 1992, 48).

Opiskelu yliopistossa jatkaa mukavasti myös nuoruutta sillä opiskelu-aikana on mahdollista kokeilla ja tehdä väliaikaisia valintoja ennen vakiintuneemman elämäntavan muodostamista (Levinson 1978,71). Opiskelijan elämänrakenne muistuttaakin sisällöltään enemmän nuoruusikää kuin aikuisuutta, sillä opiskelija ei kohtaa ympäröivää maailmaa samalla tapaa kuin ikäisensä, työssäkäyvä nuori. Bourdieu ja Passeron (1979,46) puhuvat opiskeluajasta *akateemisena noviisivaiheena*, ajanjaksona jota leimaa väliaikaisuus, irrallisuus ja tietynlainen vapaa elämäntapa. Opiskelija on eräällä tavalla ulkopuolinen muusta yhteiskunnasta sekä muista väestöryhmistä.

Yliopistollinen opiskelu on melko kokonaisvaltaista. Opiskelu määrittää opiskelijan elämäntapaa vaikuttamalla muun muassa ajankäyttöön, taloudellisiin resursseihin, ihmissuhteisiin. Tänä päivänä opiskelijaelämä on kuitenkin huomattavasti privatisoituneempaa verrattuna 1960- ja 1970-lukujen aktiiviseen opiskelijaelämään. Opiskelu-aika ei myöskään muodosta yhtä selvärajaisista elämänvaihetta kuin vielä joitakin vuosikymmeniä sitten. Opiskelu-aika on muuttunut epämääräisemmäksi, opintojen, työssäolon ja harrastusten muodostamaksi kokonaisuudeksi. Siten yliopisto ei enää ole keskeisin toiminta-alue vaan yksi monien joukossa. Aittolan & Aittolan (1985) mukaan on syntynyt kokonainen uusi opiskelijasukupolvi, jonka suhtautuminen opiskeluun on aikaisempaa välineellisempää. Opiskelijoiden on nykyisin mahdollista, mutta osittain myös pakko elää monipuolisemmin kuin ennen. Tämä on seurausta yhteiskunnassa tapahtuneesta kehityksestä, traditioiden murtumisesta, yksilöllistymisestä ja kulttuurin eriytymisestä (Aittola 1992, 94).

Yhtenäisen opiskelijakulttuurin ja opiskelijaelämän sijasta on kuitenkin löydettävissä erilaisia ala – ja osakulttureita jotka ovat jakautuneet opiskeluaineiden, yhteisten harrastusten tai vain ystävyuden perusteella. Syntyneillä "kuppikunnilla" saattaa olla huomattaviakin habituseroja. Esimerkiksi Aittola (1992, 63) puhuu taloudellisen pääoman maksimointiin tähtäävistä "juppikulttuurin edustajista", joiden elämäntyyliin kuuluvat mm. liikuntaharrastukset, diskoissa käyminen ja kevyen kaunokirjallisuuden lukeminen sekä "vaihtoehtokulttuurin edustajista" jotka lukevat nykykirjallisuutta, käyvät elokuvissa ja tähtäävät kulttuurisen pääoman hankkimiseen.

Nykyisen opiskelijasukupolven sisäisestä eriytymisestä sekä opiskelijaelämän privatisoitumisesta huolimatta yliopisto-opiskeluun liittyy runsaasti tekijöitä joiden vuoksi opiskeluaikaa voidaan edelleen pitää merkittävänä ja erillisenä elämänvaiheena. Opiskeluaikaan liittyy piirteitä, kuten vapaa-ajan ja ystävien korostuminen, juhlinta tai vapaus suunnitella omia aikataulujaan, joita ei enää työelämään siirryttäessä ole mahdollista samalla tavalla toteuttaa.

3.1 Yliopisto elämismaailmana

Yliopisto-opiskelusta puhuttaessa viitataan usein yliopistoon elämismaailmana, johon kuuluvat kaikki elämäntilanteeseen, yliopistoon ja opiskeltaviin asioihin liittyvät tekijät joiden säätelemänä opiskelijan elämä tapahtuu ja saa merkityksensä (Sinisalo 1988,51; Aittola & Aittola 1990, 149). Elämismaailma muodostaa siis opiskelijan ajallisen ja paikallisen keskuksen, jonka keskeisimmät perusrakenteet on kuvattu Aittolan & Aittolan esitystä (1990, 149) mukaillen.

Elämäntilanteeseen sisältyy erilaisia elementtejä joiden kautta opiskelijat kohtaavat ympäröivän maailman. Suurin osa opiskelijoista asuu opiskelijoille tarkoitetuissa tai tilapäiseen vuokrasuhteeseen perustuvissa asunnoissa ja jakaa ainakin jossain vaiheessa asunnon toisen opiskelijan kanssa. Asumista leimaa usein "väliaikaisuus" sillä opiskelijat joutuvat muuttamaan usein, keskimäärin kerran vuodessa asunnosta toiseen. Aittolan (1990,14) mukaan opiskelijoiden asumisen ja elämäntavan epäsäännöllisyys sisältää selkeitä alakulttuurisia piirteitä.

Vapaa-aika ja opiskelu lomittuvat yhteen. Opiskelu-elämää ihannoidaan usein vapaana ja huolettomana aikana. Opiskelijoiden vapaa-aika ei kuitenkaan ole "omaa aikaa" vaan jatkuva huono omatunto tekemättömistä ja suorittamattomista opinnoista seuraa aina ja kaikkialle. Kalenteriaika rakentuu opintojen mukaan, edellisestä tenttipäivästä seuraavaan. Myös vuorokaudenrytmi jäsentyy luentojen ja persoonallisten mieltymysten mukaan. Joku opiskelee päivisin, toinen aina iltaisin ja öisin.

Elämäntilanteeseen liittyy olennaisesti myös tiukka taloudellinen tilanne. Opintotuen lisäksi rahaa hankitaan työskentelemällä opintojen ohessa, nostamalla lainaa tai saamalla avustusta vanhemmilta. Taloudellinen tilanne kiristyy opintojen edetessä pakollisten hankintojen kuten huonekalujen, tietokoneen yms. myötä. Opiskelijan sosiaaliset suhteet ja vapaa-ajan harrastukset löytyvät usein yliopistosta. Opiskelukavereiden kanssa vietetään paljon aikaa myös opintojen ulkopuolella. Paitsi että opiskelukavereiden kanssa osallistutaan erilaisiin juhliin ja tempauksiin, puretaan opiskeluaikaisia ongelmia ja paineita toisten opiskelijoiden parissa. Aittolan ja Aittolan (1985,119-124) tutkimuksen mukaan opiskelijat jakautuvat erilaisiksi pienryhmiksi, jotka muodostuvat liikunnan, ainejärjestötoiminnan, vapaa-ajan harrastusten tai ystävyys-suhteiden perusteella. Monille näistä opiskeluajan ihmissuhteista muodostuu ystäväpiiri eliniäksi. Myös elämäkumppanin löytyminen tai parisuhteen vakiintuminen tapahtuu usein opiskelujen aikana.

Toinen elämämaailman osatekijä on itse *opiskelutilanne* yliopistossa. Opiskelutilanteella viitataan kaikkiin niihin päivittäisiin opiskelu- ja toimintatilanteisiin missä ja miten opiskelu käytännössä tapahtuu. Näitä ovat esimerkiksi yliopistoyhteisöön liittyvät tekijät, opintojen organisointi, piilo-opetussuunnitelma ja opetukseen liittyvät tekijät (Aittola 1988,13).

Laitosten sosiaalisissa suhteissa ja opetuksessa on suuria eroja. Usein pienemmissä ainelaitoksissa opiskelijoiden ja opetushenkilökunnan kohtaaminen on epämuodollisempaa kuin byrokraattisissa tai koulumaisemmissa laitoksissa. Toisaalta suurilla laitoksilla on paremmat resurssit huolehtia niin opetuksesta kuin tutkimuksestakin. Laitosten luentotavat ja tenttimiskäytännöt vaikuttavat opiskelijan

viihtyvyyteen sekä opiskelumotivaatioon. Jos vuorovaikutus opiskelijoiden ja opetushenkilöstön välillä on vähäistä ja persoonatonta, tuntevat opiskelijat helposti vieraantuneisuutta yliopistostaan.

Opintojen suotuisan etenemisen kannalta on tärkeää, että opiskelija oppii toimimaan yliopistossa. Erityisesti opiskelujen alkuvuosina luennot, seminaarit ja tenttimiskäytännöt vaativat oman tutustumisaikansa. Yliopistossa on lisäksi lukemattomia kirjoittamattomia tapoja jotka opiskelijan tulee sisäistää, kuten sääntö akateemisesta vartista. Yliopistossa opintojen organisointi on useilla opiskelualoilla lähes täysin opiskelijan omalla vastuulla. Opiskelijan vastuuta opinnoistaan lisää omatoimisen opiskelun runsaus, noin 40-90 % opinnoista (riippuen opiskelualasta) suoritetaan itsenäisesti opiskellen, esimerkiksi tenttimällä kirjoja. Opiskelu saattaa aloittain olla hyvinkin yksinäistä puurtamista kirjastossa ja kotona. Opiskelun luonteeseen kuuluvat niin ruuhkahuiput kuin rauhallisemmatkin jaksot. Lukukaudet ovat lyhyitä ja tentit kasautuvat usein lukukauden loppuihin. Myös opintojaksojen päällekkäisyydet aiheuttavat kiirettä ja stressiä, joka näkyy motivaation heikkenemisenä ja asioiden pinnallisena opetteluna.

Piilo-opetussuunnitelmaan kuuluvat virallisen normiston ja julkilausuttujen tavoitteiden taakse kätkeytyvät epäviralliset normit ja käytännöt. Aittolan (1990,70) mukaan yliopiston piilo-opetussuunnitelmaan sisältyvät sellaiset kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset normit sekä vaatimukset, jotka opiskelijan on omaksuttava ja joihin hänen on menestyäkseen mukauduttava. Tärkeimpiä näistä ovat sopeutuminen taloudelliseen epävarmuuteen, opinto-ohjelmaan ja auktoriteetteihin, perheen perustamisen viivyttäminen ja opintojen kuormittavuuteen sopeutuminen (Aittola 1990,70). Lisäksi yliopiston piilo-opetussuunnitelma ohjaa opiskelijoiden ajankäyttöä suorituspainneiden muodossa.

Opiskelijoiden elämäntilanne ja opiskelutilanne muodostavat ne reunaehdot, joiden myötä *opiskeluprosessi* voi muodostua mielekkääksi tai ei-mielekkääksi (Liuska 1998,31). Yliopistollisen opiskeluprosessin ideaaliin kuuluu että opiskelijoiden käsitykset tiedon luonteesta ja oppimisen tarkoituksesta muuttuisivat opiskelujen kuluessa. Opiskeluprosessin tulisi olla kehitystä kohti opiskelijan omaa tieteellistä

maailmankuvaa. Yliopisto-opiskelijan tulee myös oppia opiskelustrategioita jotka eroavat aikaisemmin totutusta "koulumaisesta" opiskelutyylistä.

Opiskelutapaa ohjaa opiskelijan omat tavoitteet ja tiedonintressit jotka voivat olla puhtaasti ammatillisia (esim. työssä tarvittavat tiedot) tai teoreettisia (esim. itsensä toteuttaminen). Silloin kun opiskeltavat asiat ovat opiskelijan itsensä mielestä opettelemisen arvoisia, on opiskelukin mielekästä. Mielekkyyden kokeminen on siis subjektiivista ja saattaa vaihdella voimakkaasti eri opiskelijoilla. Ylijoen (1998,187) tutkimuksen mukaan opiskelu voi merkitä opiskelijalle henkilökohtaisten ongelmien ratkaisuprojektia, uudenlaisen elämäntavan projektia, turvallisuuden hankintaa, kadotetun itsetunnon palautusta tai omien rajojen testausta.

3.2 Erilaiset tiedekulttuurit ja omaan opiskelualaan sosiaalistuminen

Oili-Helena Ylijoki (1998) on verrannut yliopiston oppiaineita heimoihin, joilla on omat tavoitteensa, traditionsa, uskomuksensa ja toimintatapansa. Heimometaforan käyttö on erityisen sopivaa viime vuosikymmenillä tapahtuneen opintosuuntakohtaisuuden kasvun vuoksi. Yliopisto ei enää muodosta samanlaista yhtenäiskulttuuria kuin ennen, vaan laitokset ovat eriytyneet omiksi maailmoikseen. Opiskelijat ja laitoksen henkilökunta sitoutuvat ensisijaisesti oman alansa tiedeyhteisöön, joka ei tunne rajoja vaan muodostaa kansainvälisen alan tutkijoiden verkoston ja eräänlaisen näkymättömän korkeakoulun, ja vasta toissijaisesti omaan, paikalliseen yliopistoonsa. (em. 1998)

Kolb (1985) on esittänyt akateemisten tiedekulttuurien liikkuvan akselleilla pehmeä-kova, soveltava-puhdas. Näiden ulottuvuuksien pohjalta akateemisen maailman voi jakaa neljään karkeaan lohkokseen. Esimerkiksi puhdas-kova alueelta löytyisi fysiikka, pehmeä-puhdas alueelta sosiologia. Kovaa-soveltavaa voisi edustaa tietotekniikka ja pehmeää-soveltavaa sosiaalityö tai psykologia. Nelikenttäjaon perusteella voi jatkaa tiedekulttuurien tarkastelua opetuksen tasolla kuten Becker ja Kogan (1992,91-92) ovat tehneet. Puhdas-kova alueella opetus on tiukasti määriteltyä ja keskittyy teorioihin. Opetus rakentuu kumulatiivisesti, joten opiskelijoiden on opiskeltava asiat tietyssä järjestyksessä. Puhdas-pehmeä ala taas korostaa individualismia. Opiskelijat muodostavat itse omat opetusohjelmansa ja opiskelevat verrattain itsenäisesti. Kovassa-

soveltavassa, opetus tavoittelee käytännönsaamista, tiedon hyödyntämistä ja taitojen omaksumista. Tällä alueella opiskelijat saavat koulutuksen aikana työelämän vaatimia taitoja ja tietoja. Pehmeää-soveltavaa edustavalla alalla opetus pyrkii puolestaan kehittämään ammatillista otetta tulevaa työtä varten, esimerkiksi ihmissuhdetaitoja. (Ylijoki 1998,55-65).

Opetus eri tieteenaloilla saa siis erilaisia painotuksia. Tieteenalat eroavat toisistaan myös opiskelualan pituuden, tutkimuksen teon painoarvon sekä työelämän ja koulutuksen välisen yhteyden perusteella. Ylijoki (1998) tutki neljää eri akateemista "heimoa": julkishallintoa, kirjastotiedettä ja informatiikkaa, sosiaalitieteitä ja tietojenkäsittelyoppia. Tuloksena oli, että oppiaineiden suurimmat eroavuudet johtuvat useimmiten siitä, onko kyseessä ammattiin johtava tutkinto vai ei (Ylijoki 1998,107).

Myös Squires (1990,86-118) löysi kolme erilaista tutkintotyyppiä, joita erottaa työelämäsuuntautuneisuus: akateeminen, professionaalinen ja yleinen tutkintotyyppi. Akateeminen tutkinto valmentaa ennen muuta tutkimukseen, professionaalinen opettaa ammattikäytäntöjä ja yleinen koostuu moniaineksisista kursseista suuntautumatta sen enempää tieteeseen kuin ammattiinkaan. Ylijoen tutkimuksessa sosiaalitieteet edustivat puhtaimmin akateemisuutta ja sivistysyliopiston ihannetta kun taas tietojenkäsittelyoppi oli Ylijoen jaottelussa professionaalinen, ammattiin pätevöittävä tutkinto (Ylijoki 1989, 86).

Samalla kun yliopisto-opiskelu kehittää tieteellistä ajattelua, muovaa se myös opiskelijan käsityksiä ja suhtautumistapoja, eli sosiaalista opiskelijaa tämän opiskelemalle alalle. Oman tieteenalan julkilausumattomat teesit liittyvät kaikkeen siihen ylimääräiseen mitä opitaan oppisisältöjen ulkopuolella. Näitä voivat olla mm. laitoksen käytännöt, arvot, puhetapa, pukeutumissääntö tai tieteellisyyden korostaminen. Tieteenalakohtaisen identiteetin rakentumisen välittäjinä toimivat sekä opettajat että opiskelutoverit. Sosiaalistuessaan opiskelijat omaksuvat myös lojaalisuutta omaa opiskelualaa kohtaan, mikä näkyy esimerkiksi siinä, ettei opiskelijoiden ole helppoa vaihtaa pääainettaan. Opiskelualaa vaihtavan opiskelijan on ikään kuin hylättävä entiset sitoumuksensa ja osoitettava lojaalisuuttaan uudelle oppiaineella. Erityisen vaikeaa alan

vaihtamisesta tulee, jos nykyisen ja tulevan alan kulttuuri on hyvin erilainen (vrt. sosiaalitieteet-kauppatiede). (Ylijoki 1998, 68-74).

Ylijoki (1998, 138) on tutustunut neljän eri opinalan kulttuuriin ja löytänyt jokaisesta niistä oman moraalijärjestyksen, joka jakaa asioita "hyveisiin" ja "paheisiin". Moraalijärjestys osoittaa opiskelijalle mikä on arvokasta, mitä kannattaa tavoitella ja miten on lupa toimia. Sosiaalitieteen hyveitä ovat mm. sivistys, sorrettujen puolella olo, keskustelu ja omistautuminen. Paheita puolestaan ovat ammatillisuus, valta, yhteyden puute, suorittaminen. Julkishallinnon hyveisiin kuuluu hyvä työpaikka, nopea valmistuminen, status, tavallisuus ja paheisiin työttömyys, pitkä opiskeluaika, arvostuksen puute ja erikoisuus. Moraalijärjestyksen olemassaolo ei kuitenkaan tarkoita että jokainen saman alan opiskelija on toisensa kaltainen. Kukin opiskelija muokkaa ja käsittelee yhteisöllistä ainesta omalla yksilöllisellä tavallaan. "Heimokulttuuri" ja siihen sosiaalistuminen tarjoaa opiskelijalle vain akateemisen identiteetin koordinaatit, joiden perusteella opiskelija voi suunnistaa (Ylijoki 1998, 217).

3.3 Opiskeluajan kehitystehtävät ja siirtymäkaudet: fuksista n:n vuoden opiskelijaksi

Opiskelunaikaista elämänvaihetta voidaan kuvata aikuistumisprosessina sillä useimmat opiskelijat aloittavat opintonsa elämänvaiheessa, jolloin aikuistuminen aktualisoituu (Chickering & Havinghurst 1981, 16-48). Yliopisto-opiskelijan kehitystehtävät liittyvät sekä myöhäisnuoruuteen että varhaisaikuisuuteen.

Myöhäisnuoruuden (vuodet 16-23) tärkein kehitys liittyy itsenäistymiseen ja oman identiteetin löytämiseen. Opiskelujen aloittaminen merkitsee usein elämäntavan ja olosuhteiden muutosta, josta nuorilla ei usein ole todenmukaista kuvaa. Itsenäistyminen tapahtuu irtautumalla vaiheittain vanhemmista, kotiympäristöstä sekä siellä olevista ystävistä. Emotionaalisesti pysyvä itsenäistyminen on mahdollista vasta kun opiskelija on löytänyt "oman elämän" ja ihmissuhteet lapsuudenkodin ulkopuolelta. Opiskelijalla oman elämän aloittamista ja itsenäistymistä hankaloittavat arkipäiväiset ongelmat, jotka tyypillisesti liittyvät asumiseen ja rahatilanteeseen. Erityisesti opiskelijoiden tiukka taloudellinen tilanne sekä mahdollinen riippuvuus vanhempien taloudellisesta tuesta ylläpitää "keskenkasvuisen" roolia (Aittola 1992,26-33). Identiteettiprojektissa

opiskelija tavoittelee omaa ainutlaatuisuuttaan ja saavuttaa yksilöllisyyden. Persoonallinen identiteetti vahvistaa siten autonomisuutta. Myöhäisnuoruudessa kehittyä myös oma maailmankatsomus eli opiskelijan elämää ohjaavat arvot ja eettiset kysymykset. (Chickering & Havinghurst 1981,16-48).

Yliopisto-opiskelu siirtää taloudellisen ja sosiaalisen "täysi-ikäisyyden" saavuttamisen lisäksi varhaisaikuisuuteen (vuodet 23-35) liittyvää vakiintuneemman elämäntavan muodostamista myöhempään ajankohtaan. Varhaisaikuisuuden vuosiin kuuluvat puolison valinta, perhe-elämän aloittaminen, työelämään siirtyminen sekä oman paikan löytäminen yhteiskunnassa. (Chickering & Havinghurst 1981,16-48).

Daniel Levinson (1978) on kuvannut elämää vakaiden vaiheiden ja siirtymien vuorotteluna. Siirtymät elämänvaiheesta toiseen tapahtuvat niin kutsuttujen kriittisten vaiheiden kautta, jolloin yksilöt normaalisti kokevat jonkinlaisia ristiriitoja ja kriisejä. Kriisit liittyvät useimmiten oman identiteetin rakentamiseen sekä ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen (Erikson 1980, 108). Jännitteitä voivat aiheuttaa myös monenlaiset valintatilanteet kuten työ- ja ammattiuran valintaan liittyvät kysymykset. Yliopistosta työelämään siirtyminen on suuri muutosvaihe valinnanpaikkoineen. Monenlaista muutosta tapahtuu myös opintojen kuluessa, niin opiskelijan ulkoisessa kuin sisäisessäkin maailmassa. Opiskeluajasta on löydetty erilaisia elämänvaiheita, joita seuraavaksi esitellään Aittolaa & Aittolaa (1985, 147-181) mukailleen.

I Ensimmäinen opiskeluvuosi eli fuksivuosi kuluu sopeutuessa uusiin muutoksiin. Irtaudutaan kodista ja kotipaikkakunnalta, sekä totutellaan itsenäiseen elämään. Elämä on vapaampaa kuin ennen, sitä korostaa myös akateeminen vapaus. Yliopistomaailma ja siihen kuuluminen tuntuu kiehtovalta. Uusia sosiaalisia suhteita syntyy yhteisten vapaa-ajantapahtumien siivittämänä. Fuksit osallistuvat aktiivisesti juhlintaan ja oman ainejärjestönsä toimintaan. Uusi opiskelurytmi ja tapa vaatii myös totuttelua koulumaiseen opiskeluun tottuneelta fuksilta.

III Kolmantena opiskeluvuotena (tai opintojen keskivaiheilla) itse opiskelusta on tullut merkittävä elämänsisältö. Oma persoonallinen opiskelutyyli on kehittynyt samoin kyky pohtia lukemaansa kriittisesti. Myös ihmissuhteet ovat vakiintuneet ja saaneet entistä

tärkeämmän aseman elämässä. Omaa elämäntapaa etsitään ja kokeillaan. Opiskelu on kokopäiväistä ja oman vuosikurssin kanssa ollaan kiinteimmillään. Sivuainevalinnat mietittyvät. Kesätyöt ja harjoittelupaikat katkaisevat opiskelurutiinin. Soluasuminen ja rahapula alkavat turhauttamaan. Lumous on haihtunut yliopistoelämästä ja akateemisesta vapaudesta.

V Viidentenä (tai parina viimeisenä) opiskeluvuotena pääroolissa on opiskelusta ja yliopistosta poissuuntautuminen. Työhön siirtymiseen valmistaudutaan, sivuainevalintoja ja tutkinnon lopullista rakennetta mietitään ensimmäisen kerran vakavasti työmahdollisuuksien kannalta. Opiskelu on itsenäistä puurtamista gradun parissa, oma ainelaitos ja opiskelijatapahtumat eivät enää jaksa innostaa. Opiskelijan rooli alkaa vaikuttaa vieraalta, uusi rooli löytyy vasta tulevan työn kautta. Ihmissuhteet ovat puntarissa, perheen perustamisen aika käsillä. Myös paikkakunnanvaihtaminen, asuminen ja taloudellinen tilanne mietityttää. Huolet liittyvät työpaikan löytymiseen, opintolainojen takaisinmaksuun ja epävarmuuteen omista kyvyistä pärjätä työelämässä. Monet asiat vaativat ratkaisujen tekoa. Oma maailmakatsomus ja identiteetti on kypsynyt. Valmistuminen tuntuu vapauttavalta mutta myös haikealta ja pelottavalta.

4. YLIOPISTO JA URANHALLINTA

Yhteiskunnallisten muutosten johdosta yliopiston on sopeuduttava uuteen toimintaympäristöön. Haasteita mutta myös mahdollisuuksia yliopistolle luovat mm. uudistukset yliopiston rahoituksessa, korkeakoulujen välinen ja sisäinen kilpailu sekä työelämän koulutukselle asettamat vaatimukset. Rekilä (1998, 67) arvioi, että yliopisto käy läpi eräänlaista identiteettikriisiä. Yliopisto-instituution arvostus ja autonomia ovat murenemassa samalla kun ”Markkinatalous on saapunut yliopistoon” (HS otsikko 26.3.2000).

Suomalaisessa yliopistokulttuurissa opiskelijat, opetus ja ohjaus on jätetty melko vähälle huomiolle. Tilanteessa jossa korkeakoulututkinto ei enää toimi työmarkkinoilla erottautumisen välineenä, opiskelijoiden tulevaisuus on epävarma ja yliopistolla on monia uusia haasteita, on pakko miettiä: Mitkä ovat yliopiston tehtävät yhteiskunnallisena instituutiona? Onko yliopistolla vastuuta opiskelijoidensa työhönsijoittumisessa vai onko vastuu yksin opiskelijan? Mitä opiskelijan tulisi tehdä parantaakseen asemiaan epävarmoilla työmarkkinoilla?

4.1 Yliopiston tehtävät...

Yliopiston tehtävien pohdinta johtaa ikuisen kiistan yliopiston tieteellisten ja taloudellisten painotusten välille. Mihin yliopistollisella koulutuksella pyritään? *Koulutukselliset/kasvatukselliset arvot* korostavat näkemystä *yliopistosta autonomisena ja tieteellisenä instituutiona*. Tämän intressin mukaan yliopistojen tulee keskittyä tieteelliseen perustutkimukseen, tieteelliseen opetukseen sekä toimimiseen tieteellisen keskustelun foorumina. Vain tällä tavoin yliopisto voi luoda uutta tietoa, uusia innovaatioita ja menetelmiä. Yliopistolliselle koulutukselle on asetettu myös puhtaasti kulttuurinen sivistystehtävä. Akateemisuuden voidaan katsoa lisäävän opiskelijoiden henkistä pääomaa, edustavan demokratiaa ja tasa-arvoa. Tällaisia ”sivistysyliopiston” ajatuksia puolustetaan etenkin yliopistoväen piirissä. (Salminen 3/1999).

Erityisesti elinkeinoelämän tahojen mutta osittain myös poliittiset päättäjien katsotaan kannattavan *taloudellisia arvoja* jotka korostavat yliopiston funktiona *työvoiman tuottamista ja yrityksiä hyödyttävien tutkimusten tekoa*. Yliopiston tulee palvella

yhteiskuntaa, olla tulosvastuullinen ja tuottaa välitöntä hyötyä. Koulutusta pidetään kansantalouden kehitysveturina jonka tavoitteena on turvata yhteiskunnan suotuisa taloudellinen kehitys (Salminen 3/1999).

Opiskelijan kannalta yliopiston tärkein tehtävä on oman hyvinvoinnin lisääminen. Jälkimodernissa yhteiskunnassa koulutus toimii yksilöityvien mahdollisuuksien ja selviytymisedellytysten lähtökohtana. Opiskelija haluaa kouluttautua maksimoidakseen aineettomat/aineelliset mahdollisuudet hyvään elämään.

...ja uudet haasteet

Vuonna 1998 voimaan astunut uusi yliopistolaki jatkaa jo 90-luvun alussa alkanutta kehitystä, jolla yliopistojen taloudellista ja hallinnollista itsenäisyyttä valtiosta vahvistetaan (Mälkiä & Vakkuri 1998, 7). Yliopistolta odotetaan aktiivista otetta niin päämäärien asettamisessa kuin toteuttamisessakin. Valtion perusrahoitusta on supistettu. Tilalle on jouduttu hankkimaan uusia rahoituslähteitä kuten yrityksille tilaustyönä tehtäviä tutkimuksia ja maksullisia kursseja (Nummikoski 1998, 42) Tällaista ”yritysyliopistoa” on kuitenkin kritisoitu autonomian menetyksestä. Ulkopuoliset rahoittajat haluavat sijoituksilleen tuottoa määrätynlaisen työvoiman, hyödynnettävien sovellusten ja tutkimusten muodossa. Resursseja jaetaan niihin laitoksiin ja tiedekuntiin, joista saadaan tuottoa. (Ylijoki 1998; HS 5.9.1999).

Myös suoritettut tutkinnot tuottavat yliopistolle rahaa. Erityisen kannattavia laitoksille ovat suoritettut tohtorintutkinnot joiden lisäämiseksi on perustettu erityisiä ”tohtorikouluja”. Monilla laitoksilla toimitaan jo ääri rajoilla kun tutkintoja tulee valmistua yhä enemmän ja yhä nopeammin lisäämättä kuitenkaan laitoksen opetushenkilökuntaa. Kun vuonna 1986 jokaista yliopisto-opettajaa kohti oli keskimäärin 12,7 kirjoilla olevaa opiskelijaa, kymmenen vuotta myöhemmin opiskelijoita oli jo 17,9 (Nummikoski 1998, 42-43). Kehitys laskee opetuksen tasoa sekä vähentää opiskelijoiden mahdollisuutta omaksua vaadittavia asioita. Tehokkuusvaatimukset eivät siis kohdistu ainoastaan yliopistolaitokseen vaan tehokkuutta vaaditaan myös opiskelijoilta.

Uudet haasteet ovat vaikuttaneet yliopistoon myös positiivisesti. Yliopistojen on toimittava tehokkaammin ja taloudellisemmin. Tiedeyhteisöt ovat avoimempia muun muassa lisääntyneen kansainvälisen opiskelija- ja tutkijavaihdon myötä. Yliopiston tieteellisen toiminnan esisijaisuus on jossain määrin heikentynyt, sillä yliopistolta edellytetään nykyään opiskelijoiden parempaa huomioimista. Muun muassa opetusta on ryhdytty kehittämään opiskelijoiden tarpeita huomioon ottaen.

Uusissa 2000-luvun kehittämissuunnitelmissa sitoudutaan mm. kehittämään uuden opiskelijan perehdyttämistä opintoihin, parantamaan laitosten henkilökunnan ja opiskelijoiden vuorovaikutusta, auttamaan opiskelijoita opintojen-ohjaukseen liittyvissä asioissa sekä helpottamaan työelämään siirtymistä (Oulun yliopisto Korkeakouluopetuksen kehittämistoimikunta 2000). Ainakin puheen tasolla yliopistot ovat ottamassa uudenlaista vastuuta opiskelijoista.

Ongelmana on yliopistojen ja yliopistokulttuurien monimuotoisuus. Tehokkuusajattelu ja työelämän vaatimusten huomioiminen eivät sovi kaikkien tieteenalojen perinteisiin. Tänä päivänä sellaiset tiedeyhteisöt jotka jättäytyvät muutoksen ulkopuolelle, eivät pyri nostamaan omaa osaamistaan esille tai eristäytyvät, jäävät nopeasti keskustelemaan itsensä kanssa. Vähitellen tästä seuraa yleisen arvostuksen tai ”imagon” aleneminen joka vaikuttaa myös valmistuvien työllistymiseen. Kasvio (1998, 97-98).

4.2 Korkeakoulutuksen ja työelämän kohtaaminen

Koulutuksen ja työelämän kohtaamista tarkastellaan yleensä kvalifikaatioiden¹ näkökulmasta. Työmarkkinoilla suhtautuminen akateemiseen koulutukseen on kaksinainen. Toisaalta kannatetaan pitkää koulutusta ja laajaa tietopohjaa, toisaalta yliopistosta valmistuneita arvostellaan liiasta teoreettisuudesta ja käytännönläheisyyden puutteesta (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1997).

Yliopistollisen koulutuksen traditiota edustaakin puhtaimmillaan ns. klassinen/yleinen tutkintomalli jossa tavoitellaan lähinnä sivistystä ja valmiutta (esimerkiksi kyky analyttisyyteen, ongelmanratkaisukyky) työelämässä toimimiseen. Yliopistollinen

---

¹ Viitaan kvalifikaatiolla niihin tietoihin ja taitoihin, joita opiskelijalta vaaditaan jonkin työn hoitamiseksi.

arvosana kertoo lähinnä henkilön potentiaalista, kyvystä oppia ja saavuttaa ”tietty taso”. Yleissivistävän koulutuksen etuna on laaja sijoittumiskenttä ja näin ollen vähäisempi alttius työttömyydelle. Valmistuvan opiskelijan kannalta selkeän tehtäväalueen puuttuminen saattaa kuitenkin olla ongelmallista. Opiskelijoiden on vaikeampi löytää itselle soveltuvia työpaikkoja. Epävarmuutta aiheuttaa myös oman osaamisen hahmottaminen.

Sitä vastoin ammattispesifi koulutus antaa opiskelijalle paremmat sijoittumisvalmiudet, selkeämmän työn kohteen sekä työtaidot. Tutkintotodistus virallistaa pätevyyden ja takaa joskus myös juridisen oikeuden tehtävän harjoittamiseen. Toisaalta työmarkkinoiden kehittymistä on vaikea ennustaa. Nevanto (1987, 205) on tutkimuksessaan yliopisto-opiskelijoiden työelämään sijoittumisesta todennut mm. psykologien voimakkaan ammattisuuntatuneisuuden toimivan rajoitteena uramahdollisuuksille ja altistavan työttömyydelle.

Opiskelijoiden työhönsijoittumista ajatellen ongelmana on, tulisiko yliopiston valmentaa opiskelijoita enemmän työelämän vaatimusten mukaan ja opettaa työssä tarvittavia tietotaitoja vai mahdollistaa sellainen älyllinen ja sosiaalinen kehitys, jonka avulla yksilö suoriutuu työelämässä? Ylijoki (1998, 49) havaitsi tutkimuksessaan eri alojen opiskelijoiden ja opettajien kannattavan yllättävänkin yksimielisesti sivistykseen, tieteellisyyteen ja tutkimukseen kiinnittymistä. Ylijoen tutkittavat perustelivat yliopiston akateemisuutta mm. erottautumisvälineenä ammattikorkeakoulusta. Yleissivistävyyttä on puolusteltu myös yhteiskunnissa tapahtuvien muutosten nopeudella. Asioiden ymmärtäminen, arvioiminen ja sopeutumien on tärkeämpää kuin nopeasti muuttuvien tieto-taitojen hallinta (Rinne 1/97).

4.2.1 Kohtaamattomuusongelmia

Akateemisten heikentynyttä sijoittumistilannetta voidaan tarkastella kohtaamattomuusongelmana. Ongelmia yliopistosta valmistuneilla aiheuttavat etenkin *työmarkkinakilpailu* ja *koulutusinflaatio*, *liikakoulutus* ja *työttömyys* sekä *ylikoulutus* ja *alisijoittuminen*. Akateemista koulutusta tulisi mitoittaa oikein sekä määrällisesti että laadullisesti. Yliopistosta työmarkkinoille siirtyvän työvoiman tulee vastata ainakin suurin piirtein olemassa olevia tehtäviä ja vaatimuksia. (Stenvall 1999, 23-25).

Suomessa koulutuspolitiikan yleislinjana on nopea korkea-asteen koulutuksen volyymin lisääntyminen. Opetusministeriön tavoitteena on, että vuoteen 2004 mennessä 70 %:lla ikäluokasta olisi korkeakoulututkinto joko akateemisista laitoksista tai ammattikorkeakoulusta (Hörkkö, 1997). Tämä kehityssuunta jatkaa korkeakoulututkinnon inflaatiota eli tilannetta, jossa korkeakoulututkinnon avulla saavutetaan yhä alemmpitasoinen työpaikka (Takala ym. 1994, 39) Korkeaa koulutusta edellyttävien työpaikkojen määrä ei myöskään lisääntynyt samassa tahdissa kuin väestön opiskeluhalu (Takala ym. 1994, 88). Suomessa ollaan jo tilanteessa jossa vähemmän koulutusta vaativiin tehtäviin kuten siivoukseen, on vaikea saada pysyvää työvoimaa. Samoin ammattikouluilla on vaikeuksia täyttää vapaita oppilaspaikkojaan.

Akateemisten työttömyys on vaihdellut 6-10 % tienoilla koko 90-luvun. Luku on suhteellisen pieni ja siksi työsuhteiden epävakauden sanotaan olevan työttömyyttä suurempi ongelma yliopistosta valmistuneille (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1997). Akateemiselle työttömyydelle on ominaista suuret koulutusaloittaiset vaihtelut. Jyväskylän yliopistosta vuosina 1987-1997 valmistuneista opiskelijoista työttömänä vuonna 1997 oli yhteensä 7,6%. Tiedekunnittain työttömyysluvut vaihtelivat suuresti: humanisteista työttömänä oli 10,3%, yhteiskuntatieteilijöistä 11,4% kun taas psykologeiksi valmistuneista työttömiä oli 5,4%, kasvatustieteilijöistä² 5,4 % ja kauppatieteilijöistä ainoastaan 4,3%. (Tilastokeskus 1999).

Työn saannin ongelmat ovat herättäneet keskustelua akateemisten liikakoulutuksesta sekä tiettyjen koulutusalojen koulutuspaikkojen vähentämisistä. Käytännössä opiskelupaikkoja ei ole lähdetty supistamaan. Sitä vastoin koulutuspaikkoja on lisätty voimakkaassa kasvussa oleville aloille. Esimerkiksi Jyväskylän yliopistoon perustettiin vuonna 1998 kokonaan uusi informaatioteknologian tiedekunta, joka kasvatti nopeasti tietoteknisten aineiden opiskelijamääriä. Syksyllä 1999 uudessa tiedekunnassa opiskelee noin 800 perustutkintoa suorittavaa opiskelijaa ja 60 jatko-opiskelijaa noin 20 professorin ja 40 yliopisto-opettajan johdolla.

---

² Opettajien hyvä työllisyystilanne on vaikuttanut kasvatustieteilijöiden työttömyysprosenttia alentavasti.

Tilastoissa akateemisten asemaa työmarkkinoilla kaunistavat sekä piilotyöttömyys että epätarkoituksenmukainen sijoittuminen. Korkeasti koulutetuilla on tapana ratkaista työttömyystilanne uudella elämän projektilla, esimerkiksi tekemällä jatko-opintoja tai jäämällä äitiysvapaalle. Työttömyys koetaan akateemisten parissa häpeällisempänä kuin muissa koulutusryhmissä. (Turkulainen 1985, 106).

Eräänlaista piilotyöttömyyttä on myös akateemisten epätarkoituksenmukainen sijoittuminen eli koulutustasoa vastaamattomissa työtehtävissä toimiminen. Tällaisen henkilön sanotaan olevan alisijoittunut ja ylikoulutettu. Koulutustason noustessa ja akateemisen tutkinnon yleistyessä ylikoulutuksen tilanteet yleistyvät (Takala ym. 1994, 39). Yliopistosta valmistuvalla opiskelijalla on kuitenkin tiettyjä odotuksia tulevasta työroolista sekä asemasta. Kun odotukset osoittautuvat epärealistisiksi, on seurauksena ymmärrettävää pettymystä (Rinne 1/97). Työnantajat eivät myöskään mielellään palkkaa ylikoulutettua työvoimaa, jos sopivampaakin on tarjolla. Korkeasti koulutetut eivät ole tehokkaampia vaatimattomammassa tehtävässä, vaan kärsivät pikemminkin turhautuneisuudesta ja motivaation puutteesta. Myös sitoutuminen koulutusta vastaamattomiin tehtäviin on heikkoa. (Haapakorpi 1994, 121)

Alisijoittumisen vaara on suoraan suhteessa opiskelualan luonteeseen sekä työmarkkinatilanteeseen. Opiskelijat ovat polarisoituneet myös tässä suhteessa: ammattispesifejä aloja sekä talous- ja tietoteknisiä aineita opiskelleiden työtehtävät vastaavat useimmiten koulutusta, kun taas ns. yleisiä aineita opiskelleiden on ainakin vastavalmistuneina usein tyydyttävä ”huonompiinkin” töihin.

Korkeakoulutuksen ja työelämän yhteyden tiukentaminen akateemisten työmarkkina-aseman parantamiseksi on ongelmallista. Lyhyellä tähtämellä koulutuksen sitominen palvelemaan työelämän tarpeita saattaa olla kannattavaa. Tällöin koulutus johtaa sellaisiin tieto-taitoihin, joiden avulla työllistyminen on helpompaa. Toisaalta työelämän muuttuvista tarpeista on vaikea tehdä pitkän aikavälin ennusteita ja tieto-taidot saattavat jäädä epätarkoituksenmukaisiksi uudessa tilanteessa.

4.3 Uranhallintaa yliopistossa

Yliopistosta valmistuvien opiskelijoiden tilanne on hankala ja epätasa-arvoinen. Työelämän selviytymisvalmiuksille on selvä tilaus jälkimodernissa yhteiskunnassa. 1990-luvun puolivälissä yliopistot ryhtyivät miettimään keinoja opiskelijoiden ja työelämän kohtaamattomuusongelmiin. Syntyi yliopistojen omia Työelämäpalveluita/Rekrytointipalveluita, joiden tarkoituksena on edistää opiskelijoiden sijoittumista työelämään. Opiskelijat saavat yksilöllistä uraneuvontaa, apua sivuaineiden valinnassa, urasuunnittelussa tai työnhaussa. Työelämästä voi suorittaa myös erilaisia kursseja. Mahdollisuuksia tarkastella omaa uraa on siis runsaasti. Lisäksi palvelun kautta voi ilmoittautua työnhakijaksi, saada sähköpostitse tietoa avoinna olevista työpaikoista tai hakeutua harjoittelijaksi. (Jyväskylän yliopiston Työelämäpalvelun opas 1998).

Kun elämänhallinta on oman elämän suunnittelua ja rakentamista, on uranhallinta oman koulutuksen/työn ohjaamista haluttuun suuntaan. Uranhallintaa korostetaan, sillä epävarmuus on lisääntynyt samalla kun selkeät suuntaviivat joiden varassa ihmiset ovat rakentaneet elämäänsä ja uraansa, ovat menettäneet merkitystään. Pelkkä akateeminen tutkinto ei enää riitä uranhallintaan, vaan opiskelijan kannattaa olla aktiivinen: perehtyä työelämään jo opiskeluaikana, suunnitella opintojaan ja tulevaa työalaansa.

Uranhallinta on *urasuunnittelua*, johon sisältyy itseanalyysiä, uravaihtoehtojen valintaa ja toteutusta. Suunnittelu on prosessi, joka elää ja uudistuu elämänvaiheiden myötä. Jokainen työpaikka, harrastus tai uusi elämäntilanne vaikuttaa opiskelijan urasuunnitelmaan. Samoin arvojen ja motiivien muuttuminen voi antaa kimmokkeen uusiin haasteisiin. (Kahri 1994, 14).

Yliopisto-opiskelut mahdollistavat usein laajan työkentän. Opiskelijoiden on kuitenkin vaikea hahmottaa, millaisia työvaihtoehtoja tutkinto mahdollistaa ja mitkä työt soveltuisivat itselle. Urasuunnittelun tärkeänä osana onkin itseanalyysi, jossa määritellään omat tavoitteet, etsitään vahvuudet/heikkoudet, motiivit ja arvot.

Urasuunnittelussa, kuten elämässä yleensäkin, tavoitteet auttavat suuntaamaan toimintaa. Valmistumista ajatellen edullisinta olisi, jos opiskelija tietäisi viimeistään

opintojen keskivaiheilla, millaisiin työtehtäviin haluaa. Tavoitteiden asettelussa tulee punnita omia resursseja tavoitteiden toteuttamiseen. Nykyisin yliopiston työelämäpalvelut järjestävät mm. kursseja, joissa opiskelijat voivat pohtia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Alumni-toiminta³ auttaa myös opiskelijoita tarkastelemaan erilaisia työvaihtoehtoja ja omia mahdollisuuksia. Valintatilanteessa tulee lisäksi ottaa huomioon työn elämäntavalle asettamat vaatimukset. Opiskelijan olisi harkittava miten hyvin elämän muut tärkeät asiat, kuten perhe, harrastukset, vapaa-aika tai kotipaikkakunnalle jääminen, sopivat yhteen uratavoitteen kanssa. Kun tavoite sitten on selvillä, opiskelija voi suunnata sivuainevalintojaan työnsaantia ajatellen tai hankkia sopivaa työkokemusta. (Kahri 1994; Helsingin yliopiston rekrytointipalvelut 89/1999).

Yliopistojen rekrytointipalvelut korostavat tämän päivän työmarkkinoiden vaativan työnhakijalta aktiivisuutta ja ennakkoluulottomuutta. Vaikka opiskeluala perinteisesti johtaisikin julkisen sektorin töihin, on opiskelijan osattava markkinoida itseään myös yrityksille, järjestöihin jne. Työnantajia kiinnostaa mm. työnhakijan työkokemus, kielitaito, ihmissuhdetaidot ja persoonallisuus. Työpaikkailmoituksissa haetaan usein ”hyviä tyyppejä” joilla on soveltuva korkeakoulututkinto. (Jyväskylän yliopiston Työelämäpalvelun opas 1998; Helsingin yliopiston rekrytointipalvelut 98/1999). Akateeminen tutkinto ei enää ole ”väline” joka takaa korkean vaihtoarvon työmarkkinoilla. Muodollisen pätevyyden lisäksi opiskelijan kannattaisi hankkia sellaisia tietoja ja taitoja, joita koulutus ei varsinaisesti tuota (esim. kielitaitoa, atk-valmiuksia).

4.3.1 Yliopiston ja opiskelijan roolit uranhallinnassa

Uranhallinta on yliopiston sisällä tiedostettu tärkeäksi sekä opiskelijan että yliopiston kannalta. Opiskelijoille uranhallinta avaa uusia näkökulmia valintoihin sekä edesauttaa itselle sopivan työn saantia. Yliopisto puolestaan hyötyy opiskelumotivaation kasvusta sekä valmistumisaikojen lyhenemisestä. Jos opiskelijat kokevat työelämään siirtymisen liian pelottavaksi ja vieraaksi sekä epäilevät omia työnsaantimahdollisuuksiaan, jäädään yliopistoon helposti ”roikkumaan” (Suur-Jyväskylän lehti 15.3.2000).

---

³ Työelämässä olevat entiset opiskelijat eli Alumnit kertovat nykyisille opiskelijoille omasta urastaan koulutuksen jälkeen ja töistä/työstä, jota he tekevät.

Työelämänpalvelut ovat tulleet tarpeeseen. Erillinen työelämäpalvelu ei kuitenkaan riitä opiskelijoiden tueksi. Vastuun opiskelijoista ja opintojen-ohjauksesta tulisi lisääntyvässä määrin kuulua laitoksille ja tiedekunnille. Opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus hakea ohjausta silloin, kun siihen on tarvetta. Erityisen tärkeää on ”herättää” opiskelijat jo opintojen alussa suunnittelemaan omien opintojensa tarkoitus, oli opiskelumotiivina sitten tietynlaisen työn saaminen tai oman itsen kehittyminen. Laadukkaan akateemisen tutkinnon tunnusmerkkejä ovat mm. kokonaisuuksien hallinta, kriittinen ajattelu, kyky ymmärtää ja soveltaa tietoa sekä rohkeus ajatella itse. Laadukas tutkinto tarkoittaa myös sitä, että opiskelija suunnittelee opintojensa sisällön erottuen muista. (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1997, 11).

Loppujen lopuksi vastuu opinnoista ja työhön pääsystä, kuten elämästä yleensäkin, on opiskelijan. Yliopiston tehtävänä on esitellä tarvittaessa opintojen suomia työmahdollisuuksia, antaa ohjausta opintoihin ja tutkinnon rakentamiseen, vaatia opiskelijoilta oppimista ulkoluvun sijasta, sekä ylläpitää työelämäpalvelun kaltaista toimintaa joka auttaa opiskelijaa työnhaussa ja työelämään siirtymisessä.

5. KOHTI EMPIIRIAA

”Jos sinun on pakko tehdä tutkielma ja tehdä se nopeasti, kannattaa harkita seuraavia vaihtoehtoja. 1) Palkaa joku tekemään tutkielmasi kohtuullisella summalla. 2) Kopioi jokin vuosia aikaisemmin, jossakin toisessa yliopistossa tehty tutkielma.”

- Umberto Eco -

5.1 Tutkimusasetelma

5.1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millainen on siirtymävaihe yliopistosta työelämään valmistuvan opiskelijan näkökulmasta? Millaisia tunteita valmistumiseen liittyy ja mihin asioihin tunteet liittyvät? Olen erityisen kiinnostunut tietämään vaikuttaako opiskelualan ammatillisuus, alan hyvä työtilanne tai opiskelijan oma uranhallinta valmistumisen houkuttelevuuden/epävarmuuden tuntemuksiin?

Lisäksi olen kiinnostunut tietämään mitä opiskelijat toivovat tulevaisuudeltaan. Millainen merkitys työllä, vapaa-ajalla tai perhe-elämällä on heidän tulevaisuudenkuvissaan? Entä mitä opiskelijat ajattelevat muuttuvasta yliopistomaailmasta, opinnoista ja yliopiston vastuusta ohjata opiskelijoita heidän opinnoissaan?

5.1.2 Aineisto ja sen hankinta

Tutkimuskohteena olivat Jyväskylän yliopiston opiskelijat (lukuun ottamatta yhä Joensuun yliopiston opiskelijaa) jotka mielsivät itsensä valmistumisen ”kynnyksellä” oleviksi opiskelijoiksi. En siis määritellyt mitään tiettyä opintoviikko tai vuosikurssi rajoitetta vaan jokainen haastateltava määritteli itse itsensä tutkimusjoukkooni kuuluvaksi. Kymmenestä haastateltavasta pyysin mukaan viittä, loput viisi ottivat itse minuun yhteyttä ilmoitukseni perusteella. Olivatko nämä viisi jotka itse ilmoittautuivat tutkimuskohteekseni, miettineet valmistumistaan ja siihen liittyviä tekijöitä aktiivisemmin kuin pyytämäni henkilöt? Vastaus on kyllä ja ei. Muutama opiskelija oli itse kiinnostunut aiheesta mm. omien opintojen perusteella. Loput puolestaan kokivat myötätuntoa tutkielman tekijää kohtaan ja halusivat auttaa ottamalla osaa haastatteluun.

Yksikään itse pyytämäni haastateltava ei kieltäytynyt ja kokonaisuudessaankin vastaanotto oli myönteinen.

Koska yksi tutkimuskysymykseni oli saada selville onko opiskelualalla yhteyttä valmistumisen kokemuksiin, valitsin tutkimusjoukkooni kahdentyyppisiä tutkintoja edustavia opiskelijoita. Ensimmäisen ryhmän muodostivat ne opiskelijat, jotka valmistuivat tiettyyn ammattiin tai tehtävään kuten psykologit. Toiseen ryhmään kuuluivat puolestaan nk. ”yleissivistäviä” aineita lukeneet kuten yhteiskuntatieteilijät.

5.1.3 Puolistrukturoitu haastattelu ja aktiivinen haastatteliija

”Haastattelulla voidaan tutkia kuinka ihmiset elävät, tuntevat, toimivat ja mikä on heidän subjektiivinen käsityksensä tästä kokonaisuudesta” (Bryman 1988, 8). Tämä Brymanin lause oli tutkimusmetodini valinnan taustalla. Koska halusin tutkia opiskelijoiden sosiaalisia realiteettia ja fenomenologista ympäristöä, elämänmuutoksia, ihmissuhteita ja ympäristön paineita, päädyin puolistrukturoituun haastatteluun.

Puolistrukturoidun haastattelurunkoni kysymykset (Liite 1) olivat kaikille samoja, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut. Osa kysymyksistä oli hyvinkin spesifejä kuten ”Mitä sivuaineita olet tehnyt?”, toiset taas yleisempiä kuten ”Mitä ajatuksia valmistuminen sinussa herättää?”. Kukin haastateltava sai siis vastata omalla tavallaan esittämäni kysymykseen. Joskus haastateltavat saattoivat hypätä aiheesta toiseen, jonka sallin. En myöskään rajoittanut vastausvuorojen pituutta. Toisiin kysymyksiin vastattiin laveasti ja toisiin lyhyemmin.

Haastattelu eteni asiasisältöjen mukaan. Taustatiedoista opiskelualan valintaan, opiskeluun elämänvaiheena, valmistumisen kautta urasuunnitteluun ja ajatuksiin työstä. Lopuksi kysyin yliopistoa koskevia kysymyksiä. Kysymykset koskivat paitsi emotionaalisesti liikuttavia asioita myös intentionaalisuuteen liittyviä suunnitelmia.

Holstein ja Gubrium esittävät kirjassaan *the Active Interview* (1995, 2) jokaisen haastattelun olevan vuorovaikutustapahtuma, eräänlainen etsintä-löytöretki. Haastateltavat eivät ole pelkästään tiedon ”astioita” eli passiivisia tiedon raportoijia jotka kertoisivat samat asiat kelle tahansa, missä tilanteessa tahansa. Todellisuudessa

haastateltava on monipuolinen ja aktiivinen tiedon lähde. Se, miten kysytään ja mitä kysytään, vaikuttaa tiedon tuottajaan. Haastateltava pyrkii kertomaan tietoa, jonka hän olettaa olevan aiheen kannalta relevanttia. Haastattelijakaan ei ole pelkkä reporteri, vaan molemmat osapuolet ovat aktiivisia todellisuuden rakentajia ja merkitysten tuottajia. Kieli konstruoi eli merkityksellistää asioita. Haastattelija saattaa myös osoittaa äänenpainollaan tai mukailullaan vastausten olevan tutkimuksen kannalta ”haluttuja” tai ”ei-haluttuja”. Haastattelijan tekemät määrittelyt ja sanonnat saattavat siirtyä haastateltavan puheeseen ja vaikuttaa sillä tavoin puheeseen. Haastattelija on siis Holsteinin ja Gubriummin (1995) mukaan aina aktiivinen, osa vuorovaikutustilannetta.

Haastattelijan ”aktiivisuus” tuli hyvin ja monella tavalla esille tutkimuksen teossa. Ennen haastattelua, jotka tein haastateltavan toiveen mukaisesti joko kotonani, haastateltavan kodissa tai yliopiston tiloissa, kukin haastateltava kyseli tarkasti mitä tutkielmani sisältää ja mitä oikeastaan etsin. Yritin vastata kysymyksiin mahdollisimman niukasti, usein paljastin vain tutkielmani alustavan otsikon eli ”Yliopisto-opiskelijoiden valmistuminen ja työelämään siirtyminen”. Huomasin, että mitä enemmän haastateltava tiesi suunnitelmistani, sitä enemmän hän myös pyrki puhumaan kiinnostukseni mukaisesti. Myös käsitteet joita käytin ”tarttuivat” helposti haastateltavan diskurssiin.

Haastattelupaikan valinta oli merkityksellinen. Parhaimmat haastattelut tapahtuivat haastateltavan kotona, tilassa missä haastattelija oli vieraalla maaperällä ja haastateltava puolestaan turvallisessa maastossa. Koin, että kotioloissa haastateltavat olivat avoimempia kuin muualla tapahtuneissa haastatteluissa. Myös oma vireystilani vaikutti haastattelun kulkuun. Väsyneenä ajatukseni harhailivat, jolloin myös haastateltava vastaili ylimalkaisemmin.

Haastattelijan osuutta tarkasteltaessa, parhaat haastattelut sijoittuivat niiden teon keskivaiheille. Ensimmäisissä haastatteluissa tukeuduin liikaa kysymyksiini enkä ollut ”herkkä” haastateltavan puheelle. Toisaalta viimeiset haastattelut sujuivat jo ehkä liiankin rutiininomaisesti. Haastattelujen taltiointiin käytin nauhuria. Nauhurin käyttö oli monille tutkittaville opiskelijoille niin tuttua, ettei siitä tullut mitään ongelmia. Mielestäni nauhurin olemassaolo ei myöskään vaikuttanut puheen avoimuuteen.

5.1.4 Haastattelun positiot: opiskelija toisen opiskelijan haastateltavana

Kun sekä haastateltava että haastattelija omaavat saman position (opiskelija), on tilanteesta sekä etua että haittaa. Etua siksi, että kertomus on aina kulttuurista (Holstein & Gubrium 1995,3). Tutkijan on aina hyvä tietää jotain tutkittavan maailmasta ennen tutkimuksen tekoa. Tutkija saattaa olla yllättävän sokea esim. erilaisen luokka- tai koulutusposition omaavan tutkittavan merkitysmaailmasta, vaikka muuten eläisikin samassa yhteiskunnassa. Merkityskokemukset muodostavat yksilön koetun maailman, joka muodostuu suhteessa hänen elämäntilanteeseensa (Perttula 1998). Haastattelija, joka omaa saman elämäntilanteen kuin haastateltavansa, puhuu ”samaa kieltä” eli omaa jo valmiiksi tietoa haastateltavan elämismaailmasta ja puheenaiheista .

Mills (1959) esittää kirjassaan Sosiologinen mielikuvitus kuinka elämän ulkoiset puitteet ja sosiaaliset määreet strukturoivat arkielämää, jonka pohjalta yksilö etsii itselleen sopivia ajatusmalleja. Ihmisellä on vapaus asioiden ilmentämisessä. Jokaisella haastateltavalla on myös erilainen tausta jolla on vaikutusta vastauksiin. Vaarana saman position tilanteessa on, että haastattelija tulkitsee puhetta liiaksi oman arvion ja ajatusten pohjalta. Mahdollisia väärinkäsityksiä – ja tulkintoja voi kuitenkin minimoida tekemällä tarkentavia kysymyksiä ja huomioimalla ihmisten erilaisuuden. Hirsijärven ja Hurmeen (1985,84) mukaan haastattelijalta vaaditaan herkkyyttä huomata vastauksen takana ”piilevä” asia sekä joustavuutta kysymysten muotoilussa.

Koska sekä haastateltavani että minä haastattelijana edustimme samaa positiota eli valmistuvaa opiskelijaa, oli luottamuksen rakentaminen helppoa. Haastattelijana toimin ikään kuin tuttuna jolle opiskelija kertoi elämästään. Kysymyksissä jotka koskivat kaikkein henkilökohtaisimpia asioita kuten koettuja kriisejä, oli kuitenkin nähtävissä yksilöllisiä eroja. Toisille näihinkin kysymyksiin vastaaminen oli luontevaa ja toisille selvästi vaikeaa. En kuitenkaan usko että kyse olisi ollut luottamuksen puutteesta vaan pikemminkin osoitus persoonallisesta avoimuudesta.

5.2 Aineiston analysointi

Analysointi on tutkimuksen teon haastavin ja luovin vaihe. Analyysin välineenä käytin aiheiden tematisointia, joidenkin tyyppien muodostamista ja vertailua.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja purettiin lähes sanatarkasti. Jätin tekstistä pois ainoastaan merkityksettömät toistot (ja ja). Tämän jälkeen muodostin koonnin vastauksista. Kirjoitin koontiin kaikkien haastateltavien vastauksen tiettyyn kysymykseen. Näin pystyin nopeasti löytämään eri vastausvaihtoehdot ja näkemään kokonaiskuvan.

Haastattelurunkoni eri teemat muodostivat jo sinällään eräänlaisen aineiston jäsenyyksen. Jatkoin kuitenkin jäsenyyttä kiteyttämällä aiheet viideksi tema-alueeksi. Tematisoinnin tarkoituksena on karsia ja tiivistää aineistoa yleisesti esille nousevien seikkojen perusteella. On kuitenkin huomioitava että tutkijan oma konstruktio joka rakentuu teoriataustasta, omista kokemuksista jne., ohjaa ainakin tiedostamattomasti haastattelujen tulkintaa. Päätin käyttää sitaatteja perustellakseni tekemiäni tulkintoja sekä elävöittääkseni tekstiä. Varoin kuitenkin ottamasta sitaatteja eri konteksteista kuin mihin vastaus kuului jotta vastauksen todellinen merkitys ei muuttuisi.

Tematisoinnin lisäksi tyypittely ja vertailu ovat käyttökelpoisia analyysin välineitä. Jaoin opiskelijat kahteen ryhmään: opiskelualan ammatillisuuden mukaan sekä epävarmuuden kokemisen perusteella. Tällä tavoin löysin helposti toisistaan erottuvia tyyppisiä. Tyyppien avulla saatoin tarkastella samanlaisuuksia ja erilaisuuksia sekä mahdollisia vastauksiin vaikuttavia taustatekijöitä. Esimerkiksi valmistumiseen voivat haastateltavat suhtautua positiivisesti, negatiivisesti tai neutraalisti. Olennaista on selvittää, mitkä tekijät johtavat erilaisiin suhtautumistapoihin. Näistä päätelmistä voidaan sitten selittää jotakin tutkittavasta aiheesta.

5.3 Haastateltavien tausta ja elämäntilanne

Haastateltujen opiskelijoiden keski-ikä oli 26,3 vuotta. Nuorin haastatelluista oli 24 – ja vanhin 28-vuotias. Mukana oli kahdeksan naista ja kaksi miestä. Kaikki opiskelivat eri pääainetta ja yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta, opiskelupaikkana oli Jyväskylän

yliopisto. Jyväskylä ei kuitenkaan ollut yhdenkään haastateltavan kotikaupunki vaan he olivat kotoisin ympäri Suomea.

Haastatelluista kolme oli tullut yliopistoon suoraan lukiosta, neljä oli opiskellut vuoden kansanopistossa tai avoimessa korkeakoulussa. Kolme oli suorittanut opistotasaisen tutkinnon ennen yliopistoa.

Haastateltavista muutama oli käytännössä valmistunut ja haki haastatteluajankohtana työpaikkaa. Parilla opinnot olivat aivan loppusuoralla, opinnoista puuttui enää gradu ja muutama tentti. Kaksi haastateltavaa työskenteli opintojen ohessa, heillä opinnot joita oli jäljellä enää vähän, roikkuivat. Mukana oli myös muutama opiskelija jotka arvioivat opintojen kestävän vielä noin vuoden verran.

Kaikilla oli kokemusta parisuhteesta. Yksi haastateltavista oli naimisissa, viisi seurusteli vakituisesti ja neljä oli haastatteluhetkellä ollut ainakin muutaman vuoden ajan yksin. Seurustelevista kuudesta opiskelijasta peräti neljä asui eri paikkakunnalla kuin kumppaninsa. Ihmissuhteet joista erityisesti mainittiin ystävät, olivat kaikille haastatelluille tärkeitä. Empirialuvuissa siteeraan opiskelijoita käyttäen heistä keksittyjä nimiä. Seuraava esittely kertoo tarkemmin haastateltujen opiskelijoiden opinnoista.

Ilpo Pääaineena *tietojärjestelmätiede*, sivuaineina kansantalous ja yrityshallinto. Aikaisemmin opistotasoinen tutkinto.

Juhani Pääaineena *filosofia*, sivuaineina sosiologia, kasvatustiede, informaatiotiede.

Jaana Pääaineena *yleinen historia*, sivuaineina suomen historia, filosofia, yleinen teologia ja kasvatustiede sekä aineopettajakoulutus.

Virpi Pääaineena *psykologia*, sivuaineina sosiologia, naistutkimus ja tilastotiede. Aikaisemmin opistotasoinen tutkinto.

Kaisa Pääaineena *yhteiskuntapolitiikka*, sivuaineina sosiaalityö, suomen historia, filosofia ja erityispedagogiikka.

Saara Pääaineena *kasvatustiede/aikuiskasvatus*, sivuaineina psykologia, sosiologia, filosofia, ympäristökasvatus sekä opettajan pedagogiset opinnot. Aikaisemmin opiskellut kansanopistossa sekä avoimessa korkeakoulussa.

Silja Pääaineena *englantilainen filologia*, sivuaineina psykologia, ruotsi, filosofia ja kasvatustiede sekä aineenopettajakoulutus.

Katja Pääaineena *yhteisöviestintä*, sivuaineina sosiologia, psykologia, aikuiskasvatus, työ- ja organisaatiopsykologia. Opiskellut aikaisemmin kansanopistossa.

Tiina Pääaineena *kasvatustiede/opintojen-ohjaus*, sivuaineina naistutkimus ja erilaisia kursseja. Aikaisemmin opistotasoinen tutkinto.

Tuuli Pääaineena *sosiologia*, sivuaineina naistutkimus, valtio-oppi, historia. Opiskellut aikaisemmin avoimessa yliopistossa.

6. OPISKELIJAEELÄMÄN ILOT JA SURUT

6.1 Opiskelu elämänvaiheena

Pääosa yliopisto-opiskelijoista aloittaa opintonsa suhteellisen suoraan lukion jälkeen. Opiskeluaika sijoittuu siis parhaimpiin nuoruusvuosiin. Yliopisto-opiskelun aikaiseen elämänvaiheeseen sisältyy monenlaisia muutoksia ja yleisiä aikuistumiseen liittyviä kehitystehtäviä. Opintojen kuluessa siirrytään nuoruudesta aikuisuuteen.

Opiskelu yliopistossa määrittää opiskelijan elämäntapaa, johon liittyy mm. tietynlainen ajankäyttö, akateeminen vapaus, tiivis yhdessäolo muiden kanssa, sekä tiukka taloudellinen tilanne. Opiskelijoiden elämäntilanteeseen, yliopistoon ja opiskeltaviin asioihin liittyviä tekijöitä kutsutaan opiskelijan **elämismaailmaksi**, sillä elämä tapahtuu ja saa merkityksensä näiden asioiden säätelemänä (Aittola & Aittola 1990,12).

Suurimmalle osalle tämän tutkielman haastatelluista yliopisto-opiskelu näyttäytyi kokonaisvaltaisena ja elämää ”hallitsevana” tekijänä. Yliopisto koettiin omana maailmana, jota ainakin alussa ihannoitiin ja johon kuulumisesta oltiin ylpeitä. Moni haastateltavista kertoi eläneensä opiskeluaikana ”elämän parasta aikaa”, vaikka kriisejäkin vuosiin oli sisältynyt.

”Kyllä mä olen niinku henkeen ja vereen sisäistänyt tään yliopistomaailman, että ne ystävät on tullu täältä ja kaikki se, koko elämäntyylä ja se mitä tekee niin ne tavallaan pyöri sen opiskelun ympärillä et se määräsi koko elämän rytmin.”(Jaana)

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet opiskeluaikaan kokonaisvaltaisena, erityisenä ja erillisenä ajanjaksona. Nämä opiskelijat osallistuivat erilaisiin tapahtumiin vain satunnaisesti. Samalla heidän sitoutuneisuutensa yliopistoon, omaan vuosikurssiin, ainejärjestöön jne. oli heikkoa. Yliopiston merkitys elämismaailmana onkin vähentynyt opinto-ohjelmien ulkoa ohjautuneisuuden eli opiskelun koulumaistumisen seurauksena. Myös opintojen aloittaminen aikuisiässä tai opintojen tekeminen työssäkäynnin ohella, vähentää opiskeluajan merkitystä opiskelijalle (Aittola 1992, 94). Ylipäätäänkin voidaan sanoa, että mitä välineellisemmin opinnot kokee, sitä vähemmän merkitystä on opiskeluajalla ja -elämällä.

”Minä nyt en varmaan oo semmoinen keskiverto yliopisto-opiskelija, koska yliopisto tutkinto ei oo mulle se ensimmäinen ja muutenkin se että oon ollut työelämässä koko ajan, et sillä tavalla on hankalampi erottaa sitä muusta elämästä. Taas jos ajatellaan sitä ensimmäistä opiskelua, et sen niinkun selkeemmin näkee opiskeluaikana.” (Saara)

Opiskeluaika on sosiaalista aikaa vaikka opiskelijat eivät enää muodosta 60- ja 70-lukujen kaltaista yhtenäiskulttuuria. Sen sijaan opiskelijoilla on omia ryhmiään, jotka ovat muodostuneet esimerkiksi vuosikurssin, ainejärjestön tai harrastusten parissa. Opiskelijat jakaantuvat erityisesti opiskelemaisensa tieteen- ja koulutusalan perusteella erilaisiin alakulttuureihin, joilla on voimakkaitakin habituseroja, mutta myös aineksia vallitsevasta ”yleisestä opiskelijakulttuurista”. (Bourdieu & Passeron 1979). Opiskelijakulttuuri on privatisoitunut mutta tulee esiin opiskelijoiden tavassa elää, viettää vapaa-aikaa ja opiskella.

Kaikki haastateltavani olivat osallistuneet yliopiston järjestötoimintaan ja vapaa-ajanviettoon. Muutama oli ollut ainejärjestönsä hallituksessa, yksi valiokunnan toiminnassa ja yksi osakunnassa. Jokainen oli osallistuneet ainejärjestön toimintaan tavalla tai toisella, sekä ollut mukana tapahtumissa ja opiskelijabileissä.

”Mä oon ainejärjestössä ollu alkuaikoina aika aktiivisestikin, olin puheenjohtajanakin vähänaikaa.”(Juhani)

”Jonkun verran tietysti oman ainejärjestön jutuissa mut ei niinku silleen hirveesti tai mitenkään aktiivisesti et oon niinku osallistunut juttuihin ja käynyt haalaribileissä.”(Silja)

Opiskeluaikaiset ihmissuhteet ovat erittäin tärkeitä ja muodostavat opiskelijan turvaverkon, jonka avulla puretaan opiskelun stressaavuutta ja erilaisia ongelmia. Ystävien kanssa vietetään paljon aikaa myös opintojen ulkopuolella; juhlien, harrastaen, oleillen. Erityisesti ulkopaikkakuntalaisille opiskelukaverit merkitsevät paljon, sillä uuden paikkakunnan sosiaaliset kontaktit muodostuvat lähes kokonaan toisista opiskelijoista. Opiskelu ei rajoitu yliopiston tiloihin, vaan luennoilla käytävät keskustelut saattavat jatkua vapaa-ajallakin. Opinnot ja vapaa-aika limittyvät yhteen.

”Paljon oon noissa opiskelupiireissä viettäny aikaa et varsinkin alkuaikoina meil oli aika tiivis se porukka et pidettiin kaikenlaista enemmän tai vähemmän muodollista, myös jotain keskusteluiltoja ja tän tyyppisiä juttuja.”(Juhani)

6.2 Opiskelun monet merkitykset

Opiskelu voi merkitä monia asioita opiskelijalle. Pohjimmiltaan kaikkien opiskelijoiden tavoitteena on suorittaa opinnot loppuun ja saada ammatti tai tutkinto, jonka avulla voi saavuttaa paremman työn, sosiaalisen- ja taloudellisen aseman, kuin ilman ammattia tai tutkintoa. Merkitysten korostuksissa on kuitenkin eroja. Osa opiskelijoista korostaa puhtaammin opiskelun välineellistä merkitystä eli ammatin tai tutkinnon saamista. Opinnot nähdään välivaiheena matkalla työelämään. Useimmille välineellisyyttä korostaneista opiskelijoista yliopisto-opinnot eivät olleet ensimmäinen opiskelukokemus. Haastatelluilla oli jo yksi tutkinto. Tällöin opinnoista pyritään suoriutumaan mahdollisimman nopeasti eikä opiskelijaelämän merkitys kasva kovin suureksi. Välineellinen merkitys lisääntyi myös silloin, kun opiskelija oli jo kauan haaveillut nimenomaisen alan opiskelusta.

”Opiskelu on merkinnyt paljon nimenomaan sitä opiskelua, kuitenkin myös siihen liittyvää vapaa-aikaa ja uusia ystäviä, mut ehkä se kuitenkin mulla on selkeesti ollu tavoitteena et mä suht nopeesti valmistun ja hankin niinkun lisää ammattipätevyyttä jotta pystyn siirtymään nopeesti työelämään.”(Ilpo)

Suurin osa haastateltavista korosti opiskeluilla olevan huomattavasti laajempi merkitys kuin välineellinen ammatin tai tutkinnon suorittaminen. Erityisesti kasvatus- ja yhteiskuntatieteitä opiskelevat näkivät opiskelun tärkeänä itsensä kehittämisen väylänä. Ei-välineellisyyttä korostaville opiskelijoille oli tyypillistä myös vapaa-ajan ja ystävien korostaminen sekä opiskeluajan kuvaaminen ”hauskana” ja merkittävänä ajanjaksona. Opiskelijat olivat valinneet heitä itseään kiinnostavia aineita ja kursseja joista kokivat saaneensa paljon. Opintoja ei tehty kovinkaan määrätietoisesti.

”En mä silloin (opiskelujen alussa) tiennyt mitä mä haluan, et lähinnä se on ollu sellasta et oon opiskellu sitä mikä kiinnostaa.”(Silja)

”Ei se opiskelu oo mulle ollu pelkästään sitä että mä hankin ne opintoviikot ja saan sitten sen tutkinnon.”(Juhani)

”Opiskelu on merkinnyt todella paljon, oman kehittymisen kannalta, mulla on ollut sellanen kokemus että mä haluan mennä niin pitkälle kun voin kehittää itseäni, et oma kehittyminen ja maailmankuvan avartuminen on ollu tärkeintä mulle.”(Saara)

”En mä voi sitä allekirjottaa että sillä olis vaan jotain välinearvoa, vaan kyl mun täytyy allekirjoittaa se elinikäisen oppimisen periaate, et kyl sillä on mulle laajempaa merkitystä ja nään sen hirveen tärkeänä ittensä kehittämisen väylänä.”(Katja)

Muutamalle haastateltavalle opinnot merkitsivät irtiotta omaan elämään. Opinnot olivat opiskelijan oma projekti, joiden aikana saattoi koetella ja miettiä omaa itseään.

"Sellasta oman itsen etsimisen aikaa, et millanen haluu olla ja millasta maailmaa haluu olla rakentamassa". (Kaisa)

6.3 Opiskelun parhaat puolet ja kurjimmat jutut

Opiskelijaelämässä parasta on sen vapaus. Vapautta korostivat kaikki haastateltavani. Vapauden opiskelija kokee nautintona, mahdollisuutena päättää itse omista tekemisistään ja aikatauluistaan. Mahdollisuus oman elämän organisointiin korosti itsenäisyydentunnetta opiskelijoissa. Jotkut haastatelluista kokivat ensimmäistä kertaa valtaa ja vastuuta omasta elämästään. Opiskelijan asemaa yliopistossa leimaa väliaikaisuus. Opiskeluaika on eräänlainen välivaihe ennen vakiintuneempaa työelämää, mikä korostaa opiskelijan ”vapautta” ja ”irralisuutta” muusta yhteiskunnasta ja muista ryhmistä. Palkkatyö nähtiin pakkoja ja rajoituksia asettavana verrattuna opiskelun vapauteen.

” Parasta on se vapaus, se että saa ite päättää kaiken mitä elämällään tekee ja miten organisoii aikataulunsa .Et jos mä lähen tämmöseen niin sanottuun normaaliin työelämään myöhemmin, niin se on se asia (vapaus) mitä mä kaikkein eniten tuun kaipaamaan.”(Juhani)

”Parasta on ollu vapaus et saa tehdä just sitä mitä ite haluaa, saa opiskella mitä haluaa, se on itestä kiinni jos ei jaksa mennä aamulla luennoille ni ei se ketään muuta haittaa, saa tavallaan viettää vastuutonta elämää kun ei oo vastuussa muusta kun itestä.”(Virpi)

Tärkeänä ja rikastuttavana asiana nähtiin myös uusiin ihmisiin tutustuminen. Tärkeimmät ihmissuhteet löytyvät kurssikavereista, yliopiston harrastustoiminnan- ja järjestöjen tai juhlinnan parista. Uudet ihmiset ja ”uudet kuviot” merkitsivät osittaista vapautumista entisestä elämästä.

”Kaverit on ollu tosi tärkeitä tässä vaiheessa, et ne on niinku supertärkeitä.”(Saara)

Kurjinta seikkaa oli opiskelijoiden vaikea haastatteluissa keksiä. Muutama haastateltava mainitsi tiukan taloudellisen tilanteen stressanneen, mutta koki rahan puutteen pikemminkin opiskeluaikaan kuuluvana haittana kuin varsinaisena ongelmana. Opiskelijat hyväksyivät oman taloudellisesti heikon elämäntilanteensa ja lohduttautuivat

tilanteen väliaikaisuudella. Opintojen alussa rahan vähyys oli myös ylpeilyn aihe. Rahattomuus erotti opiskelijat työssäkäyvistä, siitä vitsailtiin ja valitettiin kollektiivisesti.

”Pahinta on ehkä ollut se ettei ikinä oo rahaa muttei sekään ihan pidä paikkaansa, koska mä oon elänyt sellasta mukavaa elämää, et vaikka ei oo rahaa kun ei oo töissä, mut ei oo hirveesti velvoitteitakaan.”(Tuuli)

Kaksi haastateltavaa mainitsi kurjimmaksi seikaksi yksinäisyyden. Opinnot voivat opiskelualasta riippuen sisältää varsin vähän luentoja, seminaareja tai ryhmätöitä, joiden kautta opiskelijan on helpompi tutustua muihin ihmisiin. Luentojen ”massoituminen” on myös vaikeuttanut opiskelijoiden ryhmäytymistä: opintojen alussa on vaikea edes tunnistaa omaan vuosikurssiin tai aineeseen kuuluvia opiskelijoita satojen opiskelijoiden joukosta. Yksinäinen puurtaminen voi muodostua ongelmaksi myös sosiaalisille ihmisille ja alentaa opinnoista saatavaa mielekkyyden kokemista.

”Pahinta on ehkä se että on välillä niin yksinäinen koska ei oo mitään sellasta luokkaa...Se on sellasta yksinäistä puurtamista, sitten kirjastossa kirjan kanssa istuu ja monesti vieläkin vaikka mulla onkin tietty kaveripiiri, niin vieläkin on monesti yksinäistä”(Virpi)

6.4 Opiskelija elämän myllerryksissä

Yliopisto-opinnot sijoittuvat ihmisen elämänkaarella tavallisimmin nuoruusvuosiin, joihin kuuluvat erilaiset ristiriidat ja kriisit. Kriiseissä on sekä uhka että mahdollisuus. Nuoruusiän kehityskriisien tarkoituksena on päästä eroon menneestä, entisistä asenteista ja lapsellisista odotuksista jotta nuori voi suuntautua elämässä uudelleen. (Turunen 1996, 160).

Haastateltujen opiskelijoiden kriisit liittyivät lähinnä omaan itseen ja ihmissuhteisiin. Joillekin opiskelemaan tulo ja muutto vieraaseen kaupunkiin oli laukaissut itsenäistymiseen liittyvän kriisin. Itsenäisyys ja ”omien siipien kokeilu” oli tuntunut samaan aikaan ihanan vapauttavalta ja pelottavalta. Akateemisuuteen liittyvä vapaus edellyttää vastuunottoa itsestä. Opiskelemaan lähteminen voi olla se ensimmäinen askel pois tutuista asioista, kodista, perheestä ja ystävistä. Hetkittäin saatettiin tuntea turvattomuuden tunnetta.

”Kun muutin pois kotoa, se oli iso asia, sellanen irtiotto omaan elämään ja vanhempien ja veljen parista pois.”(Kaisa)

”Kun tuli opiskelemaan niin se oli aikamoinen kriisi kun se oli ihan täydellinen elämänmuutos, et se on vähän pitkittänytkin opiskelua siinä alkupuolella, et se oli rankkaa, muutin aika pieneltä paikkakunnalla ja se oli iso juttu.”(Silja)

Ihmissuhdekriisit liittyivät enimmäkseen seurustelusuhteisiin ja niiden katkeamisiin, mutta huolta saatettiin kantaa myös kotiin jääneistä vanhemmista ja heidän ongelmistaan. Nuoruusaika sisältää parisuhteen etsintää ja kokeiluja, eräänlaista valmistautumista pysyväisluontoiseen parisuhteeseen. Opiskelijoiden vapaa-ajan tapahtumat ja juhlat muodostavat otollisen maaperän erilaisille ihmissuhde kokeiluille tai parisuhteessa eläville, houkutuksille. Ennen opiskeluaikaa solmitut suhteet katkeavat usein välimatkaan, mustasukkaisuuteen, opiskelijaelämän houkutuksiin tai kasvavaan itsenäisyyden haluun. Opiskelijan elämäntapa, johon kuuluvat olennaisesti omat ystävät, juhliminen ja epäsäännölliset aikataulut, myös suosii ”sinkkuna” oloa parisuhteen kustannuksella. Ero tekee aina kipeää ja aiheuttaa jonkinlaisen kriisin suhteen molemmille osapuolille. Kriisi taas vaikuttaa ihmisen keskittymiskykyyn ja suoriin niitä heikentävästi, jolloin myös opiskelu- tai työteho häiriintyy. Näin haastateltavani kertoivat asiasta:

”Mä seurustelin puoltoista vuotta ja sit se ero oli aika kauhee et se oli voimavievä, et ei sen eron jälkeen hirveesti jaksanut opiskella ja se venytti opiskeluaikaa.”(Silja)

”Suurimmat kriisini liittyvät mun oman suhteen katkeamiseen ekana opiskeluvuotena. Se oli suuri kriisi kun suhdetta oli kuitenkin jatkunut pitkään ja lähinnä se katkesi tohon välimatkaan ja sen mustasukkaisuuteen.”(Katja)

”Kyllä ne (kriisit) on ollu noita ihmissuhdekriisejä, että olen kyllä käynyt kolme kertaa siellä YTHS:lläkin terapiassa ja se on ollu täysin ihmissuhdeasiaa.”(Tuuli)

Nuoruvaiheen tärkein kehitystehtävä on oman identiteetin ja roolien välisen kriisin ratkaiseminen. Onnistunut identiteettikriisi tuottaa tulokseksi aidota ja omalta tuntuvan minän. Kun nuorempana oltiin seurattu muita mielipiteissä, pukeutumisessa tai elämäntavassa, vapauduttiin opiskeluaikana löytämään oma tapa elää ja ajatella. Opiskelijoiden haastatteluissa tämä oman identiteetin etsiminen ja löytyminen tulee voimakkaasti esille. Suurin osa haasteltavista kertoi muuttuneensa ihmisenä paljon. Muuttumiseen vaikutti itsenäistyminen, vastuullisuuden oppiminen, omien arvojen löytäminen, itsevarmuuden kasvu, sekä itsen löytäminen ja hyväksyminen.

”Opiskeluaika on ollut tämmöstä myllerrysten aikaa, on ollut sellasia normaaleja elämäntilanteeseen liittyviä kriisejä ja sitten ihan tämmöstä oman kasvupaikan murrosta ja sitä itensä ettimistä ja tumpelointia, et paljon on niinkun tapahtunut ja on niinkun tietyllä tavalla aivan eri ihminen kun silloin kun aloitti ne opiskelut.”(Ilpo)

”Kyl mä koen että olen muuttunut aika radikaalisti ja just löytänyt omia arvojani ja sit tälläset niinkun itsevarmuus ja millainen ihminen haluan olla, niin on tullu aika selväksi.”(Saara)

”Kyllä mulla on ollu sellasta kriisiä ihan itseni kanssa, et itseni oppiminen ja hyväksyminen sellasena kun on, on ollut iso kasvupaikka. Nyt kuitenkin koen että olen löytänyt itseni ja uskallan elää oman näköstä elämää.”(Katja)

6.5 Itse opiskelu

Yliopistossa eri tieteenalojen tietoinen ja sen vaatimat opiskelustrategiat vaihtelevat merkittävästi. Esimerkiksi yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä opintoja suoritetaan runsaasti kirjatentein, kun taas kauppatieteissä tai osassa kasvatustieteen aloja, tehdään enemmän ryhmä- ja projektitöitä. Syitä erilaisiin opetustapoihin löytyy niin opetettavien aineiden ominaispiirteistä kuin ainelaitosten toiminnasta. On luonnollista, että esimerkiksi laskentatoimessa tehdään runsaasti käytännön harjoituksia tai että filosofiassa tietoa täytyy omaksua kirjoista ja luennoilta. Laitoksen aktiivisuus ja resurssit vaikuttavat myös opetuksen järjestämiseen.

Haastateltavien mielipiteet opinnoista ja opetuksesta jakautuivat kahtia: toisten mielestä opiskelu on ollut vaativaa, toisten mielestä taas yllättävän helppoa. Osa koki opetuksen huonoksi ja tylsäksi ja osa taas kehui opintoja mielenkiintoisiksi. Haastattelujen perusteella on mahdotonta sanoa, mistä opintojen kokeminen helpoksi/vaativiksi on johtunut. Onko helppouden/vaikeuden kokemiseen vaikuttanut opiskelijan oma motivaatio tai kyvykyys? Opiskeluala ei kuitenkaan näyttänyt olevan kokemuksen takana. Sen sijaan mielipiteistä oli selvästi nähtävissä, että mitä monimuotoisemmin ja aktiivisemmin on voinut opiskella, sitä mielekkäämmiksi opinnot on koettu. Opiskelijat arvostavat tekemistä ja muiden opiskelijoiden tapaamista yhteistyön parissa. Hyvinä opetusmuotoina koettiin ryhmätöitä, seminaarit, esseiden kirjoitus ja projektit. Näistä opetusmuodoista opiskelijat kokivat oppivansa ja toisaalta niissä opituista asioista uskottiin olevan hyötyä työelämässä. Liian koulumaiset opinnot, joihin ei juurikaan sisälly vapautta valita omaa aikataulua tai opiskelutahtia, kuitenkin torjutaan.

Melko negatiivisen käsityksen omasivat esimerkiksi seuraavat opiskelijat:

”Oman laitokseni opetus on ollut, no, ei-hyvätasoista. Koko opetusmuoto on aivan aikaan sopimaton, eikä valmenna yhtään käytännön työelämään, ei millään lailla. Opetuksessa tulisi ehdottomasti olla enemmän ryhmätöitä ja projektitöitä, niistä oppii parhaiten ja ne valmentaa myös työelämään.”(Kaisa)

”Kyl tää vähän enemmän aktivoivampaa olis voinu olla et enempi ryhmätöitä et ei niinku sitä että passiivisesti istutaan luennoilla ja käydään tenteissä.”(Jaana)

”Aika harvat luennot on ollu semmosia mistä ois ollu kauheesti hyötyä, et se oppiminen on ainakin mulla tapahtunut jossain muualla kun luennoilla ja kirjatenteissä, et just keskustelemalla ja lukemalla muuten. Seminaarit ja lukupiirit ja tommoset ihan laitoksen puolelta, on ollu kyllä ihan hyödyllisiä.”(Juhani)

Kun taas:

”Tohon mun opiskeluun oon ollu hirveen tyytyväinen, mut meillä varmaan on etuna se et meitä on niin pieni porukka, se on niin pieni oma yhteisö ja meillä korostetaan paljon sitä ryhmäytymistä ja me ollaan aika tiiviisti sama porukka käyty näitä opintoja läpi samaan tahtiin.”(Tiina)

”Oon kokeillut erilaisia opiskelutyyplejä koska meillähän on siihen hyvät mahdollisuudet kun meillä ei edes ole paljon kirjatenttejä, en usko ollenkaan ulkolukuun vaan siihen että tiedon oppii omaksumalla.”(Katja)

”Opiskelu on ollu mielenkiintosta et mejän opinnot on ollu sen luonteisia et ollaan nähty toisia opiskelijoita ja ollaan tehty harjoitustöitä, osallistuttu demoihin ja sit varsinkin tää projektiopintojakso on ollu mielenkiintoinen.”(Ilpo)

7. VALINTOJA JA VALINNANPA(I) KKOJA

7.1 ”Humanistiksi, kauppatieteilijäksi vaiko liikunnalle?”

Ihmisen elämänselätkuun kuuluu erilaisten valintojen teko ja näiden valintojen seurausten kanssa eläminen. Länsimaisille ihmisille ammatin ja uran valinta ovat ratkaisevia koko elämän kannalta. Työ tyydyttää ihmisen tarpeita: vaikuttaa elintasaan, terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, itsekunnioitukseen jne. Ammatinvalinta määrittää siten yksilön elämänlaatua ja elämäntapaa.

Käsitteet ammatti ja ura liittyvät läheisesti toisiinsa. Ammatilla tarkoitetaan henkilön harjoittamaa elinkeinoa tai tehtävää. Ammatin olemukseen kuuluvat työn kohde, työvälineet, työympäristö ja vaadittavat kvaifikaatiot. Osa kvaifikaatioista on ammattispesifejä, osa taas yleiskvaifikaatioita (Broady 1986, 219). Tämän perusteella myös ei-ammattillisesti suuntautuneiden opiskelijoiden (vrt. yhteiskuntatieteilijä – psykologi) kohdalla voidaan puhua ammatti-identiteetistä, ammatillisista preferensseistä jne.

Uralla puolestaan tarkoitetaan koko elämän aikana tapahtuvaa työssäoloa tai ammattiin valmistautumista. Ura ei ole aina nousujohteinen, vaan voi käsittää samantasoisia tehtäviä eri organisaatioissa. Kaikissa ammateissa ei varsinaista urakulkua voida juuri edes havaita, esimerkiksi opettajilla tai yrittäjillä. (Lähteenmäki 1995, 25-26). Opiskelijoiden kannalta ura merkitsee ammattiin liittyvien intentioiden syntymistä, kehittymistä ja varmistumista.

Ammatin ja uran valinta on monimutkainen prosessi. Uraa suunnittelevan valintoihin vaikuttavat mm. käsitykset maailmasta ja omasta itsestä. Valinnat muodostuvat sarjasta päätöksiä. Tietylle alalle suuntautumisen perusta on alan synnyttämässä myönteisissä käsityksissä. Akateemisten urien tutkimuksessa on havaittu, että mielikuva ammatista tai korkeakoulusta saa opiskelijan hakeutumaan tietylle alalle (Häyrynen 1984, 74). Valintaa vaikuttavat mm. mielikuvat menestyksestä, itse työstä, palkasta, työolosuhteista, vastuusta ja henkilösuhteista. Myös työn arvomaailma vaikuttaa usein asenteisiin työtä kohtaan.

Yksilön lisäksi ammatin valintoja ohjaavat usein ympäristö ja sattumat. Ammatillinen ”valinta” ei koskaan ole täysin vapaa yhteiskunnan rakenteesta. Yhteiskunta muun muassa rajoittaa valintoja koulutusjärjestelmän ja ammattirakenteen välityksellä. Kysyntä erityyppisistä työntekijöistä muuttuu jatkuvasti johtuen markkinatekijöistä, teknologisista innovaatioista jne. Koulutusjärjestelmä pyrkii puolestaan mukauttamaan toimintaansa kysynnän mukaan, eli lisäämällä kysytyjen alojen koulutusta ja vähentämällä huonommin työllistävien alojen koulutuspaikkoja.

Ammatinvalinnan sattumanvaraisuutta lisää ammatillisten järjestelmien monimutkaistuminen. On olemassa valtava määrä erilaisia ammatteja, jotka ovat tuntemattomia muille paitsi niille, jotka toimivat näissä tehtävissä sekä heidän lähipiirilleen (Turkulainen 1985, 3). Jotta opiskelija voi kuvitella itsensä jossakin ammatissa, täytyy hänen tietää siitä monia asioita. Valintaa varten tulee tietää millaisia vaatimuksia työ yksilölle asettaa, millaista työn luonne on sekä soveltuuko yksilö henkilökohtaisten ominaisuuksiensa puolesta työhön. Sosiaaliset lähtökohdat kuten vanhempien ammatti ja asema vaikuttavat opiskelijan tietoisuuteen ja ajatuksiin vaihtoehtoista.

Opiskelijoiden on väitetty harjoittavan myös ”itseselektointia” opiskelualaa valitessaan. Bourdieu ja Passeron (1979, 58) ovat havainneet yliopisto-opiskelijoiden valikoituvan eri tieteenaloille habitustensa mukaisesti. Alemmista yhteiskunnallisista kerrostumista lähtöisin olevat opiskelijat valitsivat alemman markkina-arvon omaavia linjoja kun taas ylempien kerrostumien nuoret siirtyivät eliitti-instituutioihin. Suomessa Häyrynen (1987, 214) on tehnyt samansuuntaisia havaintoja. Akateemisesti koulutettujen perheiden lapset hakeutuivat usein perinteisiin professionaalsiin aloihin kuten lääketieteelliseen tai oikeustieteelliseen kun taas keskiluokan nuorten orientoituminen oli epävarmaa (Häyrynen 1987, 214).

Opiskelualan valinta muodostuu siis useista komponenteista kuten kokemuksista, tavoitteista, odotuksista, informaatiosta, merkityksistä ja vaikutelmista (Järvi 1997, 56-57). Tähän tutkimukseen haastatetuille opiskelijoille yliopistoon hakeutuminen oli alusta asti selvää. Ainoastaan yksi opiskelija oli hakenut ensisijaisesti opistotaseiseen

koulutukseen. Hänen motiivinaan oli kapinoida omien vanhempiensa akateemista taustaa vastaan ja opiskella muiden odotusten vastaisesti ei-akateeminen ammatti. Loppujenlopuksi hän kuitenkin valitsi yliopistoon tulon ja on nyt valintaansa tyytyväinen. Sen sijaan muut opiskelijat olivat tienneet jo peruskoulussa tai lukiossa jatkavansa opintoja yliopistossa. Vaikka osa opiskelijoista suoritti lukion ja yliopistoon tulon välissä jonkin muun tutkinnon, oli varsinaisena päämääränä koko ajan akateeminen tutkinto. Akateemisen uran valitseminen ei kaikilla johtunut sosiaalisista seikoista, kuten vanhempien mallista, vaan liittyi enemmän yksilön omaan haluun kehittää itseään mahdollisimman pitkälle. Toisaalta haastatellut opiskelijat edustavat sitä sukupolvea, jolla on ollut vanhempiaan paremmat mahdollisuudet opiskella yhä pidemmälle. Koulutuksen merkitystä on heille korostettu ”pienestä pitäen”.

”Mä olen aina tiennyt että menen yliopistoon, siinä ei ollut mitään epäselvyyttä.”(Tuuli)

”Mulla on aina ollut sellanen kokemus että mä haluan mennä niin pitkälle kun voin kehittää itseäni, et joskus ala-asteella tai yläasteella mä tajusin et mikä on yliopisto ja et lukion jälkeen voi mennä sellaseen.”(Saara)

Yli puolet opiskelijoista koki valinneensa opiskelualan melko sattumanvaraisesti. Muutama opiskelija oli käyttänyt ns. karsi ja valikoi menetelmää. He olivat selailleet valintaopasta ja karsineet suunnitelmistaan pois ne alat, jotka eivät heitä kiinnostaneet. Jäljelle jäi useimmiten jokin tiedekunta, josta he valitsivat muutaman mielenkiintoisimmalta vaikuttavan alan. Lopullinen ratkaisu jäi siten sisäänpääsykokeiden varaan. Yliopiston pääsykokeiden vaikeustason kerrottiin myös karsineen hakusuunnitelmia. Kaikkein arvostetuimpiin yliopistoihin sekä tiedekuntiin, kuten Helsingin yliopiston oikeus- tai valtiotieteelliseen, saattaa joutua hakemaan useamman kerran ennen sisäänpääsyä. Valintaa tehdessään täytyy miettiä omia mahdollisuuksiaan päästä yliopistoon sisälle haluamallaan aikataululla. Joskus opiskelijat valitsevat vasta toissijaisen ammatinvalinta vaihtoehdon, jos sen toteutuminen on nopeampaa tai todennäköisempää kuin ensisijaisen valinnan.

”Mä tiesin että haluan ehdottomasti mahdollisimman nopeesti (lukion jälkeen) päästä opiskelemaan ja tiesin että tätä ainetta pääsee lukemalla sen lukion oppikirjan et se oli aika helppo tie enkä mä olis koskaan ehtinyt siinä ajassa lukea pääsykokeisiin.”(Jaana)

Suoraan lukiosta yliopistoon tulleiden keskuudessa näkyy selvästi tiedon merkitys valinnan teossa. Yliopiston pääainevalinta saatetaan tehdä lukiossa opetetun aineen perusteella, jos opiskelijalla ei ole ollut tarpeeksi tietoa muista vaihtoehdoista. Opiskeltavan alan valinta on perustunut siihen, että aine on ollut mukavaa ja helppoa lukiossa. Yliopistossa aineen opiskelu on kuitenkin hyvin erilaista kuin lukiossa, mikä saattaa aiheuttaa pettymyksen. Esimerkiksi kielten opiskelijoilla pettymystä on aiheuttanut kielitieteen ja teorioiden vahva painotus opinnoissa.

”Aine oli koulussa mukavaa ja helppoa joten ajattelin että menenpä sit opiskelemaan sitä. Olin kuvitellut että se (aine) olis samanlaista kuin koulussakin joten sit olinkin aika yllättynyt kun huomasi et se oli paljon teoriaa mikä ei voisi kyllä vähempää kiinnostaa.”(Silja)

Suurimmalla osalla opiskelijoita todelliset tiedot opiskelualasta olivat hyvin vähäisiä tai perustuivat koulukokemuksiin. Haastateltavien joukossa oli kuitenkin myös niitä, jotka olivat ottaneet opiskelemastaan aineesta tarkasti selvää ennen opiskelemaan tuloa. Heillä opiskelualan valinta ei ollut sattumanvaraista, vaan omia mieltymyksiä oli mietitty ja testattu. Opiskelualaa oli saatettu opiskella jo aikaisemmin ja nyt haluttiin jatkaa opintoja yliopistossa. Osa oli opiskellut ainetta kansalaisopistossa tai avoimessa korkeakoulussa ja vakuuttunut sitä kautta valinnastaan.

”Mulla vaikutti varmaan toi aikaisempi tutkinto jonne päädyin oikeestaan sattumalta. Siellä huomasin että ala kiinnostaa yllättävän paljon ja töitäkin olis ollu luvassa mutta kiinnosti lukea vielä lisää.”(Ilpo)

”Opiskelin aluksi avoimessa yliopistossa erilaisia kursseja kunnes tunsin että haluan opiskella kasvatustiedettä.”(Tiina)

Opiskelualan valintaan voi vaikuttaa myös omat harrastukset. Pitkäaikainen kiinnostus alaa kohtaan ja henkilökohtaisen tyydytyksen tavoittelu kertovat valinnan juontuvan sisäisistä syistä ja motivaatiosta. Usein opiskelija, joka on valinnut opiskelemaansa alan sisäisten syiden johdosta, opiskelee syvällisemmin kuin välineellisemmin alan valinnut.

”Toi opiskelualan valinta lähti varmaan jostain semmosesta että joskus yläaste tai lukioikäisenä lueskelin jonkun verran näitä juttuja et siihen liitty enemmän tällästä harrastusta.”(Juhani)

Valinnan katsotaan johtuvan ulkoisista syistä silloin, kun valintaan ovat vaikuttaneet yksilön ulkopuolelta, esimerkiksi yhteiskunnasta tai ympäristöstä tulevat vaikutukset. Joku saattaa valita opiskelualan lupaavien tulevaisuuden näkymien vuoksi ja joku taas

esikuvan perusteella. Omat vanhemmat, sisarukset tai tuttavat toimivat roolimalleina joita halutaan jäljitellä. Alan valinnassa jäljittelyn perusteella on kaksi puolta. Toisaalta opiskelija on voinut tutustua alaan seuraamalla esikuvaansa, saaden siten varmuuden omasta motiivistaan sekä soveltuvuudestaan alalle. Toisaalta valinta saattaa perustua liikaa muiden odotuksiin tai muiden vaihtoehtojen harkitsemattomaan poissulkemiseen. Ainoastaan yksi tämän tutkimuksen haastateltava tunnusti valinneensa opiskelualan esikuvan sekä kannustuksen perusteella.

”Valintaani vaikutti oman isän toimiminen alan tehtävissä. Myös poikaystäväni kannusti leikkimieleisesti että sopisin samalla alalle kuin isäni.”(Katja)

Mitä enemmän opiskelija oli harkinnut opiskelualansa valintaa, sitä vähemmän epävarmuutta hän tunsi alaa kohtaan. Sattumanvaraisemmin valinneet joutuivat opintojen kuluessa miettimään, olivatko sittenkään ”oikealla tiellä” ja mitä työtä oikeastaan haluaisivat tehdä. Erityisesti suoraan lukiosta tulleet opiskelijat eivät kokeneet tehneensä ratkaisua opiskelualan valinnasta kypsällä tavalla. Yksi opiskelijoista halusikin opastaa muita nuoria kertomalla, ettei yliopistoon kannata tulla suoraan lukiosta. Samaan aikaan koulutuspolitiikassa arvostellaan, että Suomen yliopisto-opiskelijat ovat liian vanhoja. Koulun käynnin aloittamisikää on suunniteltu aikaistettavan vuodella ja suoraan lukiosta tulevia pyritään suosimaan pääsykokeissa, jotta yliopistojen opiskelija-aines nuortuisi. Tilanne on ristiriitainen.

”Ei kannata tulla yliopistoon suoraan lukiosta koska silloin ei yhtään tiedä mitä haluaa, et jo vuodenkin aikana oppii rajaamaan mitä haluaa ja mitä ei.”(Kaisa)

7.2 Sosiaalistuminen opiskelualaan ja ammatti-identiteetin rakentuminen

Sosiaalistuminen on eräänlaista sopeutumista, kykyä tulla toimeen niiden vaatimusten kanssa joita muut henkilöt tai instituutiot antavat meille. Sosiaalistuttaessa sopeudutaan myös sosiaalisiin asemiin ja niihin rooleihin, joita yksilöltä odotetaan. Opiskelija sosiaalistuu omaan opiskelualaansa. Hän ryhtyy puhumaan alaa koskevista asioista, puolustaa oman alansa vallitsevia näkökulmia jopa pukeutuu ja harrastaa alan normien ja ihanteiden mukaisesti.

Myös identiteetti rakentuu voimakkaasti sosiaalisessa todellisuudessa. Opiskeluala vaikuttaa myös siihen, kuka yksilö kokee olevansa, miten hän itsensä määrittelee tai

kokee suhteessa muuhun maailmaan. Yliopistossa opiskelijat identifioituvat omaan tiedekulttuuriinsa. Historian opiskelija saattaa kuvata olevansa humanisti, erityispedagogiikan opiskelija kasvatustieteilijä tai kansantaloustieteilijä kuvaa itseään kauppatieteilijäksi. Johonkin ryhmään sosiaalistuminen merkitsee, että ihminen kokee kuuluvansa tähän yhteisöön eikä halua tätä ”pettää”.

Haastatellut opiskelijat vaikuttivat sosiaalistuneen opiskelualaansa hyvin, siitä huolimatta, miten hyvin tai huonosti heidän odotuksensa opiskelusta oli toteutunut. Oma tiedekunta ja opiskeluaine koettiin tutuna ja rakkaana. Opiskeluaineesta oli monille tullut omalta tuntuva asia, vaikka aineen tarjoamat työmahdollisuudet eivät vastanneetkaan opiskelijan tämän hetkisiä toiveita. Melkein kaikki opiskelijat olivat valmiita valitsemaan opiskelemaansa alan tai pääaineen uudelleen, joko pääaineena tai sivuaineena, jos aloittaisivat opintonsa vasta nyt.

”Historia on niinkun mun oma lapsi ja meillä on tossa opiskelijaporukassa todella tiivis yhteishenki et ei tavallaan ois tullu kuuloonkaan että joku ois ruvennu epäilemään historiaa pääaineena, et kaikki on aika ylpeitä siitä mitä ne opiskelee ja että ei niinku mennä rahan perässä vaan opiskellaan tällöisiä suurempia juttuja.”(Jaana)

Opiskelunaan sosiaalistuminen ei kuitenkaan tarkoita, että opiskelijalle olisi rakentunut ammatti-identiteetti jo opiskeluaikana. Ammattiin muovautuminen on pitkäaikainen prosessi. Tavallisesti ammatti-identiteetin etsintä alkaa uran valinta- ja kokeiluvaiheessa eli opiskeluvaiheessa ja työelämään siirryttäessä (Lähtenmäki 1995,42). Tällöin pyritään löytämään sellainen ammatillinen minäkuva ja työrooli joka sopii juuri itselle. Samalla opiskelija miettii ”Olenko oikeilla raiteilla?”

Superin (1963,775) mukaan ammatillisen identiteetin muodostumiseen vaikuttaa kolme prosessia jotka ovat identifioituminen aikuiseen, esikokemukset ammattiroolissa olosta sekä kasvava tietoisuus niistä henkilökohtaisista ominaisuuksista, jotka ovat ammatissa tärkeitä. Yliopiston opiskelijoiden voidaan olettaa ainakin opintojen loppuvaiheessa identifioituvan aikuiseen. Useimmiten opiskelijoilla on myös kokemusta työelämästä, tosin ei välttämättä tulevan ammatin mukaisesta työstä. Sen sijaan opiskelijalta saattaa puuttua tietoa niistä ominaisuuksista jotka ammatissa ovat tärkeitä. Toisaalta opiskelija ei välttämättä ole tietoinen omista persoonallisista kyvyistään ja piirteistään.

Ammatti-identiteetin löytäminen on tärkeää, sillä sen avulla opiskelija löytää oman paikkansa työelämässä ja sitoutuu hänelle annettuihin rooleihin. Mitä selkeämpi ammatti-identiteetti opiskeluaikana on syntynyt, sitä selvemmin opiskelija on löytänyt ”oman alansa”. Ammatillisen identiteetin etsintää ja kokeilua astuttaessa työelämään, ovat uran ja koko elämän kannalta kriittisenä vaiheena pitäneet ainakin Erikson (1962) sekä Levinson (1977).

Haastateltujen opiskelijoiden keskuudessa ammatti-identiteetin rakentuminen näytti olevan yhteydessä ammatillisuuteen sekä työharjoittelu- ja työkokemuksiin. Opiskelijat jotka valmistuivat tiettyyn ammattiin, esimerkiksi opettajaksi tai psykologiksi, kokivat oman ammatti-identiteettinsä rakentuneen pikkuhiljaa ja voimistuneen opintojen loppuvaiheessa. Tiettyyn ammattiin valmistuvat opiskelijat tietävät melko hyvin, millaista tuleva työ on, voivat pohtia omaa soveltuvuuttaan ammattiin ja tuntea yhteenkuuluvuutta ammatin edustajien kanssa. Lisäksi ammatillisesti opiskelevilla on pitkiä harjoittelujaksoja jotka tukevat ammatti-identiteetin rakentumista.

”Meillähän on ne harjoitteluun valmistavat opinnot ennenkun mennään harjoitteluun ja niihin kuuluu tää ammttikäytäntö, ni ne on aika suurena apuna siihen että orientoituu työhön ja alkaa sitä identiteettiä rakentamaan, et ensin kun opiskelu on vaan sitä kirjojen lukua, et niissä ei hirveesti se ammatti-identiteetti tuu esiin mut sit harjoittelun aikana sitä miettii et minkälainen sitä ite on ja miten siihen hommaan sopii.”(Virpi)

Opiskelijoilla jotka valmistuivat tiettyyn ammattiin mutta eivät olleet varmoja halustaan työskennellä tässä ammatissa, ammatti-identiteetin rakentuminen oli ”häilyvää”. Vaikka he toisaalta tunsivat sopivansa ammattiin ja olevansa ammatin edustajia, eivät he olleet valmiita sitoutumaan tähän ammatti-identiteettiin. Ammatti-identiteetti oli voimakkaimmillaan harjoittelussa mutta väheni heti opintojen pariin tai muihin tehtäviin siirryttäessä.

Ammatti-identiteetin rakentuminen ei vaadi ammatillisuutta vaan merkitsee ns. oman tehtävän löytymistä. Opiskelijat jotka tiesivät millaisia työtehtäviä halusivat valmistuttuaan tehdä, kokivat omaavansa ammatti-identiteetin. Sitä vastoin ne opiskelijat, jotka eivät tieneet mikä tai millainen tuleva työ on, omasivat epämääräisen ammatti-identiteetin. Nämä opiskelijat kuvasivat omaa ammatti-identiteettiään laajaksi, esimerkiksi yhteiskuntatieteilijän ammatti-identiteetiksi.

”Enemmän mun ammatti-identiteetti on sellanen teoreettinen, yhteiskuntatieteilijän ammatti-identiteetti.”(Kaisa)

7.3 Uraputkessa vai lastuna laineilla?

Opiskelijan urasuunnittelu on prosessi, jossa opiskelija tiedostaa omat uramahdollisuutensa, vaihtoehtonsa, heikkoutensa ja vahvuutensa, tunnistaa omia elämänpäämääriään sekä suunnittelee ja aikatauluttaa koulutuksensa siten, että saavuttaa haluamansa uran. Urasuunnittelu muodostuu siis monista peräkkäisistä valinnoista. (Lähteenmäki 1995, 25- 29).

Ensimmäisen tulevaa uraansa koskevan osavalinnan opiskelija on tehnyt valitessaan opiskelualansa. Jotkut opiskelijat valitsevat opiskelualansa harkiten, mutta useimmille alan valinta on monien sattumien summa. Opiskeluaikana opiskelija joutuu pohtimaan ja testaamaan onko opiskelualanvalinta ollut oikea. Jatkaako opiskelija opiskelualallaan, vaihtaako toiseen alaan vai lopettaako kenties opinnot kokonaan? Ammatinvalintateorioissa puhutaan kartoitusvaiheesta, jolloin omaa ammatillista suuntaa etsitään. Valinnan varmuutta lisäävät tietojen ja kokemusten lisääntyminen omasta alasta.

Yliopistossa opiskeltavat alat sisältävät runsaasti ammatillista joustoa eli opiskelut mahdollistavat useita erilaisia työhönsijoittumisvaihtoehtoja. Ammatillinen jousto vaihtelee koulutusaloittain. Mitä ”yleissivistävämpi” ala, sitä enemmän mahdollisia työvaihtoehtoja on. Kolmas opiskeluaikana tehtävä uravalinta koskee siis mahdollisten työvaihtoehtojen etsintää ja valintaa. Millaista työtä haluaa tehdä?

Hallitakseen uraansa ja elämäänsä, opiskelijan on tehtävä jatkuvia valintoja. Valinnoissa on myös tehtävä kompromisseja omien halujen ja ympäristön tarjoamien todellisten mahdollisuuksien välillä. Työelämä muuttuu jatkuvasti ja samalla muuttuu erilaisten työntekijöiden kysyntä. Uraa suunnitellessaan opiskelijan tulee tiettyyn rajaan asti pyrkiä mukautumaan työelämän vaatimuksiin, esimerkiksi parantamalla kielitaitoaan.

Ihmisillä on erilainen päätösten ja -kompromissientekokyky. Eriksonin (1980, 155-160) mukaan nuorten ihmisten vaikeutena on oman identiteetin epäselkeys. Toisaalta

opiskelijalla saattaa olla ammatillisen minäkuvan vahvuutta eli itsearvostusta ja pysyvyyttä, ja toisaalta heikkoutta eli epävarmuutta ja päättämättömyyttä uravalinnastaan. Opiskelijat saattavat olla eri vaiheessa päätöksenteossään: toisessa ääripäässä on päätöksensä tehneet ja ammattinsa valinneet opiskelijat ja toisessa opiskelijat, joilla on ristiriitaa ja epävarmuutta omasta alastaan. Haastateltujen opiskelijoiden voi sanoa edustavan päätöksenteon kaikkia ulottuvuuksia.

Rationaalisen suunnitelmalliset eivät olleet valinneet opiskelualaansa suunnittelemattomasti, vaan tiesivät jo etukäteen opiskelualastaan ja tulevien tehtävien luonteesta. He eivät poikenneet valitsemaltaan tieltä vaan opiskelivat päämäärätietoisesti. Koska heillä oli käsitys tulevista töistä, olivat he pyrkineet hankkimaan pätevyyttä työssä toimimiseen mm. kurssivalinnoilla, graduaiheen valinnalla. Tekemiinsä valintoihin he olivat tyytyväisiä.

”Kyllä se on tärkeää suunnitella se mihin tähtää, et pystyis jo opiskeluaikana tiedostamaan mihin sitä haluaa ja kyllä mulla varmaan on sillä tavalla ollutkin. Ja sittenhän mulla on ollut semmonen pitemmän ajan työhön liittyvä kuningasajatus että yhdistäisin jotenkin nää kaksi tutkintoa (opiskellut aikaisemmin opistotasaisen tutkinnon).”(Tiina)

Oman ”jutun” löytäjät olivat valikoituneet opiskelemalleen alalle melko tai täysin sattumanvaraisesti. He olivat ryhtyneet pohtimaan opintojaan opintojensa puolivälissä ja pyrkineet löytämään oman mielenkiinnonkohteen työelämästä. Oma ”juttu” oli löytynyt mm. harjoittelukokemusten kautta. Nämä opiskelijat olivat aluksi opiskelleet suunnittelemattomasti, mutta opintojen edetessä suuntautuivat haluamaansa uraa kohti mm. sivuainevalinnoilla. He olivat melko tyytyväisiä valintoihinsa vaikka toivoivat että oma ”juttu” olisi löytynyt jo aikaisemmassa vaiheessa.

”Mä olen oikeestaan keksinyt sen (tulevan työn, uran) pikkuhiljaa työelämässä. Et pari ekaa opiskeluvuotta meni ihmetellessä ja nyt sit kolmantena viimeisenä vuotena olen tätä miettinyt ja kehitellyt.”(Kaisa)

Epäröivät olivat vielä opintojensa loppuvaiheessakin epävarmoja siitä, millaista työtä he halusivat tehdä. Epäröinti johtui ristiriitaisista tunteista omaa opiskelualaa kohtaan. Toisaalta oma ala ja tuleva ammatti tuntui mielenkiintoiselta, toisaalta taas liian rajoittavalta. Epäröivät harkitsivatkin täydellistä suunnanmuutosta ja pohtivat, menevätkö opinnot tällöin hukkaan? Epäröivät opiskelijat olivat tulleet yliopistoon

suoraan lukiosta eivätkä olleet harkinneet opiskeluvalintojaan ennen kuin opintojensa loppuvaiheessa. Tähän ryhmään kuuluneet opiskelijat olivat ainoita, jotka olisivat vaihtaneet opiskelualansa täydellisesti toiseen, jos aloittaisivat opinnot nyt.

”Kyllähän historiaa on kiva opiskella, mutta mihinkä se sitten valmistaa, niin ne vaihtoehdot ei oo loppujen lopuksi kovin moninaiset. Mä en tiää ihan oikeesti mikä musta tulee isona et pitäskö nyt ryhtyä ettimään opettajan paikkoja vai yrittää tässä nykyisessä työpaikassa edetä ihan uudelle uralle, mut sit tulee sellanen olo et ei hitsi oonko mä opiskellu kuus vuotta ihan turhaan!”(Jaana)

Ajelehtijat olivat valinneet opiskelualansa melko summittaisesti. He olivat opiskelleet kiinnostavilta tuntuvia aineita, pohtimatta juurikaan työhön sijoittumistaan. Ajelehtijoilla ei ollut selkeitä näkemyksiä ja tavoitteita siitä, millaista työtä he haluaisivat valmistuttuaan tehdä. He kuitenkin luottivat löytävänsä heitä tyydyttävää työtä. Ajelehtijat eivät suuremmin murehtineet tekemiään opiskeluvalintoja, vaikka olivatkin sitä mieltä että opintoja olisi voinut tehdä ”järkevämmin”.

”Musta tuntuu ettei mulla oo sellanen mikään mahtava tutkinto kun mä valmistun mut silti mä oon tykänny opiskella, tää on ollu älyttömän hienoo aikaa ja sen takii toi työelämään meneminen pelottaa, kun loppuu tää nuoruuskin tietyllä tavalla ja silti nään hirveen positiivisena tulevaisuuden, uskon että töitä kyllä saa.”(Tuuli)

7.4 Urakriisi!

Vaikka jokaisen yksilön elämä muodostaa ainutlaatuisen kokonaisuuden, voidaan yksilöllisistä eroista huolimatta eri ihmisten elämänkaarista löytää samankaltaisuutta. Ura ja elämä etenee yleisimmin erilaisten vaiheiden kautta. Siirtymät vaiheista toisiin ovat aina oman elämän pohdinnan ja arvioinnin vaiheita, siirtymissä haetaan omaa persoonallista elämäntyyliä ja -tehtävää. Näihin käännekohtiin liittyy usein tiedostettua tai tiedostamatonta kriisiä. Kriisin tuntomerkkeinä ovat halu paneutua johonkin asiaan täydellisesti tai tunne, että elämässä täytyy tapahtua muutos. (Turunen, 1985, 99-100).

Urakriisi on käännepiste jolloin yksilön ammatillinen etsintä on ”käymistilassa”. Urakriisiä ilmenee uran kaikissa eri vaiheissa: kokeiluvaiheessa ammatillisen identiteetin etsintää, 30:n ikävuoden siirtymävaiheessa identiteetin ensimmäistä uudelleenarviointia, uran etenemisvaiheessa keski-iässä uran perustavanlaatuista

arviointia ja uran vetäytymisvaiheessa eläkkeelle siirtymisen aiheuttamaa identiteetin kadottamisen pelkoa (Lähtenmäki 1995, 42).

Opiskelijoilla urakriisiä aiheuttaa epävarmuus. Opiskelija ei aina ole varma, onko hänen valitsemansa koulutusala oikea, puhumattakaan siitä että hänellä olisi mielessään tietty tavoiteammatti. Kriisiä voi aiheuttaa myös toiveiden ja todellisuuden väliset erot, sekä omien haaveiden toteutumattomuus. Ammattiala ja koulutusala on saattanut olla vääränlaisen kuvittelun kohteena. Työn todellisuuden paljastuminen on pettymys, joka johtaa urakriisiin.

Tutkimukseen haastatelluista opiskelijoista suurin osa tunsi kokeneensa urakriisiä opintojensa kuluessa. Kriisiä oli koettu aivan opintojen alussa sekä opintojen keskivaiheilla. Opintojen alussa urakriisi kohdistui opiskelupaikan valintaan, oliko sittenkään oikealla alalla. Keskivaiheen kriisi kohdistui edellisen lisäksi opiskelualan tarjoamiin työmahdollisuuksiin. Toiset opiskelijoista pohtivat millaisia töitä he valmistuttuaan voisivat tehdä, toiset taas haluavatko he valmistuttuaan tehdä alansa töitä. Keskivaiheen kriisi saattoi venyä opintojen loppusuoralle asti.

”Mulla oli joku vuosi sitten ihan kriisiä näiden opintojeni kanssa. Koen edelleenkin epävarmuutta ja pelkoa siitä että löydänpö sen oman paikan elämässä ja töissä, sellaisen oman näköisen työn.”(Katja)

”Kyllä määh silloin alussa kun se oli niin kauheeta se lukeminen ja toinen ehkä vähän sellanen pienempi kriisi oli tossa harjottelun alussa (opintojen puolessavälissä) kun tuntu että hetkinen, et jäksanko määh tämmöstä, ja silloin tuntu että missä määh oon ja onko tää sellasta kun haluan tehdä ja välillä olin aivan maassa.”(Virpi)

Ihmiset voivat suhtautua eri tavoin kriiseihin. He voivat hyväksyä ja sopeutua tilanteeseen, ratkaista ongelmat aktiivisesti tai vetäytyä passiivisesti tilanteesta ratkaisematta sitä. Yksilön käyttäytymisen erilaisissa urapäätöstilanteissa katsotaan ohjautuvan hänen persoonallisuuden perussuuntauksen mukaisesti ja riippuvan viimekädessä yksilön kyvyistä suunnitella ja viedä läpi päämääräsuuntautuneita toimia (Lähtenmäki 1995, 212). Elämänhallinnalla, minäkäsityksellä ja muilla yksilöön itseensä liittyvillä tekijöillä on siis oleellinen merkitys kriisitilanteissa. Toisaalta myös ajalla on huomattava merkitys kriisin läpityöskentelyssä. Aikaa tarvitaan kriisin pohtimiselle sekä mahdollisille toimenpiteille. Opiskelijoiden kannalta on hankalaa, jos

urakriisi koetaan vasta opintojen keski- tai loppuvaiheessa. Opintojaan on vaikea lähteä vaihtamaan tai muuttamaan valmistumisen jo hämmöittäessä. Siksi yliopisto-opiskelijoille tarvittaisiin jo opintojen alkuvaiheessa tietoa työelämästä, ikään kuin ”ravistelua” arkitodellisuuteen.

Kukaan opiskelijoista ei päätenyt alan vaihdokseen. Useimmat tyytyivät kysyttelemään ajatuksiaan ja sopeutuivat vähitellen jatkamaan omaa opiskeluaansa. Kaksi opiskelijaa ryhtyi aktiiviseen toimintaan. Toinen heistä lähti selvittämään eri tahoilta kuten yrityksiltä alansa työvaihtoehtoja. Toinen taas suunnitteli osallistumista valintakokeisiin ja kyseli opintojen korvaavuuksista.

”Rupesin vähän miettimään eri lailla, että no mitenkä se nyt olis se opettajan homma ja sit mä vähän niinkun kysyttelin ja aloinkin olla ihan että joo, sehän vois olla kivaa. Mut kyllä se siinä pari vuotta vei kun ajatusta kysytteli.”(Silja)

7.5 Entä jos...?

Valmistumisen lähestyessä opiskelijat usein miettivät tekemiään valintoja ja niiden seurauksia. Yhteistä tämän tutkimuksen opiskelijahaastatelluille oli, että jokainen heistä ”syyllistyi jossitteluun”, myös ne opiskelijat, jotka olivat tyytyväisiä opintoihinsa. Sivuaineiden valintoihin kiinnittäisi jokainen enemmän huomiota, joku opiskelisi suunnitelmallisemmin, joku haluaisi yhdistää erilaisia opintoja toisiinsa. Kymmenestä opiskelijasta kaksi oli valmiita vaihtamaan pääainettaan/koulutusohjelmaansa toiseen.

”Sivuaineita kannattaa miettiä tarkkaan, et onhan se kiva opiskella naisopintoja ja filosofiaa ja latinaa mut sit se et kannattaako kuitenkaan ihan kaikkia voimavaroja niihin pistää, et kannattas kuitenkin jo opintojen alkuvaiheessa miettiä mikä musta tulee isona, eikä opiskella vaan päämäärättömästi.” (Jaana)

8. VALMISTUMISEN AMBIVALENTIT TUNTEET

Opinnot yliopistossa kestävät pitkään, opiskelualasta riippuen noin 5-7 vuotta. Opiskeluajasta voidaan erottaa erilaisia elämänvaiheita vertailtaessa eri opintovaiheessa olevia opiskelijoita (Aittola & Aittola 1990,12). Opintojen alkuvaiheeseen liittyy sopeutumista itsenäiseen elämään, totuttelua opintoihin jne. Keskivaiheen opiskelijat ovat yleensä voimakkaasti kiinnittyneitä opintoihin ja opiskelijaelämään. Opintojen loppuvaiheessa opiskelijat ryhtyvät suuntautumaan pois opiskelusta ja yliopistosta kohti uutta, valmistumisen jälkeistä elämänvaihetta.

Valmistuminen herättää usein monenlaisia, ristiriitaisiakin tunteita opiskelijassa: epävarmuutta, pelkoa, ahdistusta, haikeutta sekä houkutusta, helpotusta, iloa. Tunteet kohdistuvat lähinnä elämänmuutokseen, valintojen tekoon sekä työhön liittyviin asioihin.

8.1 Luopuminen

Opintojen päättyminen merkitsee monelle opiskelijalle huomattavaa elämänmuutosta. Opiskeluajan vapaa elämänmuoto vaihtuu useimmiten työelämän vaatimuksiin, jotka koskevat muun muassa ajan- paikan- ja tilankäyttöä. Työelämässä ei myöskään voi opiskelijan tavoin valita, mitä haluaa tehdä. Elämänmuutokset joihin sisältyy luopumista monista tutuista asioista ja ihmisistä, stressaavat. Opiskelijaelämästä, juhlinnasta ja opiskelukavereista luovutaan yleensä vähitellen jo opiskeluaikana. Silti opiskelunaikaisten ystävien hajaantuminen ympäri maata ja vapaa-ajan viettoon liittyvistä asioista luopuminen tuntui haastattelemistani opiskelijoista haikealta. Opiskelukaupungista uudelle paikkakunnalle muutto, pelotti ainakin osaa opiskelijoita.

”Mulle on ihan uhkakuva sekin kun kaikki muutki valmistuu ja lähtee pois että kuinka mun elämä sitten muuttuu et koko se elämänpiiri ja se sosiaalinen elämä muuttuu ja sekin ois musta aika ikävää, että joutuis lähtee ihan vieraalle paikkakunnalle yksin, se ois mulle vaikeeta, mä en oo semmonen että lähen vaan yes kohti uusia seikkailuja että mielummin jäisin tänne Jyväskylään hengaileen.”(Jaana)

”No, et kun mä en seurustele niin itestään lähtee johonkin pikkupaikkakunnalle jonne joutuu kun on vastavalmistunut, niin pelkää et onkohan siellä kauheeta.”(Silja)

8.2 Epävarmuus

Elämänmuutokseen liittyy myös epävarmuus tulevasta. Opiskelijana on ollut osa yliopistoa, sen toimintaa ja yhteisöä. Myös identiteetti on rakentunut opiskelun ympärille. Valmistuessaan opiskelija saattaa jäädä irralliseksi, olla kuulumatta mihinkään, ainakin niin kauan, kunnes saa työpaikan ja uuden elämänmuodon.

Opiskelijan valmistuessa aktualisoituvat monenlaiset valintatilanteet, jotka koskevat esimerkiksi työtä, puolison valintaa, perheen perustamista, asuinpaikan päättämistä ja kodin hankintaa. Elämänpoliittisesti ajatellen opiskelijan tulee ratkaista millaista elämää haluaa elää. Opiskeluaikana näitä nuoruuden ja aikuisuuden valintakysymyksiä on voinut lykätä, opiskelijan valmistuessa monet näistä kysymyksistä vaativat ratkaisun tekoa.

Yksi tärkeimmistä ratkaisuisista koskee työtä. Yliopiston sisällä on sekä teknisiä kvalifikaatioita korostavia eli ammatillisia että teoreettista ajattelutapaa suosivia opiskeluväyliä. Niin sanotuilta teoreettisilta aloilta ei valmistuta mihinkään ammattiin tai tehtävään erityisesti, vaan opiskelijan tulee löytää oma ala ja tuleva työ omista mielenkiinnon kohteistaan käsin. Myös tiettyyn ammattiin tai tehtävään valmistuva opiskelija saattaa pohtia, haluaako sittenkään tehdä opiskelualansa töitä.

”Nyt pitää tehdä valintoja ihan oikeesti, jotenki tähän asti on pystynyt pikkasen lykkäämään sitä ja ehkä valitsemaan useita asioita et nyt kun pitää ihan oikeesti valita et musta tulee tämä tai sit tulee joku muu (viittaa työhön), niin siitä tulee se epävarmuus.”(Juhani)

Työtilanne on parantunut Suomessa jatkuvasti. Vastavalmistuneen saattaa silti olla vaikea löytää mieleistään, opintoja vastaavaa työtä. Kilpailu työmarkkinoilla on ankaraa ja työkokemusta arvostetaan usein enemmän kuin muodollisia tutkintoja. Haastateltavani kertoivat olevansa epävarmoja omien tietojen ja taitojen riittävydestä hakiessaan töitä. Myös jo opiskeluaikana työssä olevat tunsivat huolta omasta pärjäämisestään työssä ja työelämässä.

”Uhkakuvana näen kaiken sen kilpailun mikä nyt alkaa, että pitää olla suhteita ja pitää olla joka paikassa että tietää kaikesta kaiken että varmasti pysyy työkuvioissa mukana.”(Jaana)

”On aika pelottava ajatella että nyt (opintojen päättyessä) pitäisi mennä työelämään josta ei tiiä niinku mitään ja silleen tuntuu että tiedäkö nyt tarpeeksi tehdäkseni töitä et ei niinku koe olevansa ihan valmis kuitenkaan.”(Silja)

Kaikki haastateltavani tunsivat jonkin verran epävarmuutta, pelkoa ja jopa ahdistusta ajatellessaan valmistumista ja sen jälkeistä elämää. Opiskelijoista kuitenkin erottui kolme ryhmää epävarmuuden kokemisen suhteen: **”Varmat”**, **”Luottavaiset”** sekä **”Epävarmat”**.

”Varmat” olivat kokoaikaisessa työssä ja suorittivat samalla viimeisiä opintojaan. Valmistuminen tuntui heistä lähinnä helpottavalta, sillä viimeisiä opintoja oli raskas tehdä työnteon ohessa. Työelämään siirtyminen oli tapahtunut heillä ikään kuin vähitellen eikä tuntunut erityiseltä muutokselta entiseen. Toisaalta he myönsivät tuntevansa haikeutta opintojen ja opiskelijaelämän päättymisestä. ”Varmojen” ryhmässä selkeimmin esiin nousseet huolenaiheet koskivat työssä jaksamista. Heidän opiskelualansa olivat sekä ammatillisia että yleissivistäviä.

”Tällä hetkellä odotan vain että valmistuisin pian, odotan sitä tosi paljon. Haluan vaan kuitata nämä maisterin paperit ulos ja olla vapaa. Tää gradu tuntuu niin taakalta kun se ei juurikaan etene kun olen töissä samaan aikaan.”(Kaisa)

”Koen valmistumisen kyllä helpotuksena että ei oo sellasia paineita et valmistumisen jälkeen elämä hirveesti muuttus koska se murros on jo tapahtunut ja se on semmonen ”pain in the ass” koko opiskelujen loppuun vieminen, mut ainahan siihen toisaalta liittyy jotain semmosii muutoksia et havahtuu et mä en oookkaan enää opiskelija, et varmaan jotain haikeutta.”(Iipo)

”Luottavaisiin” kuului muutama opiskelija. Heidän opintonsa sisälsivät ns. yleissivistäviä opintoja. He ilmaisivat pelkäävänsä valmistumistaan, mutta olivat samalla hyvin luottavaisia tulevaisuuden suhteen. Epävarmuutta aiheutti selkeän ammatin/työtehtävän puuttuminen: he eivät tieneet, mitä työtä haluaisivat valmistuttuaan tehdä.

”Kyllähän sitä tuntee sellasta epävarmuutta et kun ei oo ollu sellasta selvää juttua et tää on nyt se ammatti, et ois joku tietty juttu mihin nimenomaan haluais. Kyl se kohdistuu siihen työhön ja ammattiin se epävarmuus et ei oikeestaan muuhun.”(Juhani)

Suurin osa haastatelluista kuului ”Epävarmojen” ryhmään. Osa ryhmään kuuluneista opiskelijoista oli valmistumassa selkeään ammattiin, osalla taas tuleva työala oli täysin

avoin. Yhteistä heille oli epävarmuuden ja pelon kokeminen valmistumisen suhteen. ”Epävarmat” näkivät jyrkän kontrastin opiskelunaikaisen elämän ja tulevan elämän välillä. Yliopisto koettiin turvallisenä paikkana, kun taas tulevaisuus ja työelämään meno näyttäytyi epävarmana, pelottavana. Opiskelijat tunsivat myös voimakasta haikeutta joutuessaan luopumaan tutusta elämismaailmastaan: opiskelusta, ystävistä jne. Osa heistä pelotti itsenäisten valintojen teko ja ”omilla jaloilla seisominen” valmistumisen jälkeen.

Muutama opiskelija oli lisäksi epävarma, onko tuleva ammatti sittenkään se oikea. He pohtivat työnhakua täysin omasta opiskelualastaan ja ammatistaan poikkeavalta suunnalta, ja miettivät, menisivätkö opinnot tällöin aivan hukkaan.

”Enimmäkseen mua kyllä pelottaa (valmistua) täytyy myöntää, koska sitten sitä on niin totaalisen yksin, että pitää olla ihan omilla jaloillaan ettei oo mitään semmosta opiskelujuttua niinku takana, niinku mitään laitosta mihin voi paeta tavallaan, ja määki oon sitä aatellu että minkä takia mä en oo saanu tota gradua valmiiks ja me kerran mietittiin tätä Sohvilla (ravintola) porukalla että kun kukaan ei muka oo saanu mitään tehtyä, et onks se niinku ettei alitajuisesti vielä halua valmistua et haluu venyttää, sitä pelkää kuitenkin niin paljon sitä valmistumista et ajattelee et jos vielä tämän kesän sais olla (opiskelija).”(Virpi)

”Monenlaisia tunteita, et välillä on ihan ahistunut että kauheeta kun valmistuu ja sit pitäs lähtee, kun tää yliopisto on kuitenkin niin kauheen turvallinen ja semmonen niinku just kavereitten kanssa ollaan juteltu että täällä on niin turvallista olla et tietää vaan se sit seuraavanakin vuotena on opiskelija.”(Silja)

”Epävarmaa on just se että tällänen turvallinen elämänvaihe loppuu, et ei tiedäkään mitä tekee ensi vuonna.”(Tuuli)

Haastattelujen perusteella valmistumiseen liittyvä epävarmuuden tunne ei siis ole selkeästi yhteydessä opiskelualan ammatilliseen orientaatioon, vaan kyse on lähinnä opiskelijan elämäntilanteesta, persoonallisuudesta sekä mieleisen ja sopivan työalan löytymisestä. Kaikki opiskelijat kokivat tietynlaista haikeutta opiskelujen päättymisestä ja elämäntavan muutoksesta. Epävarmuutta ja stressiä aiheuttivat muun muassa valintojen teko, tulevaisuuden epävarmuus, kilpailu työmarkkinoilla, muuttaminen, opintolainan takaisinmaksu.

Varmuuden tunnetta lisäsi erityisesti työssäkäynti sekä oman alan löytäminen. Naimisissa olevat sekä vakituudessa parisuhteessa olevat olivat luottavaisempia ja vähemmän pelokkaita tulevaisuuden suhteen kuin yksinelävät opiskelijat. Yksineläviä

huolestutti muuttaminen työn perässä uuteen ympäristöön ja mahdollinen yksinäisyys. Opiskeluaikaisten ystävien hajaantuessa ”maailmalle”, sosiaalinen tukiverkosto pienenee.

8.3 Houkuttelevuus

Valmistuminen ja tulevaisuus ei ainoastaan pelota, vaan myös houkuttelee. Opiskelijan tunteet ovat ristiriitaiset ja vaihtelevat: on päiviä jolloin valmistuminen tuntuu todella pelottavalta ja toisaalta päiviä, jolloin toivoo pian pääsevänsä uuteen elämänvaiheeseen.

Haastattelemi opiskelijat odottivat valmistumiselta eniten taloudellisen tilanteen kohentumista. Opiskelijan pienet etuudet sekä epäsäännölliset tulot alkavat kyllästyttämään opiskelujen loppuvuosina. Työssäkäynnin etuina nähtiin myös elämän säännöllisyys sekä palkalliset lomat. Työssä houkutti myös mahdollisuus kokeilla omia, yliopistossa opittuja tieto-taitoja käytännössä.

”Ja se mikä on varsinkin tämän vuoden aikana noussut niin on se halu päästä töihin ja saada rahaa et on niinkun ihan hirveetä kituuttaa kun ei saa ostaa mitään, jotenki hirveesti rasittaa se.”(Silja)

”Raha tietysti houkuttelee ja se että ois semmonen säännöllisempi elämä niin sekä houkuttelee ja että ois loma ja työaika ois työaikaa.”(Jaana)

Houkuttelevaksi koettiin ylipäättään elämässä eteenpäin pääsy. Tulevaisuudelta odotettiin uusia haasteita ja asioita työssä, vapaa-ajalla ja ihmissuhteissa.

”Toivon että päästään oikeesti se perhe muodostamaan ja tavallaan niinku alottamaan se uus vaihe elämässä, et niinkun halua jättää sen opintojenvaiheen ja alottaa aikuiselämän asiat.”(Ilpo)

”Raha tietysti houkuttaa mut sit sen lisäksi ehkä se että pääsee taas vähän eteenpäin, yleensä se että saa vähän uusia haasteita ja ihan uudenlaisia asioita mitä voi oppia ja tehdä.”(Juhani)

8.4 Stressaavuus

Valmistuminen aiheuttaa ristiriitaisten tunteiden lisäksi runsaasti stressiä. Hobfollin (1988,16) mukaan stressitekijä voi olla yksilön sisäinen, hänestä itsestään aiheutuva tai hänen ympäristönsä tekijä tai tapahtuma, joka saa aikaan emotionaalisia ja toiminnallisia reaktioita. Valmistuvien opiskelijoiden kokemaan stressiin vaikuttavat

siis opiskelijan omat yksilölliset ominaisuudet kuten huono epävarmuuden sietokyky, heikko minäkuva tai ahdistuneisuus, sekä ulkoiset tekijät kuten erilaiset paineet ja vaatimukset jotka liittyvät opiskelujen loppuunsaattamiseen, työhön tai parisuhteeseen.

Tähän tutkimukseen haastatellut opiskelijat kertoivat olevansa juuri nyt, haastatteluhetkellä stressaantuneita tai olleensa stressaantuneita aikaisemmin. Stressin syyksi mainittiin ”koko elämäntilanne kaikkine paineineen” eli valmistumiseen liittyvät tekijät, joita käsiteltiin edellä.

Valmistumisen aiheuttaman stressin lisäksi gradu yksilöitiin kaikkein useimmin stressin aiheuttajaksi. Gradu muodostaa yliopisto-opintojen päätösvaiheen ja toimii siten eräänlaisena siirtymäriittinä opiskelun maailmasta valmiiden maistereiden maailmaan (Ylijoki 1999, 17). Koska gradu on opiskelijan ensimmäinen itsenäinen tieteellinen työ, suhtaudutaan siihen usein pelonsekaisella kunnioituksella. Valdènin (1999, 35-43) mielestä gradusta tulee opiskelijan mielessä usein ”liian iso”. Tällöin gradun teon aloittamista venytetään tai gradun teko juuttuu paikoilleen pitkäksi aikaa. Haastateltuja opiskelijoita stressasi gradun venyminen, gradun teon vaikeus, työnteon ja gradunteon yhdistäminen tai pelkkä gradun olemassaolo.

”Jossain vaiheessa stressas se kun gradu junnas sillä yhdellä paikalla koko aika et jotenki ei saanut sitä tehtyä.”(Virpi)

”Oon stressantunut näitten viimesten opintojen loppuunsaattamisesta elikkä gradu on ollu työn alla jo vuoden päivät eikä siihen oo työtehtävien runsaudesta ollut paljon aikaa eikä voimavaroja, et osittain oma vika ja osittain ulkopuolisten tekijöitten vika ja kun joka päivä ottaa päähän kun se on tekemättä ja estää jossain määrin täysin nauttimasta tästä taatelin tallamisesta. Välillä tuntuu elämä joltain graduhelvetiltä.”(Ilpo)

Gradun tekeminen aiheuttaa jossain vaiheessa tekijälleen niin iloa ja onnistumisen tunteita, kuin kiukkua ja ahdistusta. Jokainen graduntekijä luo oman suhteen graduunsa. Toiselle gradu voi merkitä pakollista suoritusta ja välttämätöntä pahaa kun taas toinen kokee gradunteon mielenkiintoisena. Ylijoki (1999, 17-33) on esittänyt neljä gradun mallitarinaa jotka perustuvat Tampereen yliopiston graduntekijöiden haastatteluihin: sankaritarinan, tragedian, arkitarinan sekä pakkotyötarinan.

Sankaritarinan opiskelijalla gradukynnys on huiman korkea koska gradu merkitsee ”näytön paikkaa”. Gradu on opiskelijan oma juttu jolle omistaudutaan kokonaisvaltaisesti. Toiveissa saattaa siintää myös akateeminen ura. Sankaritarinan päätös on onnellinen: gradusta tulee usein hyvä ja opiskelija itse on tieteellisestä kypsynyt. Tragediassa opiskelija potee valtavaa gradukammosa. Pelot käyvät toteen ja gradu ei etene. Lopulta on mentävä töihin ja gradu jää tekemättä, jos ei lopullisesti, niin vuosiksi. Arkitarinan opiskelijalle gradu on opintosuoritus muiden joukossa. Opiskelija korostaa työntekoa ja gradu tuleekin sovitussa ajassa tehdyksi. Pakkotyötarinan gradu merkitsee ”piinaa”. Opiskelija ei ymmärrä miksi gradu on pakollinen. Opiskelijan motivaation heikkous tekee gradun teosta tylsää. Opiskelija saa gradun väkijäisesti valmiiksi ja gradun teosta jää miltei yksinomaan synkkiä muistoja. (Ylijoki 1999, 17-33).

Yliopistolla on oma roolinsa opiskelijan gradustressissä. Yliopisto voi vaikuttaa siihen, millainen kuva gradusta opiskelijoille syntyy ja millaisia taitoja sen teko vaatii. Jos opiskelijoita ei kannusteta tieteellisen ajattelutavan oppimiseen sekä kirjoittamiseen opintojen kuluessa, kärsii gradun teon luontevuus. Gradun kannalta on sitä parempi, mitä aikaisemmin opiskelija suuntautuu pinnallisen pänttäämisen sijasta syvälliseen opiskeluun ja kokonaisuusien hallintaan. (Valdèn 1999, 38-41).

Myös opintotuen loppuminen kesken opintoja aiheutti monelle haastateltavalle huomattavaa stressiä ja ahdistusta. Opiskelijan oli ryhdyttävä etsimään itselleen työtä, jonka turvin opinnot saattoi viedä päätökseen. Ongelmaksi muodostui tällöin työn ja opiskelun yhteensovittaminen sekä opintojen venyminen. Etenkin gradun tekeminen ja kirjoittaminen vaatii yhtäjaksoista aikaa, jota työssä olevien on vaikea järjestää.

”Mä oon välillä hirveen stressaantunut monenlaisista eri asioista, siitä kun en saa koulujuttuja tehtyä ja välillä siitä kun ei oo penniäkään rahaa eli jos ei oo töissä ei oo rahaa ja silloin kun on töissä on vaikeaa opiskella.”(Tuuli)

Taloudelliset huolet ja opintotuen loppuminen pakottivat opiskelijan kovaan ”loppukiriin” opinnoissa. Viimeisenä vuotena tai vuosina tehdään rankasti opintoja, nopealla aikataululla. Painetta valmistumiseen luovat omalta osaltaan muut ihmiset, vanhemmat, puoliso tai omien kurssikavereiden valmistuminen.

”Olin oikeestaan koko viime vuoden ihan stressaantunut kun se (harjoittelujakso) oli niin rankkaa ja sit kun mä siinä tein yhtä aikaa pari tenttiä ja gradun loppuun niin se oli kyllä aika, tuli vähän liikaakin suoritettua.”(Silja)

Stressi ilmenee psyykkisinä ja psykosomaattisina oireina. Masentuneisuus, ärtyneisyys, rauhattomuus ja ahdistuneisuus ovat yleisimpiä käyttäytymistason stressioireita. Fyysiset stressioireet koetaan epämääräisinä kipuina ympäri ruumista: sydän- ja rintakipuina, vatsakipuina sekä päänsärkyinä. Stressi aiheuttaa myös unettomuutta, ruokahaluttomuutta sekä keskittymisvaikeuksia. (Kalimo 1987, 61).

Haastatteluista ei käynyt ilmi, millä tavoin stressi oli opiskelijoihin vaikuttanut. Haastatellut opiskelijat kuitenkin mainitsivat etsivänsä aktiivisesti keinoja, joilla vähentää stressiä ja stressin aiheuttamia oireita. Stressin käsittelytavat riippuvat suuresti yksilön käytettävissä olevista voimavaroista. Voimavaratekijät voidaan jakaa aineellisiin, sosiaalisiin ja yksilöllisiin tekijöihin. Aineellisiin tekijöihin kuuluvat mm. hyvä taloudellinen turva ja asumisolosuhteet. Sosiaalisia voimavaroja ovat puolestaan ystävät, parisuhde, vanhemmat tai yhteiskunnan palveluverkot. Myös yksilölliset voimavaratekijät kuten usko omiin kykyihin ja positiiviset uskomukset toimivat stressitilanteiden laukaisijoina. (Era ym. 1990, 13).

Voimavaroiksi mainittiin erityisesti samassa elämäntilanteessa olevat opiskelukaverit ja heidän kanssa käydyt keskustelut. Keskustelut ystävien kanssa kääntyivät usein aiheisiin työ – valmistuminen – tulevaisuus, eli juuri elämäntilanteen kannalta keskeisiin kysymyksiin. Stressaavuutta vähensi huomata, ettei ollut yksin. Myös puolison/poikaystävän tuki oli tärkeää, yksi haastateltavista mainitsi voimavarojen antajiksi myös vanhempansa ja sisaruksensa.

”Kun tapaa opiskelukavereita joilla on asiat ihan samalla tavalla et ei oo yksin, kukaan ei oikeestaan oo yhtään sen varmenpi näistä asioista, se on se mikä jeesaa.”(Tuuli)

Yliopisto-opiskelijat harrastavat runsaasti liikuntaa (mm. Aittola & Aittola 1990). Haastatellut opiskelijat mainitsivatkin usein juuri liikunnan toimivan hyvänä stressin purkajana. Myös muut harrastukset, musiikin kuuntelu, television katselu tai ostoksilla käynti koettiin rentouttavina. Ylipäätään kaikki asiat, joiden avulla voi irrottautua hetkeksi stressin aiheuttajasta kuten opiskelusta, rentouttaa.

”Käynhän mä aerobic:ssä ja voinhan senkin sanoa harrastukseksi että on sellasia telkkarisarjoja joita on aina pakko kattoo ja mä kuuntelen paljon musiikkia ja shoppailu on aivan niinkun rentoutuskeino et parasta mitä tiedän on mennä tonne tuoksuttelemaan vaan hajuvesiä ja vaan hengailemaan.”(Jaana)

”Kaikenlainen semmonen muu toiminta ettei niinkun tosiaan yötä myöten opiskele.”(Silja)

Voimavaroja antoi ja stressiä helpotti myös ongelmien analysoiminen sekä tilanteen hyväksyminen. Muutama haastateltavista tyyntytteli itse itseään vakuuttelemalla asioiden aina lopulta järjestyvän. Usko omiin kykyihin sekä aikaisemmat kokemukset ongelmatilanteista toimivat myös stressiä hallitsevina tekijöinä.

”Olen aina luottanut siihen että asioilla on tapana järjestyä.”(Tuuli)

”Yritän rentoutua vastapainoksi aivotyöskentelylle harrastamalla liikuntaa ja keskustelemalla näistä asioista ja ongelmista puolisoni kanssa ja se auttaa jaksamaan myös kun on ollut paljon vaikeita asioita ja niistä on selvinnyt vaikka on joskus tuntunut ettei selviä eikä jaksaa, niin kyllä sitä selviää kun vaan jaksaa tehdä töitä ja yrittää pitää tasapainon työn ja vapaa-ajan suhteen.”(Ilpo)

8.5 Tulevaisuuden toiveet

Tiedustelin haastateltaviltani millaisia yksityiselämään liittyviä toiveita, haaveita ja suunnitelmia heillä on tulevaisuuden varalle. Vastaukset sisälsivät melko perinteisinä pidettyjä asioita ja liittyivät useimmiten parisuhteeseen ja perheeseen.

Yksinelävien tuntui olevan vaikeampi eritellä tulevaisuuden toiveitaan kuin parisuhteessa elävien. Heidän vastauksensa myös jakaantuivat selkeästi kahtia: osa haaveili ensisijaisesti parisuhteesta, naimisiin menosta ja lapsista kun osa taas nautti omasta totutusta vapaudestaan haaveillen matkustelemisesta tai unelmien talosta.

”Haluan tavata ihanan miehen, se olis sellanen toive.”(Tuuli)

Parisuhteessa olevien yleisin toive oli puolison tai poikaystävänsä kanssa samalle paikkakunnalle pääsy, yhteen muuttaminen. Opiskeluaikana saatetaan asua vuosia eri paikkakunnilla. Viikonloput kuluvat matkustellessa paikkakuntien väliä. Eri paikkakunnilla asuminen voi olla edessä myös toisen valmistuessa ja siirtyessä työhön muualle. Haastateltavat toivoivatkin tulevaisuudessa pääsevänsä tilanteeseen, jossa molemmilla olisi töitä samalla asuinpaikalla.

Yhteisen elämän aloittamisen lisäksi toivottiin uusiin ihmisiin tutustumista työn puitteissa ja elämän tasaantumista. Perheenperustamistoiveet ja lapset eivät olleet kaikkien parisuhteessa elävienkään toivelistalla. Lapsia ei toivottu ainakaan muutama vuoteen valmistumisen jälkeen. Ennen lasten saantia haluttiin tehdä töitä, kohentaa taloudellista tilannetta ja luoda uraa. Opiskelijoiden toiveet kohdistuivat myös materiaalisiin seikkoihin kuten kodin hankintoihin.

”Tärkeimpänä varmaan se että pääsis avopuolison kanssa samalle paikkakunnalle et tässä on nyt toista vuotta asuttu erillään ja se on kuitenkin raskasta ja taloudellisestikin kallista pitää kahta asuntoa ja reissata. Ja kyllähän sitä toivoo et kun lähtee uudelle paikkaunnalle että siellä viihtyis ja tutustuisi uusiin ihmisiin ja voisi toteuttaa muitakin kun työhön liittyviä haaveita, kaikkia harrastuksiin ja perheen perustamiseen liittyviä toiveita.”(Tiina)

”Kyl mä sellasesta tasasesta elämästä haaveilen, että voi ostaa kodinkoneita ja sellasesta tiiäkkö niinku että mennään lomalle yhdessä, mutta en mä niinkun lapsista tai haluu naimisiinkaan vielä, en mä oo siihen valmis.”(Jaana)

Tulevaisuuden haaveisiin kuului konkreettisempien asioiden lisäksi myös onnellisuus. Opiskelijat toivoivat että kokisivat itsensä onnellisiksi, löytäisivät oman paikan sekä sisäisen tasapainon. Valmistuvan opiskelijan kohtaama epävarmuus tulevasta, stressi erilaisista valinnoista sekä ympäristön paineet saattavat vähentää onnellisuuden kokemista. Tällöin toivotaan onnellisen olotilan ja tasapainon löytyvän tulevaisuudessa.

”Enpä mä tähän oikeestaan voi muuta sanoo kun että kokisin itteni onnelliseksi että jollakin tapaa tilanne selkiintyisi ja löytäisin sen oman paikan mikä mulle sopii.”(Jaana)

9. TAKANA OPINNOT, EDESSÄ TYÖELÄMÄ

9.1 ”Raaka ja kilpailullinen työelämä”

Työpoliittinen keskustelu, joka vuosituhannen vaihteessa on keskittynyt erityisesti työn epävarmuuteen ja vaatimuksiin, on saanut paljon huomiota niin tiedotusvälineissä kuin ihmisten puheissakin. Keskustelut kiinnostavat myös yliopistosta pian valmistuvia opiskelijoita, jotka valmistuttuaan kohtaavat työelämän todellisuuden. Millaisena opiskelijat näkevät työelämän?

Työssäkäynti ei ollut vierasta haastatelluille opiskelijoille, vaan kaikilla oli työkokemusta. Osan kosketuspinta työelämään oli kuitenkin pieni, käsittäen opiskelujen ohessa tai loma-aikoina tehdyt työt. Toiset sitä vastoin olivat olleet työelämässä jonkin aikaa ennen opintoja tai siirtyneet töihin opintojen loppuvaiheessa. Haastattelujen perusteella vaikutti kuitenkin siltä, että opiskelijoiden mielipiteet ja mielikuvat työelämästä heijastivat enemmän yleistä työelämäkeskustelua kuin että olisivat pohjautuneet haastateltavien omiin kokemuksiin.

Haastateltavien kuva työelämästä oli varsin synkkä. Kilpailun koettiin kasvaneen työelämässä voimakkaasti. Kilpailun kohteina on opiskelijoiden mukaan paitsi työhön pääsy, niin myös työssä pärjääminen, työelämässä pysyminen. Työelämää arvosteltiin ankaraksi, työntekijän on opiskelijoiden mukaan oltava joustava sopeutuja jolta edellytetään ”menevyyttä”, kiireen ja paineensietämistä, tuloksellisuutta ja jatkuvaa uuden oppimista. Työntekijän vaikutusmahdollisuudet työnteon ehtoihin nähtiin varsin heikkoina, erityisesti koulutettujen ihmisten koettiin joutuvan työskentelemään työnantajan ehdoilla.

”Tää tällänen tehokkuuden vaatimus et pitää olla kauheen menevä ja vahva, se liittyy negatiivisena, ja et koko ajan pitää keksiä ja oppia uutta ja et se elinikäinen oppiminen muuttuu elinkautiseksi oppimiseksi et kauhee kehityspaine ja koko ajan vaaditaan tuloksia.”(Saara)

”No, mul ei tietysti kauheesti oo kokemusta työelämästä kun pääasiassa oon ollu yliopiston sisällä ja tää on kuitenkin tällänen erityinen yhteisö mut kyl tuntuu et varsinkin korkeesti koulutetut ihmiset joutuu menemään työelämään ihan työnantajan ehdoilla, että on oltava valmis työskentelemaan 24 tuntia vuorokaudessa jos siihen on tarve, et mä en kyllä sulata ihan suoralta kädeltä tämmöstä kehitystä että työajat lisääntyy.”(Juhani)

Opiskelijat näkivät nykyisen työelämän sisältävän ristiriitaisuuksia. Vaikka työntekijältä vaaditaan monia asioita, ei työnteko enää tarjoa entisen kaltaista turvaa ja pysyvyyttä. Epävarmuutta luo erityisesti työsuhteiden jatkuva tilapäisyys eli ns. ”pätkätyöt”. Opiskelijat ovat tottuneet ajatukseen määräaikaisista työsuhteista, eivätkä usein edes halua pysyvää työsuhdetta tai virkaa heti valmistuttuaan. Silti tulevaisuuden rikkonaiset työsuhteet stressaavat. Työsuhteiden ollessa lyhyitä, alituisesta työn hakemisesta sekä kilpailusta muiden hakijoiden kanssa, tulee aikaa vievää työtä. Tulevaisuutta on vaikea suunnitella ilman varmuutta työn ja toimeentulon jatkuvuudesta. Opiskelijat toivoivatkin olevansa vakituisessa työssä viimeistään perheen perustamisen tullessa ajankohtaiseksi. Epävarmuus työstä lisää ahdistusta ja vähentää tunnetta oman elämän hallittavuudesta.

”Jos nyt vertaa vaikka tilanteeseen aiemmin niin kyllähän se (työelämä) on aika sellasta epävarmaa ja aika niinku nopeesti muuttuu tilanteet ja pitää sietää sitä ahdistusta kun ei tiiä tulevaisuudesta ja on hirvee kilpailu työpaikoista, et se on raakaa kilpailua.”(Virpi)

”Kyllä tää tämmönen epävarmuus liittyy aika vahvasti pätkätyöihin ja näihin vaikka sitä ei ehkä ihan aluks (valmistuessa) osaa pelätä, et toivoo vaan et sais vaikka vuodeks jonkun sijaisuuden, mut kyl mä oon aatellu et se voi alkaa jossain vaiheessa...et kun se liittyy siihen toimeentuloon ja on kaikki lainat maksettavana ja laskut niin ei voi tehdä mitään suunnitelmia jos työsopimus uusitaan aina puolenvuoden välein.”(Saara)

Ristiriitaisena seikkana nähtiin myös työn epätasainen jakautuminen. Osalla ihmisistä työtä on runsaasti, jopa liikaa, kun taas osalla on puutetta työpaikoista. Työelämän koettiin erottelevan ihmiset ”jyviin ja akanoihin”. Pätevät ihmiset joilla on kompetenssia, ovat haluttuja, kun taas muut, erityisesti vähemmän koulutetut jäävät syrjään. Moni opiskelija perään kuuluttikin humanimpien arvojen esiin nostamista työelämässä.

”Oon ajatellu tätä asiaa, et muutamat ihmiset tekee aivan hulluna töitä ja toisilla ei ole ollenkaan, että tavallaan olis järkevämpi vähän niinkun ruveta jo joustamaan ja ottaa enemmän ihmisiä töihin ja ajatella semmosia humanimpia arvoja.”(Jaana)

9.2 Työelämän ankarat pääsyvaatimukset

Tänä päivänä työelämä näyttää erilaiselta kuin ennen: pätkätyöt lisääntyvät, työnhausta tulee usein toistuvaa, tietotekniikkaosaamisen merkitys korostuu, työntekijöiltä edellytetään elinikäistä oppimista ja jatkuvaa itsensä kehittämistä

Työnhaussa ratkaisevia tekijöitä ovat tehtävästä riippuen koulutus, kokemus ja oma persoona. Työpaikkailmoituksissa etsitään loistavia yksilöitä, sopeutuvia, monipuolisia osaajia. Yliopistosta valmistuvat nuoret ovat korkean koulutuksensa vuoksi paremmassa asemassa kuin muut ikäisensä. Sen sijaan heiltä saattaa puuttua luottamusta omiin kykyihin, työkokemusta sekä realistista tietoa työelämän todellisista vaatimuksista. Työpaikkailmoitusten vaatimukset saatetaan ottaa liiankin tosissaan.

Haastatelluilla opiskelijoilla oli selkeät käsitykset, mitä tekijöitä ja ominaisuuksia työmarkkinoilla arvostetaan. Koulutus mainittiin ensiarvoisen tärkeänä ja itsestään selvänä tekijänä. Akateeminen koulutus nähtiin hyvänä perustana, jolle omaa osaamistaan voi rakentaa. Yliopisto-opinnot, niin ammatillisesti kuin ei-ammattillisesti suuntautuneet, antavat opiskelijoiden mielestä valmiuksia toimia asiantuntijana tai johtotehtävissä. Etulyöntiasemassa ovat opiskelijoiden mielestä useamman tutkinnon omaavat työhakijat.

”Useampi tutkinto olis hyvä asia nykyään, pitäisi tietää niin monesta alasta, ei välttämättä olla mikään tohtori, mutta että olisi useampi tutkinto jotka täydentäisivät toisiaan”.(Kaisa)

Muodollisen tutkinnon lisäksi työnantajien katsottiin arvostan kielitaitoa sekä atk-osaamista. Vieraiden kielten osaamista ja tietojenkäsittelytaitoja tarvitaankin alalla kuin alalla tehtävästä riippumatta. Näiden taitojen merkitys työelämässä on huomioitu Suomalaisessa koulutuksessa hyvin, peruskoulu opetuksesta lähtien. Suomalaiset yliopisto-opiskelijat ovat myös kansainvälistyneet nopeasti. Vaihto-opiskelu ulkomailla on Suomalaisten keskuudessa Eurooppalaista keskiarvoa yleisempää. Opiskelijat vähätelivät omaa kielitaitoaan: pärjätäkseen tulisi omata todella hyvä kielitaito, osata ainakin kolmea kieltä sujuvasti!

Koulutuksen ja taitojen alueella itsensä kehittäminen on luonnollisesti helpompaa kuin persoonallisuuden puolella. Työelämän vaatimukset kohdistuvat kuitenkin enenevässä

määrin työnhakijan persoonallisuuteen liittyviin tekijöihin. Työnhakijalta odotetaan ennen kaikkea kehityskelpoisuutta ja sosiaalisten taitojen hallitsemista. Hyvä työnhakija on myös ”hyvä tyyppi”. Valmistuville opiskelijoille ei tuottanut hankaluutta esitellä työmarkkinoiden arvostamia persoonallisia ominaisuuksia. Hyvä työnhakija on yhteistyökykyinen, avoin, ulospäinsuuntautunut ja itsevarma, hänellä on hyvät vuorovaikutustaidot sekä esiintymiskykyä. Lisäksi tämä ”hyvä tyyppi” on monipuolinen, sopeutumiskykyinen ja joustava persoona, joka kykenee erottumaan massasta.

”Se että on hyvä tyyppi painaa kuitenkin enemmän kuin jotkut tosi hyvät todistukset ja paperit.” (Virpi)

9.3 Suuret odotukset työltä

Palkkatyön merkitykset pohjautuvat yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja ideologioihin. Suomessa palkkatyötä arvostetaan korkealle, työ muokkaa suomalaisen identiteettiä ja vaikuttaa elämäntapaan (Kasvio 1994). Työnteko on keskeinen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lähde. Työn avulla saadaan taloudellisia resursseja jotka mahdollistavat elämän suunnittelun, työ myös suojaa erilaisilta sosiaalisilta riskeiltä ja tarjoaa siten mahdollisuuden elää turvallista elämää.

Teollisissa palkkatyöyhteiskunnissa tapahtuneet sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset muutokset ovat aiheuttaneet muutoksia myös työhön. Eri tahoilla on keskusteltu palkkatyön kriisistä, joukkotyöttömyyden uhkakuvista, työn katoamisesta sekä työn arvostuksen vähenemisestä. Todellisuudessa puheet työn kriisistä ovat liioiteltuja, pikemminkin työ ja työssäkäynti on saanut uusia muotoja kuten paljon puhutut ”pätkätyöt”. Työn merkityksen voidaan kuitenkin katsoa muuttuneen ihmisten muuttuneiden elämäntapojen myötä. Individualistiset ja hedonistiset elämänarvot ovat syrjäyttämässä ”protestanttisen etiikan” arvoja työstä ihmisen kunniana. Uuteen yksilökeskeisyyteen liittyy vapaa-ajan merkityksen korostaminen, kulutuskeskeisyys ja vaihtoehtoiset elämäntavat. (Kasvio 1994, 113-115).

Erityisesti nuorten, korkeasti koulutettujen suhtautumistapa työhön eroaa aikaisempien sukupolvien ajatuksista. Tämä tulee selvästi esiin myös haastateltujen opiskelijoiden suhtautumisessa työhön. Työ nähtiin entistä useammin itse toteutuksen ja henkilökohtaisen tyydytyksen välineenä. Opiskelijoiden mielestä työn sisällöllä ja työ

olosuhteilla on suuri merkitys työssä viihtymisen kannalta. Työ, joka ei ole haastava ja henkilökohtaisesti palkitseva, ei motivoi välineellisesti anteliaista palkkioista huolimatta. Mitä korkeammin koulutettu työntekijä on, sitä enemmän asetetaan vaatimuksia työn sisällöllisille seikoille. Opiskelijoille ensisijaisen tärkeitä asioita olivat mukava työyhteisö jossa viihtyy, työn haastavuus ja mahdollisuus kehittyä työssä.

”Se että saa vaikuttaa siihen työhönsä, saa siitä palautetta ja myös työtoverit on tärkeä asia ja sitten se työn sisältö, et palkka ei oo se itseisarvo vaan enemminki se että tuntee tekevänsä työnsä hyvin.”(Ilpo)

”Työyhteisö on tärkeä, et hommassa viihtyy jos on hyvät työkaverit se on aika semmonen ehdoton juttu, ja sitten tietysti ne haasteetkin on aika tärkeitä et niinku oppisi koko ajan jotain uutta.”(Virpi)

Muutamalle haastateltavalle työn sisältö toimi myös työssäkäynnin ehtona. Työltä vaadittiin tietynlaista arvopohjaa, joka sopi haastateltavien omaan arvomaailmaan. Esimerkiksi työtä, joka edistäisi ”kerskakulutusta” ei yksi haastateltavista suostuisi tekemään. Oman työn toivottiin edistävän muiden hyvinvointia, työllä tuli olla merkitystä muillekin kuin itselle.

”Omat arvot on kauheen tärkeitä mulle, et mä en vois koskaan kuvitella et mä oisin jossain asetehtaassa vaikka mä en niinku missään vaiheessa ois tekemisissä sen asean valmistuksessa niin en vois, tai sit tää tämmönen kova maailma tai yritysmaailma, niin jotenki en halua olla edistämässä sitä.”(Saara)

Työltä toivottiin myös välineellisiä asioita, taloudellista turvaa, arvostusta ja pysyvyyttä. Palkan toivottiin olevan kohtuullinen, riittävä ja sopiva tehdystä työstä. Kukaan haastateltavista ei siis äänen toivonut hyvää palkkaa, vaan toiveet olivat kovin kohtuullisia. Toisaalta kuten eräs haastateltava mainitsi, akateemisen tutkinnon suorittamisen katsotaan jo sinällään nostavan palkkatulot melko hyväksi. Säännöllisten palkkatulojen koettiin mahdollistavan tulevaisuuden suunnittelun. Siksi työltä toivottiin jossain määrin myös pysyvyyttä.

”Hyvä palkka on ok, mut itseasiassa en toivo eniten hyvää palkkaa, et mielummin ehkä häviäisin siinä palkassa jos tykkäisin siitä työpaikasta. Ehkä se vois myös olla ihan kiva jos työ ois vakituinen, sais rauhassa maksella nuo opintolainat pois.”(Tuuli)

”Mulle on tärkeää että työssä pystyy luomaan jotain uutta tai saamaan jotain uutta, mut jonkinlaista turvallisuutta mä haluan myöskin et haluan myös sitä pysyvyyttä et on joku juttu mihin voi luottaa ja minkä kautta voi suunnitella tulevaisuutta. Must on kivaa ainakin muutama vuosi tietää eteenpäin elämää ja tehdä niiden raamien sisällä uudistuksia. Palkkahan on ihan semmonen kiva,

mut mä en oo koskaan sen kautta halunnu lähtee ettimään työtä tai valitsemaan uraani, et kyl mä oletan et kun mulla on akateeminen tutkinto, niin mä sillä saan sen verran palkkaa et se riittää mulle.”(Juhani)

Tärkeinä tekijöinä mainittiin myös työaikaan liittyviä asioita. Opiskelijoiden enemmistön mielestä, työnteon tulisi olla rajattavissa kohtuulliseen määrään ja mahdollistavan selkeän työajan ja vapaa-ajan erottamisen. Työn ei haluttu ”sulautuvan” elämään, vaan pysyvän omana elämänaalueenaan.

”Joskus mä oon miettinyt että oonko mä tyhmä jos tyydyn tavallaan siihen että työ on mulle vaan pelkkää työtä. Et mä hyväksyn sen että työ vie joskus (aikaa) ja oon myös valmis joskus tekemään ylitöitä mut et tasapaino sen työn ja vapaa-ajan välillä tulee olla.”(Ilpo)

”Vaikka se työ on kauheen tärkeä elämän kannalta niin mä en haluisi uhrata sille kaikkee aikaani ja elämäni, et mä haluan elää elämäni sillä tavalla et mä oon tyytyväinen ja mun läheiset ja että mun mielestä onnellisuus on kuitenkin se mihin pyritään ja mä nään rahat ja työn vähän niinku välineinä mun elämälle.”(Saara)

Haastellut opiskelijat asettivat työn sisällölle kovia vaatimuksia. Toisaalta he myös suhtautuivat työhön hedonistisen välineellisesti. Kaiken kaikkiaan työltä siis odotettiin paljon. Enimmäkseen opiskelijat miettivät mitä työ voi heille antaa. Vain muutama haastateltava halusi tuntea antavansa myös jotain takaisin: lisäävänsä muiden hyvinvointia, opettavansa uusia asioita ja niin edelleen.

Työn suhdetta elämäntapaan voidaan tutkia myös toisinpäin, eli kysymällä, mistä asioista ihminen ei olisi valmis tinkimään ”unelmatyönkään” vuoksi. Opiskelijoiden vastaukset olivat hyvin yhdenmukaisia. Missään nimessä he eivät tinkisi ihmissuhteisiin liittyvistä asioista kuten perheestä eivätkä ainakaan pitkäksi aikaa omasta vapaa-ajastaan. Sen sijaan opiskelijat olivat valmiita muuttamaan työn perässä. Myös palkasta oltiin valmiita joustamaan.

”Riippuu kyllä elämäntilanteesta, mut en jonkun työn takia luopuis perheestä, jonkin aikaa ja tiettyyn rajaan asti jostakin vapaa-ajasta, mut en pysyvästi. Paikkakunnan suhteen ei oo niin merkitystä, se ei oo mikään kynnykskysymys, olennaista tietysti on että se olis sellanen paikkakunta että meille molemmille (avopuoliso) olis töitä.”(Tiina)

”Ensimmäisenä olis se että lähtisin täältä Jyväskylästä pois, ja no ihmissuhteista en tinkis jos mulla ois täällä aviopuoliso tai avopuoliso niin en lähtis mihinkään kauas, no palkasta vois in vähän tinkiä ja ehkä niistä työajoista jonkun verran.”(Tuuli)

Opiskelijat asettivat oman elämänlaatunsa selvästi työn laadullisuuden edelle. Vaikka yliopistosta valmistuville opiskelijoille työ ja työelämään pääseminen ovat tärkeitä asioita, menevät yksityiselämään liittyvät toiveet työn edelle. Monet opiskelijat ovat odottaneet vakituisemman elämäntavan alkamista jo pitkään. Siksi esimerkiksi parisuhteen vakiintumisesta ei mielellään luovuta työn vuoksi.

Yliopiston opiskelijat tulevat opiskelukaupunkiinsa ympäri Suomea. Opiskeluaikana vain osa juurtuu opiskelukaupunkiinsa, osa pysyy opintojen ajan melko ”irrationaalisena” ympäristöstään. Muuttaminen muualla työn perässä ei tästä syystä ole mikään ”kynnyskysymys”, kuten yksi haastateltavista mainitsi. Nykyinen opiskelija sukupolvi on myös tottunut matkusteluun ja paikkakunnan vaihdoksiin.

9.4 Hävettävä työttömyys

Ihmiset kouluttautuvat parempien elämänmahdollisuuksien toivossa. 1990- ja vuosituhannen vaihteessa, yhteiskunta ei kuitenkaan ole lunastanut koulutukseen liitettyjä lupauksia (Järvelä 1991, 17) Akateeminen koulutus ei enää toimi työn saannin takuuna uudessa, taloudellisen murroksen tilanteessa. Työttömyys on demokratisoitunut, se koskettaa myös hyvin koulutettujen elämää. Suomalaisten koulutustason nousu kuitenkin jatkuu, sillä koulutus on edelleen paras turva tulevaisuudelle. Kouluttamattomien asema yhteiskunnassa huononee nopeasti.

Korkeakoulutettujen työttömyysaste on vaihdellut 6-10% tuntumassa 90-luvulla (Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1997). Vaikka akateemisten työttömyys on edelleen vähäistä muihin väestöryhmiin verrattuna, on valmistuvien asema työmarkkinoilla kuitenkin huolestuttava. Työttömyyttä suurempi ongelma on työmarkkinoiden epävakautuminen ja perinteisen, säännöllisen palkkatyön epävarmuus. Aikaisemmin akateemisen vastavalmistuneen huolenaiheena oli ns. ”kitkatyöttömyys” eli vaikeus löytää työpaikkaa heti valmistuttuaan. Tänä päivänä yleisempää on kuitenkin työsuhteiden määräaikaisuus, alityöllisyys ja vajaatyöllisyys. Akateemisten alityöllisyys tarkoittaa tilannetta jossa korkeasti koulutettu henkilö joutuu tekemään epätarkoituksenmukaista, alipalkattua tai ammattitaitoa vastaamatonta työtä.

Vajaatyöllistetty puolestaan joutuu tyytymään osa-aikaiseen työhön kokoaikaisen sijasta. Määräaikaisuus ja alityöllisyys ovat yleistyneet voimakkaasti, ja koskettavat erityisesti vastavalmistuneita.

Työllisyystilanne Suomessa on jatkuvasti parantunut uudelle vuosituhannele siirryttäessä, ja antanut uutta toivoa työn suhteen yliopistosta valmistuville. Riskialttiiseen työmarkkinatilanteeseen on myös sopeuduttu, esimerkiksi valmistuvat opiskelija ovat mielessään valmistautuneet tulevien työsuhteiden tilapäisyyteen. Haastatellut opiskelijat olivat erittäin luottavaisia työnsaannin suhteen. Heidän suhtautumisensa oli rationaalista, he olivat valmiita tekemään mitä tahansa työtä, eivätkä siten juurikaan uskoneet jäävänsä työttömiksi valmistuttuaan.

”Ei ole kyllä työttömyys käynyt mielessä tai ei koskaan ole realisoitunut kun on aina saanut töitä. Ja olisin kyllä valmis tekemään ihan mitä tahansa jos vaihtoehtona olis työttömyys.”(Kaisa)

Ihan kaikki opiskelijat eivät olleen aivan niin luottavaisia kuin Kaisa. Neljä opiskelijaa oli varautunut myös siihen, että jää ”jossain vaiheessa” työttömäksi. Työttömyyden syinä nähtiin tällöin yhteiskunnassa tapahtuvat nopeat ja arvaamattomat muutokset sekä työsuhteiden ”pätkittäisyys”, jolloin työsuhteiden väliin saattaa jäädä työttömyysjaksoja.

”Oonhan mä silleen miettinyt (työttömyyttä) että ihan vähän aikaa sitten liityin Akavaan eli samalla myös työttömyyskassan jäseneksi, et jossain määrin olen varautunut et jään työttömäksi.”(Tuuli)

Muutamalle opiskelijalle oli selvää, ettei työttömyys tule heitä koskettamaan. He opiskelivat hyvän työllisyystilanteen aloilla. Työttömyys johtuisi heidän mielestään pikemminkin henkilökohtaisista ongelmista ja asioista kuin yleisestä tilanteesta. Työttömyys, joka heidän kohdallaan näyttäytyi enemmän valintana kuin ongelmana, nähtiin mahdollisuutena tehdä jotain muuta mielenkiintoista, esimerkiksi opiskella.

”Tämä on niin ylikuumentunut ala että myös työvoimakysyntä ja tämmöset asiat on ylikuumentuneet. Saatan jossain vaiheessa pitääkkin lyhyen työttömyyden eli olla hetken jos vaan on varaa, vaikka sapattivapaalla.”(Ilpo)

Vaikka haastatellut opiskelijat suhtautuivat rationaalisen realistisesti mahdolliseen työttömäksi jäämiseen, arvioitiin työttömyyden kokemisen tunteita vaikeiksi. Työttömyyden kokemus ei ole epätavallinen nykyajan yhteiskunnassa. Kuitenkin on tutkittu, että akateemiset kokevat työttömyyden sosiaalisesti leimaavana (Maunnila

1993). Maunnilan (1993) mukaan erityisesti akateemisen pitkäaikaistyöttömyyden epäillään johtuvan kyseisen henkilön laiskuudesta tai epäpätevydestä. Akateemisesti koulutetuille asetetaan erilaisia odotuksia työn suhteen kuin muille koulutusryhmille. Sekä opiskelijalla itsellään että hänen ympäristöllään saattaa olla suuret odotukset työhön sijoittumisesta. Työttömyys koetaan epäonnistumisena, häpeänä.

”Et jos jää työttömäksi niin tuleeko itelle kaikki nää semmoset tunteet ja mä luulen että mulle tulee, et vähän häpeilee sitä että on työtön ja haluis vaan et tulis joku työpaikka ees ettei tarvii sanoo muille et on työtön.”(Saara)

10. YLIOPISTO ENNEN, NYT JA TULEVAISUUDESSA

Yliopisto instituutio on läpikäynyt hitaita mutta merkittäviä muutoksia läpi historiansa. Viime vuosisadan yliopisto oli kulttuuri-instituutio, jonka päätehtävänä oli pyyteetön, käytäntöön sitoutumaton tiedon hankkiminen. Lähtökohtana oli tiede, josta käsin määräytyivät yliopiston tavoitteet, sisältö ja rakenne. Ns. klassinen sivistysyliopisto pyrki opettamaan ihmisiä kriittiseen ajatteluun, ajatustensa perusteltuun esittämiseen sekä korkeisiin intellektuaalisiin keskusteluihin. (Piskonen 1993,23).

10.1 Massayliopisto

Teollistumisen myötä lisääntyivät myös koulutustarpeet. Koulutus laajeni Suomessa etenkin 1960- ja 1970-luvulla, jolloin yliopistot avautuivat myös keski- ja työväenluokan lapsille. Yliopistojen yhteiskunnalliset palvelu- ja opetustehtävät tulivat yhä tärkeämmiksi. (Antikainen 1985). Ralf Dahrendorfin (1975,47) mukaan yliopiston määrällinen kasvu tuotti myös laadullisia muutoksia. Klassisista sivistysyliopistosta siirryttiin laajoihin ”massakorkeakouluihin”.

Markkinatalousmaissa koulutus ja tiede nähdään olennaisina tuotannontekijöinä ja markkinavoimien vetureina. 1980-luvun lopulla aloitetut mittavat koulutusreformit kuten ammattikorkeakoulujärjestelmän luominen, ovat edelleen kasvattaneet suomalaisten koulutustasoa. Yhä useampi opiskelee yhä korkeammalle. Korkea-asteen koulutuksen volyymin lisääntyminen on vähentänyt akateemisen tutkinnon merkitystä erottautumisen välineenä. Vaikka akateemista tutkintoa edelleen arvostetaan, on tutkinto samalla ”arkipäiväistynyt” eikä yliopistollinen loppututkinto ei enää takaa pääsyä arvostettuun asemaan tai hyviin tuloihin. On jopa esitetty, että korkeakoulututkinnon puutteesta on tullut tutkintotodistusta merkittävämpi osoitin työtehtäviin valikoiduttaessa (Rinne 1/97, 21). Koulutussosiologiassa puhutaan ”petetystä sukupolvesta”, joka ei löydä tutkintojen lupaamaa työtä, asemaa eikä elämää (Takala ym. 1994).

Yliopistosta valmistuvat opiskelijat olivat erittäin tietoisia tulevan korkeakoulututkintonsa kokemasta ”inflaatiosta”. Koulutustason kasvun ja erityisesti ammattikorkeakoulun, katsottiin kiristävän kilpailua työpaikoista. Opiskelijoiden

mielestä akateemiset alojen arvostus on voimakkaasti jakautunut. Esimerkiksi humanistisia aineiden yleisen arvostuksen katsottiin vähentyneen, kun taas kauppatieteiden arvostus nyky-yhteiskunnassa on kasvanut. Työmarkkinatilanne heijastuu ihmisten arvostuksiin.

”Kyllä jotkut tutkinnot ovat menettäneet täysin arvostuksensa, esimerkiksi filosofian maisterin arvosanalla ei enää oo juurikaan arvoa kun taas joku kauppatieteitten maisterin tutkinto on vielä ihan arvostettu.”(Katja)

”Kyllähän sitä akateemista tutkintoa arvostetaan ja mä itse arvostan mutta kyllä yliopisto saattaa jäädä jalkoihin, et varsinkin humanistit saattaa jäädä pahasti jalkoihin et niitä humanistisia työttömiä on aika paljon tulevaisuudessa kun suomi menee koko ajan enemmän tämmöseen tietoyhteiskuntaan.”(Jaana)

10.2 Akateeminen sivistys vs. käytännöllisyys

Yliopisto-instituution muutosta voidaan tarkastella myös sen klassisten ja modernien perusfunktioiden välisen kamppailun avulla. Klassiset funktiot tarkoittavan tieteellisen sivistyksen ja itsensä kehittämisen korostamista yliopistollisen opetuksen avulla. Yliopisto-opiskelija kehittää omaa ajattelutapaansa jonka avulla kykenee hallitsemaan ja opettelemaan työelämässä vastaan tulevia asioita. Modernien funktioiden mukainen opiskelu sitä vastoin tarkoittaa ammatillisten valmiuksien ja erityistaitojen hankkimista. (Piskonen 1993, 23-31).

Yliopiston rooli tieteellisen sivistyksen ja tutkimuksen harjoittajana on edelleen tärkeä. Toisaalta yliopiston ja koulutuksen yhteiskunnallisen merkityksen lisääntyessä, yliopiston vastuuta kvalifioidun työvoiman tuottajana korostetaan. Erimielisyyttä ei juurikaan aiheuta klassisten ja modernien funktioiden yhdistäminen yliopiston tehtäviksi, vaan sivistyksellisten ja ammatillisten tavoitteiden keskinäinen painotus. Työmarkkinoiden intressinä on painottaa työelämän kannalta tärkeitä tieto-taitoja. Yliopiston piirissä sen sijaan puolustetaan sivistysyliopiston periaatteita.

Opiskelijoiden kannalta on tärkeää, että omasta tutkinnosta ja yliopistossa opiskelluista asioista on etua työelämässä. Opintojen hyödyllisyys lisää myös opiskelun mielekkyyttä. Opiskelijoiden keskuudessa akateemista yleissivistystä arvostettiin ja haluttiin säilyttää. Toisaalta lähes jokainen haastateltava perään kuulutti myös käytännönläheisyyttä opintoihinsa.

Yleissivistävyyttä puolustettiin neljällä eri tavalla. Ensinnäkin yliopiston tärkeimpänä tavoitteena nähtiin olevan tutkimus. Tutkimuksen avulla yliopiston katsottiin voivan ylläpitää korkeatasoista opetusta ja siten akateemisen tutkinnon arvostusta yhteiskunnassa. Hyvätasoisesta tutkimuksesta katsottiin myös synnyttävän uusia innovaatioita ja tieteellistä edistymistä, jotka hyödyttävät koko yhteiskuntaa.

”Kyllä yliopistolla pitää olla sellaiset tavoitteet niinkun tutkimus, et jos ajatellaan yhteiskunnan kehitystä niinkun yleisemmin niin on hirveen tärkeää et on sellasta korkeatasosta tutkimusta, et tieteen kehitystä ei saa pysäyttää tähän sillä että keskittyytäs vaan käytännönläheisyyteen.”(Saara)

Toiseksi, tieteellisen tutkimuksen ja akateemisen yleissivistyksen avulla yliopisto erottautuu muista koulutusinstituutioista, kuten esim. ammattikorkeakoululaitoksesta. Tieteellinen tutkimus ja siihen liittyvä jatkokoulutus ovat tärkeitä yliopiston profiilin kannalta. Opiskelijoiden mielestä nämä kaksi sektoria, ammattikorkeakoulusektori joka painottaa käytännön tietoutta ja työelämän taitoja, sekä yliopisto jonka perustana on tiede, tulee erottaa toisistaan. Yliopisto-opiskelijat vieroksuivat ajatusta että myös yliopisto ryhtyisi opettamaan asioita ”käytännössä” teorian sijasta.

”Kyllä yleissivistävä akateemisuus on hyvä asia, et ammattikorkeakouluthan on sitä käytäntöä varten. Et kyllä käytännöllisyyttäkin tulisi listata mutta ei oo mitään järkeä ettei ammattikorkeella ja yliopistolla olisi enää mitään eroa, jossain sen rajan täytyy kulkea.”(Kaisa)

”Kyllähän yliopistonkin tulee olla korvat höröllä tässä yhteiskunnan kehityksessä ja muuttaa sitä (toimintaansa) mut ei sillä tavalla et täällä olis jotain käytännön kursseja et muutenhan tästä tulee ihan joku kauppaopisto.”(Saara)

Yleissivistävyyden puolustettiin olevan nopeiden muutosten tilanteissa hyödyllisempää kuin spesifin tiedon. Nykypäivän työelämälle on ominaista voimakkaat muutokset, joita ei aina osata ennakoida pitkällä tähtäimellä. Tällä hetkellä keskeisiä muutossuuntia ovat mm. kansainvälistyminen, tietotekniikan ja tietoverkkojen kehitys sekä asiantuntijatyön tarve. Korkeakoulutus kehittää juuri niitä taitoja, joita asiantuntijatyö edellyttää: tietojen valikointia ja soveltamista sekä kriittistä arviointia. Yliopistokoulutus antaa ajattelun välineitä, ja soveltuu siten modernin kompleksisten ja muuttuvien tilanteiden hallintaan.

”Kyllä tämmönen laaja-alaisuus on kuitenkin hyvä ja tarpeen ja jonkun näköinen yleissivistys, et se on kuitenkin perustava arvovalinta yliopistolle ja

sitä puolta ja tietynnäköistä ajatuksellista kypsyyttä työelämäkin edellyttää.”(Tiina)

”Akateeminen tieteellisyys täytyy pitää koska se antaa sen oman pohjansa kun asioita kritisoidaan eikä niitä lueta vaan niin että kaikki on totta mitä sanotaan, et se antaa myös valmiuksia työelämän puolelle.”(Ilpo)

Yleissivistävyyttä puolustettiin myös opiskelijoiden henkilökohtaisista intresseistä käsin. Niiden opiskelijoiden, jotka eivät opintojen alussa oikein tienneet mitä työtä haluavat tulevaisuudessa tehdä, oli mahdollista pohtia asiaa vielä opintojen kuluessa. Opintojen yleissivistävyyden vuoksi opinnot eivät menneet täysin hukkaan, vaikka opiskelija olisikin vaihtanut opiskelemaansa pääainetta. Lisäksi monet alat, kuten esimerkiksi yhteiskuntapolitiikka, mahdollistavat laaja-alaisen työelämään sijoittumiskentän.

”Silleen se yleissivistävä on hyvä koska ei sitä oikeen opintojen alkuvaiheessa osannu tietää mitä sitä haluaa, et silleen jos opinnot olis semmosia spesifejä, niin en mä tiedä osaisko sitä siinä tietää et sopiko se (ala).”(Silja)

Akateeminen yleissivistys sai haastateltujen opiskelijoiden keskuudessa laajan kannatuksen. Huoli työmarkkinoiden vaatimuksista ja omasta pätevyydestä oli kuitenkin vastauksissa yhtä pinnalla kuin sivistysyliopistoideaalitkin. Opiskelijoiden mielestä myös yliopistolla on vastuu heidän sijoittumisestaan. Yliopiston tulevaisuuden haasteena onkin opiskelijoiden kouluttaminen ”laadullisesti ja määrällisesti oikein”. Tällä tarkoitetaan sitä, että opiskelluista asioista olisi hyötyä työelämässä, ja että yliopisto suhteuttaisi eri alojen koulutusmäärät alan työllisyysnäkyymiin.

”Kyllä musta yliopistolla kuitenkin velvollisuus on (työn saamisesta), onhan se niittenkin hyöty että opiskelijat valmistuukin nopeemmin ja niillä on tähtäimessä jokin juttu. Ja yliopistohan saa yhteiskunnalta varoja ja yhteiskunnan täytyy saada elättäjiä.” (Jaana)

Yliopistokoulutusta opiskelijat parantaisivat siten, että se mahdollistaisi paremmat valmiudet työelämässä toimimiseen. Yliopiston olisi autettava opiskelijoita integroimaan teoriaa ja käytäntöä. Työelämän valmiuksien kannalta hyödyllisinä nähtiin erilaiset projektityöt sekä työharjoittelut.

”Osassa koulutusohjelmia on myös (akateemisen tieteellisyyden lisäksi) paikallaan lisätä sitä käytännönläheisyyttä et jokaiselle kuuluis kuulua pakollisena jonkinlainen käytännönjakso ja sen pitäis olla riittävän varhasessa vaiheessa jotta pystyis siinä vaiheessa saamaan kokemusta käytännöstä ja sitten loppuajan suuntaamaan niitä opintoja paremmin, et alkas se ura hämmöttä

käytännön kokemusten myötä eikä vasta silloin kun on gradun jättämässä pois.”(Ilpo)

”Ihmisten pitäis jo opiskeluaikana luoda yhteyksiä työelämään ja et tutkinnot jollain tavalla täsmäisi työelämän tarpeisiin ja tukis sitä työllistymistä. Harjoittelut on varmaan yks sellanen hyvä keino, et tosiaan ohjattais sitä opiskelijaa suuntaamaan opintoja jollain tavalla niihin omiin intresseihin ja työllistymiseen, et ois tutkinnossa semmosta johdonmukaisuutta.”(Tiina)

10.3 Yhteistyön puolesta, kaupallistumista vastaan

Korkeakoulupoliittiset uudistukset sekä työmarkkinoiden muuttuvat tarpeet aiheuttavat yliopistolle ulkoisia paineita. Yliopiston on mukauduttava työpoliittisiin muutoksiin. Miten siltoja koulutuksen ja työn maailmojen välille tulisi rakentaa ?

Yliopistoihin 90-luvulla perustetut Tutkimus- ja työelämäpalvelut pyrkivät toimimaan siltana yliopiston ja muun yhteiskunnan välillä. Tavoitteena on mm. lisätä yhteistyötä tutkijoiden ja yritysten välillä sekä auttaa akateemisten työnhakijoiden ja työelämän kohtaamisessa. Tutkimus- ja työelämäpalvelut (Jyväskylän yliopisto) tai rekrytointipalvelut (Helsingin yliopisto), pitävät säännöllisesti yhteyttä yritysmaailmaan ja julkishallintoon. Yhteiskunnan antaman palaute kertoo muun muassa siitä, mitä yliopistolta odotetaan. Yliopisto on myös vastannut palautteeseen mm. ottamalla opetuksessa ja opetuksen suunnittelussa huomioon työelämän toiveita. Myös sisäänottomääriä on kasvatettu työvoiman kysynnän mukaan. Lisäksi yliopisto on luonut erityisiä maisterinkoulutusohjelmia (esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa voi kouluttaa itsensä multimedista maisteriksi) yhteiskunnan tarpeeseen. (Rekry 98/99).

Valmistuvien opiskelijoiden kannalta yliopiston ja työelämän yhteistyö on hedelmällistä, ja saattaa auttaa työpaikan löytymisessä. Yritysmaailman ja yliopiston lähentyminen on aiheuttanut myös huolestuneita soraääniä. Ylijoki (1998, 49) kysyy, johtavatko yliopiston ulkoiset paineet kuten tehokkuusvaatimukset, tulospaineet ja putkitutkintoajattelu yritysyliopistoon? Yliopiston autonomisuus on vähentynyt myös tutkimusten osalta. Tieteellistä tutkimusta tehdään yhä enemmän yritysmaailman rahoittamana, rahoittajan intressistä käsin.

Pääpiirteissään opiskelijat mielsivät työelämän ja yliopiston yhteistyön positiivisena asiana. Yhteyksien parantamisesta toivottiin edelleen. Yhteistyöltä opiskelijat toivoivat

erityisesti tukea akateemisten työllistymiselle, tutkintojen tulisi täsmätä työelämän tarpeita ja opiskelijoiden tulisi olla näistä tarpeista tietoisia. Yhden opiskelijan mielestä vastuuta yhteistyöstä sysätään liikaa yliopiston harteille vaikka se itse asiassa on opiskelijoiden oma tehtävä.

Opiskelijoiden omalta kannalta katsottuna yliopiston ja yritysmaailman lähentymistä pidettiin siis hyvänä asiana. Sen sijaan laajemmin ajateltaessa, yliopiston kaupallistumista, yritysten rahoittamaa tutkimusta jne., arvosteltiin. Opiskelijat toivoivat, että yliopisto tarjoaisi palveluksiaan työelämälle eikä niin päin, että työelämä määrittäisi akateemista maailmaa. Yliopiston roolin muutos häiritsi erityisesti ns. klassisten opiskelualojen edustajia. Kauppatieteitten opiskelija puolestaan toivoi yritysten ja yliopiston yhteistyön laajentamista.

”Ainakin on havaittavissa että ruvetaan enemmän ja enemmän menemään rahan ehdoilla ja se tulee jatkossakin lisääntymään, tännekin (Jyväskylään) tulee tuo Nokialainen tiedekunta ja kaikkee tämmöstä.”(Virpi)

”Minua kyllä häiritsee yliopiston kaupallistuminen et mulla on sellanen ideaalikäsitys yliopistomaailman objektiivisuudesta joka nousee kaiken yläpuolelle eikä anna rahan johdatella itseään. Toisaalta taas raha vie yliopistoa eteenpäin ja auttaa kehittymään mut toisaalta sen arvopohja kärsii.”(Kaisa)

”Nään kyllä niin että yliopistoille tulee olemaan tarve siirtyä ja luopua ehkä tämmösestä akateemisesta itsenäisyydestä ja vapaudesta, mikä on ollu toisaalta hyväkin, mut et toisaalta nään hyvänä että ne (yritykset) teettävät hankkeita ja yliopisto-opiskelijat pääsevät tekemään ja tutkimaan. Just kuulin yhdessä kokouksessa yrittäjiltä ettei oo hyvä että proffat pysyvät omilla jalustoillaan eivätkä tule yrittäjien lähelle et sitä osaamista kuitenkin kaivattais sielläkin, et uskon kyllä että yhä enemmän tulee yliopistojen ja muun maailman yhteistyö kasvamaan.”(Ilpo)

10.4 Apua Tutkimus- ja työelämäpalvelusta?

Jokaiseen Suomen yliopistoon tai korkeakouluun on perustettu yksikkö, jonka tärkeimpänä tehtävänä on edistää valmistuneiden tai valmistumassa olevien siirtymistä työelämään. Jyväskylän yliopiston Tutkimus- ja työelämäpalvelun esitteessä kerrotaan, että opiskelijoita pyritään ”herättelemään” opintojen jälkeiseen arkeen. Työelämäpalvelut ovat kaikkien Jyväskylän yliopiston opiskelijoiden sekä Jyväskylän yliopistosta valmistuneiden palveluksessa.

Tutkimus- ja työelämäpalvelusta valmistuneet tai opiskelijat saavat monenlaista tukea työnhakuunsa. Työelämäpalvelu järjestää mm. erilaisia työnhaku kursseja, antaa henkilökohtaista uraneuvontaa ja ylläpitää työnhakijatietokantaa työnantajien tarpeisiin. Opiskelijoiden on myös mahdollista ilmoittaa itsensä rekisteriin, jolloin he saavat työelämäpalveluun ilmoitetut työpaikkailmoitukset sähköpostiinsa.

Työelämäpalveluille on yliopiston mukaan selvä tilaus. Yliopiston opiskelijat tarvitsevat tukea ja neuvontaa löytääkseen oman paikkansa epävarmassa työyhteiskunnassa. Haastatellut opiskelijat olivat aloittaneet opiskelunsa ennen työelämäpalvelun perustamista. Tätä ennen ei työelämäpalvelun kaltaista toimintaa yliopistossa järjestetty. Haastatellut olivat siis saaneet tietää työelämäpalvelusta vasta opintojensa puolivälissä, tai sen jälkeen. Tämä saattaa olla syynä siihen, että haastatelluista opiskelijoista vain muutama oli tutustunut työelämäpalveluun aktiivisesti. Nämä opiskelijat olivat osallistuneet työelämäpalvelun kursseille sekä rekisteröityneet sähköpostilistalle. Aktiivisesti palveluita käyttäneiden mielipiteet kursseista ym. tarjonnasta olivat positiivisia. Työelämäpalveluiden toiminnan uskottiin myös tulevan tarpeeseen. Kurssit olivat opiskelijoiden mielestä olleet mielenkiintoisia ja hyviä, niistä koettiin olleen hyötyä.

”Kävin jollain kursseilla työelämäpalvelussa, harjoittelin työnhaun dokumentteja, ansioluettelon tekemistä ja hakemuksen tekemistä ja kuuntelemissa muistaakseni näitä luentoja et miten ihmiset on sijottunu työelämään ja nyt kävin ihan vasta jättämässä omat yhteystietoni et jos sitä kautta vois saada töitä ja samoin liityin siihen sähköpostilistalle. Se on musta hirveen hyvä että pyritään saamaan valmistumassa olevia saamaan työtä ja kokemusta ennen kun valmistuu.”(Tuuli)

Muut haastateltavat tiesivät Työelämäpalvelusta ja sen tarjonnasta, mutta olivat ainoastaan ilmoittautuneet työpaikkailmoitusten sähköpostilistalle. He eivät kokeneet, että Työelämäpalvelulla olisi sanottavaa merkitystä opiskelijoiden työllistymisen kannalta. Toisaalta he uskoivat, että työelämäpalvelut ja sen toiminta tulee jatkossa olemaan näkyvämpää. Ainostaan yksi haastateltava ei omannut minkäänlaista kontaktia Työelämäpalveluun, mutta uskoi tutustuvansa paikkaan ennen valmistumistaan.

10.5 Opinnoille ohjausta

Yliopisto-opiskelu on perinteisesti ollut melko itseohjautuvaa. Opiskelijan on ”pakko” valita mitä ja miten opiskelee: millaisia opintoja sisällyttää pääaineopintoihinsa, mitä sivuaineita ottaa, mille kursseille osallistuu ja miten nopeasti opintoja suorittaa. Jokainen korkeakoulututkinto on erilainen.

Vaikka tutkintojärjestelmää on viime vuosikymmeninä korjattu aikaisempaa ammatillisempaan ja koulumaisempaan suuntaan jotta opiskeluajat lyhenisivät ja opiskelun mielekkyys paransi, kritisoidaan yliopistoa edelleen riittämättömästä opintojen-ohjauksen järjestämisestä (Aittola 1990, 86).

Opintojen ohjauksen tarkoituksena on, että opiskelija voi työstää omaa tilannettaan sekä itseään. Ohjaaminen auttaa jäsentämään toiveita esimerkiksi niin, että opiskelija kykenee suuntaamaan opintojaan tavoitteidensa suuntaan. Parhaimmillaan ohjaussuhde auttaa löytämään uusia näkökulmia, keksimään uusia ideoita, löytämään opiskelijan voimavaroja ja taitoja. Kaiken kaikkiaan hyvä opintojen ohjaus auttaa epävarmuuden kokemiseen.

Levinsonin (1978,98) mukaan ohjaajalla voi olla erilaisia rooleja ja merkityksiä suhteessa ohjattavaan. Ohjaaja voi toimia opettajana, jolloin hän tukee nuoren taitojen kehittymistä. Suosittelijana hän helpottaa nuoren pääsyä työelämään ja opastajana tutustuttaa nuoren ammatilliseen maailmaan, sen arvoihin ja toimintaan. Ohjaaja voi olla malli, jota ohjattava voi jäljitellä tai neuvoja, joka antaa ohjattavalle tukea.

Yliopistoissa opinto-ohjaajina toimivat useimmiten amanuenssit tai laitoksella asiaan nimitetty henkilö. Varsinaista opinto-ohjaajan koulutusta ei ”epävirallisilla” opinto-ohjaajilla ole, vaan he hoitavat tehtävää muiden työtehtäviensä ohessa. Opinto-ohjausta järjestetään yliopistossa vaihtelevalla tavalla. Joillakin laitoksilla opiskelijoiden ohjaukseen on kiinnitetty hyvin huomiota, toisilla taas ei.

Yliopisto-opiskelijoiden ohjauksen tarve on tullut esille monissa opiskelijatutkimuksissa (mm. Aittola 1990; Liuska 1998).Tähän tutkimukseen haastatelluista opiskelijoista yli puolet oli kaivannut tai kaipasi opintojen ohjausta. Kaksi opiskelijaa ei ollut kaivannut

ohjausta ja kahden opiskelijan kohdalla oma ainelaitos oli järjestänyt ohjausta aktiivisesti. Opiskelijat toivoivat ohjauksen sisältävän ”hyvää” tutorointia, jota voisi järjestää joko ainelaitokset tai jokin muu taho, esimerkiksi Työelämäpalvelu. Nykyistä tapaa, jossa vanhemmat opiskelijat perehdyttävät uusia tulokkaita yliopisto-opintoihin, arvosteltiin hyödyttömäksi.

”Aika monet meidän laitokselta, ja mä oon kanssa sitä mieltä, että yliopistossa pitäis olla sellasta vaikka alumni-tutorointia tai opettaja-tutorointia siis että se olis todellakin oikeen organisoitua, eikä vaan sellasta opiskelijaelämään tutorointia mitä ekana vuonna on.”(Saara)

”Mä en ehkä itse olis kaivannut ohjausta, mutta käsittääkseni varsinkin semmoset jotka tulee suoraan lukiosta varmasti kaipais, et se nyt ei oo kovin vahvaa se opintojen ohjaus täällä, et se tutori nyt eka viikolla kävelyttää kampuksen ympäri ja siihen se käytännössä jää.”(Ilpo)

Ohjausta opintoihin kaivataan eri tavalla opintojen eri vaiheissa. Opintojen alussa opinto-ohjauksen kohteena on opiskelustrategiat, keskivaiheilla sivuaineiden valinnat, ja loppuvaiheessa työllistymiseen liittyvät asiat. Alussa ohjausta tulisi kohdistaa opiskelutaitojen parantamiseen ja yliopisto-opiskelun pääseikkojen selvittämiseen. Yliopistossa opiskellaan runsaasti omatoimisesti, joten opiskelutekniikoilla on suuri merkitys opintomenestykseen. Opiskelijat kaipasivat enemmän opastusta myös sivuainevalintojen tekoon. Opiskelijat olivat epävarmoja ja tietämättömiä mm. muiden yliopistojen tarjonnasta, sivuaineiden sisällöistä ja opiskelu mahdollisuuksista. Keski- ja loppuvaiheessa opinto-ohjauksen tarve kohdistui erityisesti urasuunnitteluun. Opiskelijoita mietitytti, millaisia työmahdollisuuksia oma opiskeluaine sekä erilaiset aineyhdistelmät mahdollistavat. Työmahdollisuuksien kartoittamiseksi opiskelijat toivoivat alumni-toiminnan lisäämistä. Alumni tapaamisissa yliopiston entiset opiskelijat kertovat omasta urastaan valmistumisen jälkeen. Eri aloilla työskentelevillä alumneilla on siis asiantuntemusta tutkinnon suomista mahdollisuuksista.

”Olisin nimenomaan tarvinnut ohjausta siinä opintojen alkuvaiheessa ja silloin kun niitä sivuaineita valitaan ja sitten olisin mennyt kysymään että mikskä täällä oikeestaan tulee, et eipä kukaan tuolla omalla laitoksella auttanut.”(Jaana)

”Sellasta opastusta pitäs antaa enemmän et mitä muuta (kun omaa ainetta) kannattaa tehdä, et minkälaisia mahdollisuuksia tarjoaa mitkäkin aineyhdistelmät ja tietysti myös että minkälaisia työ mahdollisuuksia yleensä on, tämmöstä on tullu tosi vähän, et mulla ainakin kesti monta vuotta ennen kun mä kuulin mitä muuta filosofeista voi tulla kun tutkijoita, et jonkin alumni

toiminnan avulla vois saada ideoita ja uusia näkökulmia siihen mihin tätä tutkintoa voi hyödyntää.”(Juhani)

Opintojen ohjauksesta olisi opiskelijoiden mielestä etua niin yliopistolle kuin opiskelijallekin. Muun muassa opiskeluaika tehostuisi, kun opiskelijoille selvitettäisiin heti alussa opiskeluun liittyviä käytännön asioita, sekä opetettaisiin erilaisia opiskelutapoja. Tulevaisuutta silmällä pitäen ehdotettiin, että opiskelijat tulisi ”herätellä” jo varhaisessa vaiheessa ymmärtämään urasuunnittelun tärkeys. Näin tutkinnoista tulisi johdonmukaisempia, opiskelijoilla olisi selkeitä suunnitelmia ja he valmistuisivat nopeammin. Opintojen ohjauksen avulla opiskelija voisi myös miettiä millaista tuleva työ on, ja sopiiko se itselle.

”Mä olisin kyllä kaivannut opintojen ohjausta joka vaiheessa, silloin kun aloitin opinnot niin se oli ihan naurettavaa, kukaan ei neuvonut ja piti niitä opinto-oppaita kahlata läpi. Musta tuntuu että mä olisin valmistunut paljon nopeemmin jos mulle olis alkuun selvitetty vähän koko hommaa, siinä menee hirveen kauan aikaa siinä alussa ja sen jälkeen siinä, kun rupee miettimään sivuaineita ja sit loppuvaiheessa ton gradun ja töitten kanssa.”(Tuuli)

”Alkuvaiheessa olisin tarvinnut enemmän ohjausta, musta sitä voisi antaa joku laitoksen henkilö joka ottaisi enemmän vastuuta ja aloitteellisuutta asiasta. Mut eniten olisin kaivannut tietoa sivuaineiden valinnasta ja muiden yliopistojen tarjonnasta, että olis osannu ottaa aineita monipuolisesti eikä olis mennä aikaa hukkaan pelkkään ihmettelyyn.”(Kaisa)

”Sitä ei välttämättä vielä ekan tai tokan vuoden opiskelijat tajuu miten tärkeetä se on se urasuunnittelu tai tämmönen opintojen suunnittelu, et se pitäis tuoda intensiivisesti esille, niinkun herättää ne.”(Saara)

11. YHTEENVETOA

Tämä tutkielma tutustui yliopistosta valmistuvien opiskelijoiden maailmaan. Tutkimuskohteena olleista opiskelijoista suurin osa lienee jo valmistunut. He ovat jättäneet taaksensa yliopistomaailman ja siirtyneet uuteen elämänvaiheeseen. Tutkielman keskeisimpänä pyrkimyksenä oli saada haastattelujen avulla kuva tästä siirtymävaiheesta ja siihen liittyvistä tuntemuksista. Samalla halusin tutustua niihin tekijöihin, jotka vaikeuttavat tai helpottavat opiskelijan siirtymistä työelämään.

Haastateltavieni ajatukset opiskeluaikasta olivat yhteneviä Aittolan & Aittolan (mm. 1985, 1990) tutkimusten kanssa. Suurimmalle osalle opiskelijoita yliopistoaika oli rikasta vapauden ja itsenäistymisen aikaa. Yliopistomaailman kokonaisvaltaisuutta sekä yhteisöllisyyttä korostivat erityisesti nuoret, suoraan lukiosta tulleet opiskelijat. Opintojen alussa nuoret ”hurmaantuivat” opiskelijaelämästä, olivat ylpeitä yliopistoon kuulumisesta ja kokivat voimakasta yhteenkuuluvuutta opiskelutovereihinsa, ainejärjestöönsä jne. Erityisesti yleisten yhteiskuntatieteiden sekä kasvatustieteen opiskelijat korostivat opintojen merkittävää itsensä kehittämistä. Vain muutama opiskelija kertoi opiskelleensa välineellisesti, tavoitteenaan työssä menestyminen (vrt. Ylijoki 1998, akateemiset hyveet ja paheet).

Opiskeluaika koettiin hyvin positiivisena, vaikka ongelmiakin opiskeluaikaiseen elämään sisältyi. Ihmissuhteet olivat opiskelijoille paitsi voimavaroja joihin tukeuduttiin, niin myös stressin aiheuttajia. Eniten murhetta aiheuttivat seurustelusuhteet ja niiden kriisit. Jotkut opiskelijat potivat yksinäisyyttä ja yhteisöllisyyden puutetta, joita opiskelujen itsenäisyys aiheutti.

Sekä opiskeluaikaan että valmistumiseen liittyy valintojen tekoa. Ylipäättäänkin valintojen teko on jokapäiväistynyt. Opiskelijat joutuivat tekemään valintoja opinnoissaan ja vapaa-ajallaan. Sen sijaan monia elämänpoliittisesti tärkeitä valintoja (työ, perhe) työnnettiin opiskeluaikana sivuun, odottamaan valmistumista ja ”todellisen” elämän alkamista.

Kauaskantoisimmat seuraukset liittyivät opiskeluvalintojen tekoon. Yliopistoon hakeutuminen ei ollut vaikean valinnan takana, päinvastoin kuin opiskelualan valinta. Hyvin monet haastateltavista olivat valinneet opiskelualan sattumanvaraisesti. Tulevista opinnoista tai niiden mahdollistamasta työkentästä ei tiedetty paljoakaan. Opintojen valinnan sattumanvaraisuus näytti aiheuttavan epävarmuutta opiskelijoissa. Opiskelijat pohtivat omaa soveltuvuuttaan alalle, jaksamistaan ja motivaatiotaan tehdä oman alan töitä. Lähes kaikki olivat kokeneet jonkinlaisen urakriisin joko opintojen alussa, keskvaiheilla tai viimeistään valmistumisen lähestyessä. Kriisin seurauksena opiskelijat ryhtyivät määrätietoisesti miettimään omia halujaan ja tavoitteitaan. Urakriisi sai siis aikaan positiivista kehitystä.

Ryhmittelin opiskelijat opiskeluvalintojen suunnitelmallisuuden mukaan *rationaalisen suunnitelmallisiin, oman jutun löytäjiin, epäröiviin sekä ajelehtijoihin*. Siinä missä rationaalisen suunnitelmalliset olivat opintojen alusta asti tienneet mitä haluavat ja mihin pyrkivät, eivät ajelehtijat ja epäröivät vielä valmistumisen ”kynnykselläkään” olleet varmoja toiveistaan. Oman jutun löytäjät hyötyivät eniten urakriisistä. Kriisi herätti heidät keksimään oman jutun, eli työn johon tähdätä.

Epäröinnistään huolimatta kukaan haastateltavista ei ollut vaihtanut opiskelualaansa. Opiskeluala ja sen kulttuuri tuntuivat ”omilta ja rakkailta” sosiaalistumisen seurauksena. Erityisesti opiskelutovereiden ja yhteenkuuluvuuden menettäminen mietityttivät alan vaihtoa suunnittelevia opiskelijoita.

Aineistosta voidaan nähdä kuinka ambivalenttia opiskelijoiden suhtautuminen valmistumiseen on. Päälimmäisinä tunteina nousivat esiin luopumisen haikeus, pelottava epävarmuus ja toisaalta, ihana houkuttelevuus. Luopuminen ja epävarmuus liittyivät ennen kaikkea elämänmuutokseen. Mitä tärkeämpänä opiskelunaikaista elämänvaihetta piti ja aktiivisempaa opiskelijaelämää oli viettänyt, sitä haikeammalta yliopistosta valmistuminen tuntui. Luopumista tapahtui vähitellen opintojen kuluessa. Opiskelijaelämään kuuluva juhlinta alkaa vähitellen kyllästyttää, samoin itse opiskelu. Opiskelunaikaiset ystävät hajaantuvat vähitellen maailmalle. Elämään tulee uusia ihmissuhteita yliopiston ulkopuolelta.

Haastatellut opiskelijat kertoivat myös identiteettinsä muuttuneen valmistumisen kynnyksellä. Opiskelija-määritelmä, joka pitkään oli kuvannut opiskelijaa, ei enää opintojen loppuvaiheessa tuntunut aidolta.

Epävarmuutta aiheutti haastateltavissa erilaisten valintojen tekeminen. Kuten jo edellä mainitsin, opiskeluaikana monia tärkeitä valintoja siirrettiin tulevaisuuteen. Valmistuessa opiskelijan ei enää ole lupa olla ”keskenkasvuinen”. On pakko tehdä valintoja ja ottaa vastuuta. Siirtyminen työelämään koettiin todellisen aikuisuuden alkamisena.

Kaiken kaikkiaan suhtautuminen valmistumiseen oli joko *varmaa, luottavaista tai epävarmaa*. Lähtiessäni tekemään haastatteluja oletin, että epävarmuuden kokeminen on yhteydessä opintoalan ammatillisuuteen sekä hyviin työnäkymiin. Haastattelujen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että ammatillinen orientaatio tai työnäkymät eivät ole selkeitä selittäjiä varmuuden kokemiselle. Pikemminkin kyse näyttäisi olevan opiskelijan elämäntilanteesta, kyvystä sisäiseen elämänhallintaan sekä oman elämänsuunnan löytymisestä.

Kaikki opiskelijat kokivat tietynlaista haikeutta ja epävarmuutta valmistumisestaan. Toisille valmistuminen aiheutti kuitenkin enemmän pelkoa ja ahdistusta kuin toisille. Varmuutta lisäsivät työssäkäynti, omalta tuntuvan alan löytäminen, luottamus omiin kykyihin ja kyky luopua menneistä asioista. Myös parisuhde näyttää vähentävän epävarmuuden kokemista. Tukea muutoksessa antoivat yhteiset keskustelut sekä tulevaisuuden suunnitelmat kumppanin kanssa. Työssäkäyvillä opiskelijoilla valmistumiseen liittyvä elämänmuutos ja murros oli jo tapahtunut, pikkuhiljaa. Oman alan löytymisen ansioista työssäkäynti koettiin mielekkääksi ja elämään sisältöä tuovaksi asiaksi. Työn tuomat uudet sosiaaliset suhteet korvasivat opiskelunaikaisia suhteita. On myös selvää, että taloudellinen turva kasvatti elämänhallinnan tunnetta ja siten vähensi epävarmuutta. Mielenkiintoisinta oli kuitenkin huomata miten paljon opiskelijan persoonallisuus ja sisäinen elämänhallinta vaikuttivat valmistumisen kokemuksiin. Varmat ja luottavaiset uskoivat omaan ”selviytymiseensä”.

Epävarmuutta lisäsivät heikko itsenäisyyden tunne, yksineläminen, taloudelliset huolet, ja epävarmuus opiskellun alan sopivuudesta itselle. Epävarmojen ryhmässä huolenaiheeksi nousi erityisesti yliopistosta irtautuminen ja ”omilla jaloilla seisominen”. Yliopisto on ainakin osalle opiskelijoita ollut ”turvallinen” yhteisö, kodin kaltainen pesä. Erityisesti yksineläviä opiskelijoita pelotti opiskelun aikaisen ystäväpiirin hajoaminen ja mahdollinen oma yksinäisyys. Vieraille paikkakunnalle muutto työn perässä nähtiin myös pelottavana asiana.

Seuraavaan taulukkoon on kuvattu pääpiirteittäin opiskelijoiden keskeisimmät huolenaiheet opiskelualojen ammatillisen orientaation sekä epävarmuuden/varmuuden kokemisen perusteella:

	<i>EPÄVARMAT</i>	<i>VARMAT</i>
<i>AMMATILLINEN ORIENTAATIO⁴</i>	- <i>Elämänmuutos</i> - <i>Onko ala oikea?</i>	- <i>Työssä jaksaminen</i>
<i>EI AMMATILLINEN ORIENTAATIO</i>	- <i>Millainen työ?</i>	- <i>Työssä pärjääminen</i>

Työssä pärjäämisen nouseminen opiskelijoiden huolenaiheeksi näytti liittyvän työelämän muutoksiin ja ankarien vaatimusten esilläoloon mediassa, opinnoissa jne. Työelämää koskevia keskusteluja oli seurattu tarkasti. Opiskelijat vastasivat työelämää koskeviin kysymyksiin varmasti ja laajasti. Vastaukset olivat myös erittäin yhteneväisiä.

Kaikki opiskelijat, myös jo työelämässä olevat, näkivät jyrkän kontrastin yliopistoelämän ja työelämän välillä. Kun yliopisto edusti vapautti, näyttäytyi työelämä ankarana ja vapautta rajoittavana. Käsitys työnantajien työntekijöille asettamista vaatimuksista oli monilla liioitellun ankara. Omia tietoja ja taitoja epäiltiin riittämättömiksi ja kilpailu työpaikoista huolestutti.

⁴ Katson, että tähän joukkoon kuuluu myös tietojärjestelmätieteen opiskelija opiskelualan hyvien työllisyysnäkökymien vuoksi.

Opiskelijat paitsi pelkäsivät myös odottivat valmistumisen jälkeistä elämää. Valmistumisessa houkutteli tunne elämän eteenpäin menosta, pääsystä uuteen elämänvaiheeseen. Rahan ansaitseminen nousi myös tärkeäksi houkuttimeksi. Työltä toivottiin mielekkyyttä ja haasteita. Myös mukava työyhteisö, turvallisuus ja pysyvyys mainittiin tärkeiksi seikoiksi. Opiskelijat ilmaisivat yllättävänkin yksimielisesti etteivät halua asettaa työtä vapaa-ajan ja ihmissuhteiden edelle. Suhtautuminen työhön oli vaativaa: toisaalta toivottiin monia asioita (mielekkyyttä, haasteita) ja toisaalta haluttiin pitää kiinni tietyistä asioista (vapaa-aika, perhe-elämä).

Opiskelijoiden kokemukset yliopiston muutoksesta olivat samansuuntaisia. Eri opiskelualojen arvostuksen katsottiin jakaantuneen: opiskelijoiden mielestä esim. filosofian maistereita ei arvosteta yhtä paljon kuin esim. kauppatieteen maistereita. Yliopiston ja elinkeinoelämän yhteistyötä kannatettiin, mutta vain tietyissä rajoissa. Opiskelijat korostivat, että yliopiston tulee jatkossakin säilyä autonomisena instituutiona, jonka tieteellinen tutkimus on objektiivista. Akateemista yleissivistystä puolustettiin miltei samoilla tekijöillä kuin Ylijoenkin (1998) opiskelijahaastattelvat. Toisaalta opiskelijat halusivat parantaa omia valmiuksiaan työelämässä toimimiseen. Opintoihin toivottiin enemmän projektitöitä, seminaareja ym. tekemiseen perustuvia opetusmuotoja.

Opintojen ohjaus todettiin edelleen riittämättömäksi vaikka positiivista kehitystä ohjauksen suhteen nähtiin tapahtuneen viime vuosien aikana. Muun muassa alumni-toiminta sai kiitosta. Ohjausta toivottiin lisää opintojen alkuvaiheeseen (opiskelustrategiat), keskivaiheeseen (sivuainevalinnat) sekä loppuvaiheeseen (työelämään siirtyminen). Gradun ohjaus todettiin useimmiten hyväksi ja riittäväksi.

12. POHDINTAA JA ARVIOINTIA

”Ihmisiä jotka kykenevät harkitsemaan tekojaan, valtaa tavallisesti lähdön ja elämän muutosten hetkinä vakava mieliala. Niinä hetkinä tarkistetaan menneisyys ja tehdään tulevaisuuden suunnitelmat.” (Leo Tolstoi, Sota ja Rauha)

Nämä sanat, jotka ilmentävät hyvin myös tätä tutkielmaa, lausui Ruhtinas Andrej sotaan lähtiessään. Vaikka yliopistosta valmistuminen ei toki vakavuudessa vastaa sotaan lähtöä, ovat siirtymät aina oman elämän pohdinnan ja arvioinnin vaiheita. Esimerkiksi monissa persoonallisuuden kehityksen teorioissa työelämään siirtymistä ja asettumista pidetään suuren muutoksen, ja jopa kriisin paikkana (mm. Erikson 1962; Levinson 1977).

Kaikki tähän tutkielmaan haastatellut opiskelijat kokivat valmistumisen merkittävänä siirtymävaiheena, jolloin tulevaisuuden etenemistä on realistisesti arvioitava. Vaiheen kokemisessa oli runsaasti yhtäläisyyksiä, kuten haikeuden ja luopumisen tunne. Eroja haastateltujen välillä syntyi valmistumisen uhkaavuuden ja pelottavuuden kokemisessa. Toiset jännittivät valmistumista enemmän ja toiset vähemmän.

Elämä on omalla tavallaan rankempaa nykyiselle opiskelijasukupolvelle. Giddensin (1995, 184-185) mukaan jälkimoderni aiheuttaa epävarmuutta kahdella tavalla: luomalla epävarmuuden ilmapiirin ja saattamalla jokaisen alttiiksi riskeille. Liberaalissa markkinataloudessa vakaat työsuhteet ovat murentuneet. Myös ihmisten mentaliteetti on muuttunut: vastuu epäonnistumisista tai työttömyydestä on yksilöllä itsellään. Työelämän epävarmuus ja ankaruus näyttäytyivät opiskelijoiden puheessa. Vaikka työnteon aloittamista odotetaan innolla, ristiriitaa ja epävarmuutta opiskelijoissa aiheuttavat kilpailu työpaikoista sekä epäonnistumisen pelko. Nykyinen työelämä vaatii eräänlaista ahdistuksen sietokykyä.

Sennett (1998) kutsuu länsimaita joustavan kapitalismin yhteiskunniksi, sillä ihmisten tulee jatkuvasti sopeutua ja joustaa erilaisten asioiden edessä. Ristiriitaa aiheuttaa ihmisten toiveiden ja todellisuuden välinen tilanne. Opiskelijoiden elämänpolitiikan mukaiseen ”hyvään elämään” kuuluu mielenkiintoista työtä, hyviä ihmissuhteita ja riittävästi vapaa-aikaa. Ongelmia syntyy silloin, kun korkeakoulututkinto ei

mahdollistakaan tyydyttävää työtä, kun puoliset yliopistosta valmistuttuaan joutuvat muuttamaan työn perässä eri paikkakunnille, tai kun työpäivät työmäärän runsauden johdosta venyvät liian pitkiksi. Lisästressiä valmistuville, ja etenkin naisille, luovat elämänrakenteeseen⁵ liittyvät päällekkäiset tehtävät. Suomessa yliopisto-opiskelijoiden keskimääräinen valmistumisikä on lähellä 30 vuotta, jolloin siirtymät työelämään, parisuhteeseen ja perheen perustamiseen tapahtuvat samaan aikaan.

Yksi tämän tutkielman tavoitteista oli pohtia, millä keinoin opiskelijoiden siirtymää yliopistosta työelämään voitaisiin helpottaa? Tutkielman tuloksista ilmenee, että siirtymää helpottavat opiskelijan elämäntilanne, kyky sisäiseen elämänhallintaan sekä oman elämänsuunnan löytyminen.

Työelämään siirtyminen jo opintojen loppupuolella lieventää siirtymän murrosta sekä antaa välineitä elämänhallintaan (raha, uudet sosiaaliset suhteet) joskin opintojen loppuun saattamisesta tulee usein vaikeaa. Myös vakituisesta parisuhteesta näytti olevan apua. Huomattavan tärkeäksi tekijäksi nousi kuitenkin koherenssin eli elämänhallinnan tunne, joka lisäsi opiskelijoiden tunnetta omasta ” pärjäämisestä”. Valmistuvilta vaaditaan ”henkistä sitkeyttä”, jonka avulla opiskelija kykenee sietämään ja hyväksymään epävarmuuden sekä ristiriidat.

Feldtin (2000, 11-12) mukaan elämänhallinta ei ole persoonallisuuden piirre tai tapa hallita stressiä, vaan pikemminkin stressin käsittelyä edistävä elämänorientaatio. Lisätäkseen elämänhallintaa opiskelijan tulisi arvioida omaa tilannettaan, tehdä suunnitelmia ja pyrkiä ylläpitämään positiivista luottamusta itseän. Erityisen tärkeitä ovat urasuunnitelmat, sillä niiden kautta tavoitteellisuus välittyy kokonaisvaltaisemminkin elämään (Järvi 1997, 64).

Valmistumiseen liittyvä epävarmuus vähenee silloin kun opiskelija tietää edes suurin piirtein, millaiseen työhön haluaa. Tavallisesti opiskeluaika varmistaa tehtyjä ammatinvalintapäätöksiä. Kaikilla opiskelijoilla näin ei kuitenkaan tapahdu. Jatkossa

---

⁵ Elämänrakenteella tarkoitetaan ikään liittyviä odotuksia, jotka ovat yhteydessä onnellisuuden ja onnistumisen kokemuksiin (Pulkkinen 1995, 320))

yliopiston tehtävänä voisikin olla opiskelijan ”herättäminen” pohtimaan tarkemmin millaiseen työhön hän tahtoo ja pyrkii. Harjoittelujaksot joissa opiskelija luo yhteyden työelämään, saattavat selventää opiskelijan suunnitelmia. Harjoittelujaksoja tulisikin lisätä jokaiseen tutkintoon kuuluviksi. Vastuu tutkinnon rakentamisesta itselle sopivaksi on kuitenkin opiskelijan oma. On myös selvää, ettei mikään tutkinto takaa opiskelijan pätevyyttä, vaan työ on se mikä opettaa.

Mielestäni onnistuin löytämään vastaukset niihin keskeisimpiin kysymyksiin, joita johdantoluvussa esitin. Monia tärkeitä tekijöitä jäi varmasti huomioimatta. Eräs huomioitava seikka olisi ollut sukupuolen vaikutus epävarmuuden kokemiseen. En kiinnittänyt haastateltavia valikoidessani huomiota sukupuolirakenteen tasaisuuteen, koska oletin sen olevan suhteellisen merkityksetön seikka tutkimuskysymysten kannalta. Sukupuolella saattaisi kuitenkin olla merkitystä. Esimerkiksi Liuska (1998, 127) havaitsi eroja sukupuolten välisessä stressikäyttäytymisessä: naiset reagoivat stressiin masentumalla ja pohtimalla, kun taas miehet toimimalla ja harrastamalla. Tarkempaa huomiota olisi voinut kiinnittää myös opiskelijoiden opintovaiheeseen, sillä elämänmuutoksiin sopeudutaan vähitellen. Nyt osa haastateltavista saattoi olla turvattomuuden ja ”surutyön” vaiheessa kun taas toiset olivat edenneet jo sopeutumisvaiheeseen. Merkittävää vaikutusta en kuitenkaan usko opiskeluvaiheella olleen, kertoivathan opiskelijat myös aikaisemmin koetuista tunteistaan.

Haastattelu osoittautui metodina hyväksi. Opiskelijat kertoivat itse ajatuksistaan, kokemuksistaan, käsityksistään ja tunteistaan joita muilla menetelmillä tuskin voisi havainnoida. Uskon haastattelujen ja niistä saatujen tulosten olevan luotettavia haastateltavien rajallisesta määrästä (10 opiskelijaa) huolimatta. Luotettavuutta lisäävät omat kokemukseni sekä valmistumiseen ja työelämään liittyvät lukuisat keskustelut opiskelukavereiden kanssa.

LÄHDELUETTELO

- Aittola, H & Aittola, T** (1985) Yliopisto-opiskelun mielekkyyden kokeminen ja opiskelijoiden elämismaailma.
- Aittola, H. ja Aittola, T** (toim.) (1988) Korkeakouluopiskelu elämänvaiheena ja opintojen kulku. Kasvatustieteiden tutkimuslaitosten julkaisusarja B. Jyväskylän yliopisto.
- Aittola, T & Aittola, H** (1990) Yliopisto elämismaailmana: opiskelun ja hallinnon muutosprosessit 1980-luvun yliopistossa. Jyväskylän yliopiston Ylioppilaskunta 31/1990.
- Aittola, T** (1992) Uuden opiskelijatyypin synty. Jyväskylä Studies of Education, Psychology and Social Research 91.
- Antikainen, A.** (1985) Korkeakoululaitoksen kehitys, yhteiskunnan muutos ja aluepolitiikka. Kasvatus 16 (2).
- Bauman, Z.** (1992) *Intimations of Postmodernity*. London & New York: Routledge
- Bauman, Z.** (1993) *Postmodern Ethics*. Padstow: Blackwell.
- Bauman, Z.** (1995) *Life in fragments. Essays in Postmodern Morality*. Oxford: Polity press.
- Bauman, Z.** (1996) *Postmodernin lumo*. Toimittaneet Ahponen, Pirkkoliisa & Cantell, Timo (1996). Tampere: Vastapaino.
- Beck, U.**(1992) *Risk society. Towards a New Modernity*. London: Sage
- Beck, U.** (1995) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino.
- Becker, T. & Kogan M.** (1992) *Process and Structure in Higher Education*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. & Passeron, J.-C.** (1979) *Reproduction in Education, Society and Culture*. London: Sage.
- Broady, D.** (1986) *Piilo-opetussuunnitelma – mihin koulussa opitaan?* Jyväskylä: Gummerus.
- Bryman,** (1998) *Quantity and quality in social research*.
- Chickering, A. & Havinghurst, R.J.** (1981) *Today's students and their needs*. Teoksessa Chickering A. (toim.) (1980) *The modern American collage*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Dahrendorf, R.** (1975) The educational class. Teoksessa Seabury, P. (toim.) (1975) Universities in the western world. New York: Free press.
- Eco, U.** (1989) Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään. Tampere: Vastapaino.
- Era, T., ym.**(1990) Liikuntapainotteinen varhaiskuntoilukokeilu. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 71.
- Erikson, E. H.** (1962) Lapsuus ja yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Erikson, E. H.** (1980) Identity and life cycle. New York: Norton.
- Eräsaari, R.** (1995) Hyvinvointivaltion muodonmuutos. Teoksessa Eräsaari R. & Rahkonen, K. (toim.) (1995) Hyvinvointivaltion tragedia. Tampere: Gaudeamus.
- Eräsaari, R.** (1998) Mikä ihmeen elämänpolitiikka? Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala, Tommi (toim.) (1998) Elämänpolitiikka. Gaudeamus.
- Eräsaari, R.** (2000) Elämänpolitiikan kontingenssi. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos J:P. (toim.) (2000) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Gaudeamus.
- Feldt, T.** (2000) Tuki, kannustus ja turvattu työ ovat avainasemassa. Psykologi 2/2000.
- Giddens, A.** (1991) Modernity and self-identity. London: Polity press
- Giddens, A.** (1994) Beyond left and right. The future of radical politics. Cambridge: Polity press.
- Giddens, A.** (1995) Politics, sociology and social theory: encounters with classical and contemporary social thought. Cambridge: Polity press.
- Haapakorpi, A.** (1994) Akateemisten työurat. Helsingin yliopiston opintoasiain julkaisuja 7/1994.
- Helsingin yliopiston rekrytointipalvelut** (1999) Unelmien kautta urasuunnitelmaan. Rekry 89/1999.
- Helsingin yliopiston ylioppilaskunta** (1997) Mission impossible? Yliopistosta työelämään.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H.** (1985) Teemahaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.
- Hobfoll, S.** (1988) The ecology of stress. Series in health psychology and behavioural medicine. Hemisphere publishing corporation.
- Hochschild, A. R.** (1997) The Time Bind. When work Becomes Home and Home Becomes Work. New York: Metropolitan Books.

- Hoikkala, T.** (1998) Traditioista vapaan valinnan illuusio. Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala, Tommi (toim.) (1998) Elämänpolitiikka. Gaudeamus.
- Hoikkala, T. & Roos J.P.** (toim.) (2000) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus.
- Holstein, J. A. & Gubrium J. F.**(1995) The Active Interview. Thousand Oaks: Sage.
- Häyrynen, Y-P.** (1984) Suomalainen korkeakouluopiskelija. Teoksessa Itkonen, T., Jussila, J. & Nurmi, K.(toim.) (1984) Korkeakouluopetuksen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Häyrynen, Y-P.** (1987) The life contents and social types of Finnish intellectuals. Teoksessa Eyerman; R., Svensson, L. G. & Söderqvist, T. (toim.) (1987) Intellectuals, universities, and the state of western modern societies. London: University of California press.
- Hörkkö, S-L.** (1997) Yliopistotutkinnot uudistuvat - koulutuksen kehittäminen jatkuu. Yliopistotieto 3/1997.
- Julkunen R. & Nätti J.** (1998) Murenee, ei murene, murenee...Janus 3/1998.
- Julkunen, R.** (2000) Työelämänpolitiikka. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos J:P. (toim.) (2000) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Gaudeamus.
- Jyväskylän yliopiston työelämänpalvelu** (1998) Urasuunnittelun, työnhaun ja harjoittelun opas.
- Järvelä, M.** (1991) Palkkatyö ja koulutustarve. Tutkimus palkkatyön kasvusta, ammatillistumisesta ja toimijoiden strategioista. Tutkijaliitto. Priima-offset.
- Järvi, P.** (1997) Ammattimielikuva. Ammattimielikuva osana ammatillisen suuntautumisen prosessia. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A-10:1997.
- Kahri, T.**(1998) Töitä on! Työnhaun ja urasuunnittelun opas. Juva: WSOY.
- Kalimo R.** (1987) Stressi ja sen voittaminen. Juva: WSOY.
- Karisto, A.** (1998) Pirstoutuvan elämän politiikka. Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala Tommi (toim.) (1998) Elämänpolitiikka. Tampere: Tammerpaino
- Kasvio, A.** (1994) Uusi työn yhteiskunta. Jyväskylä: Gummerus.
- Kasvio, A.** (1998) Strategia Tampereen yliopistolle: yhteiskuntatieteen näkökulma. Teoksessa Mälkiä, Matti & Vakkuri, Jarmo (toim.) (1998) Strateginen johtaminen yliopistossa. Tampereen yliopisto

- Kolb, D.A.** (1985) Learning styles and Dicipinary differences. Teoksessa Chickering, A.(toim.) (1985) The modern American college. San Francisco: Jossey-Bass.
- Levinson, D.** (toim.) (1978) The Seasons of a mans´ s life. New York: Knopf.
- Levinson, D.** (1977) The mid-life transition: A period of adult psychosocial development. Psychiatry Vol 40 May 2/1977.
- Liuska, H.**(1998) Jaksako opiskelija? Opiskelijan stressitekijät ja voimavarojen hankinta. Oulun yliopiston opintotoimiston julkaisuja. Sarja A 13. 1998
- Lähteenmäki, S.** (1995) ”Mitä kuuluu – Kuka käskää”. Yksilöllinen urakäyttäytyminen ja sitä ohjaavat tekijät Suomalaisessa liiketoimintaympäristössä. Vaihemallin mukainen tarkastelu. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A-1:1995.
- Mills, C. W.** (1959) Sosiologinen mielikuviutus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Mälkiä, M. & Vakkuri, J.** (toim.) (1998) Strateginen johtaminen yliopistossa. Tampere: yliopistopaino.
- Nevanto, J.** (1987) Yhteiskuntatieteilijät työmarkkinoilla. Jyväskylän yliopiston julkaisuja nro 11, 1987.
- Nummikoski, J.** (1998) Korkeakoulut supistuvan budjettirahoituksen tilanteessa: olisiko tarvetta strategiselle johtamiselle? Teoksessa Mälkiä, Matti & Vakkuri, Jarmo (toim.) (1998) Strateginen johtaminen yliopistossa. Tampere: yliopistopaino.
- Oulun yliopisto Korkeakouluopetuksen kehittämistoimikunta** (2000)
- Perttula, J.** (1998) The experienced life-fabrics of young men. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. University of Jyväskylä.
- Piskonen, H.** (1993) Opiskelijoiden kulttuuripääoma ja tiedekulttuurit. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 54.
- Pulkinen, L.** (1995) Persoonallisuuden kehitys lapsuudesta aikuisuuteen. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.) (1995) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Raitasalo,** (1995) Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia.
- Rekilä, E.** (1998) Korkeakoulujen valtionohjaus ja korkeakoulun johtaminen. Teoksessa Mälkiä, Matti & Vakkuri, Jarmo (toim.) (1998) Strateginen johtaminen yliopistossa. Tampere: yliopistopaino
- Rinne, R.** (1997) Työn himmeneminen ja oppimisen mahdollisuus. Aikuiskasvatus 1/1997.

- Roos, J.P.** (1994) *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämänkerroista.* Suomalaisen kirjallisuuden seura. Rauma: West Point.
- Roos, J.P.**(1998) *Mitä on elämänpolitiikka?* Teoksessa Roos J.P. & Hoikkala T. (toim.) (1998) *Elämänpolitiikka.* Tampere: Tammerpaino
- Roos, J.P. & Hoikkala T.** (toim.) (1998) *Elämänpolitiikka.* Tampere: Tammerpaino
- Salminen, H.** (1999) *Suomalaisten koulutusuudistusten ja talouden yhteyksistä.* Aikuiskasvatus 3/1999.
- Sennett, R.** (1998) *The Corrosion of Character. The personal consequences of work in the new capitalism.* New York & London: Norton.
- Siltala, J.** (1996) *Yksilöllisyyden historialliset ja psykologiset ehdot.* Teoksessa Hautamäki A. (toim.) (1996) *Yksilö modernin murroksessa.* Helsinki: Gaudeamus.
- Sinisalo, P.** (1988) *Koulutusura siirtymäreittinä aikuisuuteen.* Teoksessa Aittola, T. & Aittola, H. (toim.) (1988) *Korkeakouluopiskelu elämänvaiheena ja opintojen kulku.* Kasvatustieteiden tutkimuslaitosten julkaisusarja B. Jyväskylän yliopisto.
- Stenvall, K.** (1999) *Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset ennakoijina.* Työelämän tutkimus 99 (2).
- Squires, G.** (1990) *First Degree. The Undergraduate Curriculum.* Buckingham: the Society for research into Higher Education & Open University press.
- Super, D.E.** (1963) *Career and life development.* Teoksessa Brown, D. (toim.) (1963) *Career choice and development.* San Francisco: Jossey-Bass.
- Takala, T. et al.** (1994) *Kasvatussosiologia.* Helsinki: Gaudeamus.
- Tilastokeskus** (1999) *Sijoittuminen koulutuksen jälkeen.* Yliopistojen sijoittumispaketti.
- Tolstoi, L.** (1968) *Sota ja Rauha. I osa.* Porvoo: WSOY.
- Turkulainen, M.** (1985) *Korkeakoulutettujen minäkuva, ammatilliset roolit ja ammatillisen sijoittumisen työorganisaatiokohtainen välittyneisyys.* Joensuun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.
- Turunen, K. E.** (1996) *Elämänkaari ja kriisit.* Jyväskylä: Gummerus.
- Valdèn, T.** (1999) *Kun gradusta tulee liian iso.* Teoksessa Kinnunen, M. & Löytty, O. (toim.) (1999) *Iso Gee. Gradua ei jätetä.* Tampere: Vastapaino.
- Ylijoki O-H.** (1998) *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio.* Tampere: Vastapaino.

Ylijoki, O-H. (1999) Graduntekemisen ilot ja surut. Teoksessa Kinnunen, M. & Löytty, O. (toim.) (1999) Iso Gee. Gradua ei jätetä. Tampere: Vastapaino.

Ylöstalo, P. (1999) Työolobarometri: lokakuu 1998. Työministeriö. Helsinki: Hakapaino.

Ziehe, T. (1991) Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Tampere: Vastapaino

SANOMALEHTIARTIKKELIT

Helsingin Sanomat 26.3.2000 ”Markkinatalous saapui yliopistoon.”

Helsingin Sanomat 5.9.1999 ”Pelkkiin tutkintomääriin tuijottaminen vie yliopistolta sielun.”

Suur-Jyväskylän lehti 15.3.2000 ”Ikuinen opiskelija saattaa kärsiä työelämään siirtymisen pelosta.”

Liitel**HAASTATTELURUNKO****Taustatietoa**

Ikä

Sukupuoli (merkitse vain itsellesi)

Pääaine, sivuaineet

Missä vaiheessa opinnot ovat, aloitusvuosi?

Onko aikaisempia tutkintoja tai keskenjäänyttä koulutusta?

Millainen on elämäntilanteesi tällä hetkellä? (siviilisääty, työssäkäynti)

Opiskelualan valinta

Miten ryhdyit opiskelemallesi alalle, mitkä tekijät vaikuttivat valintaasi? (vanhempien malli, sattuma, kiinnostus)

Miten hyvin tiesit, mitä oikein lähdit opiskelemaan?

Ovatko odotuksesi opiskelualastasi toteutuneet? Koetko olevasi ”oikealla alalla”?

Oletko löytänyt ammatti/työ identiteetin? Jos olet niin miten?

Mitä opiskelu sinulle merkitsee?

Opiskelu elämänvaiheena

Kerro opiskeluajastasi elämänvaiheena?

Mikä on ollut parasta ja mikä pahinta?

Oletko osallistunut erilaisiin tapahtumiin, ollut mukana opiskelijajärjestöissä, ylioppilaskunnassa jne.?

Oletko kokenut jotain merkittäviä muutoksia tai kriisejä opiskeluaikana?

Koetko, että olet itse muuttunut opiskeluaikana?

Millaista itse opiskelu yliopistossa on ollut?

Valmistuminen

Mitä ajatuksia valmistuminen sinussa herättää?

Jos tuntee epävarmuutta/uhkaavuutta: millä elämänalueilla tunnet epävarmuutta? (esim. työ, toimeentulo, ihmissuhteet, jokin muu?)

Mikä valmistumisessa houkuttelee?

Onko sinulla jo suunnitelmia valmistumisen varalle?

Oletko stressaantunut opintojesi loppusuoralla? Mistä?

Mitkä asiat auttavat sinua jaksamaan?

Mitä yksityiselämään liittyviä toiveita sinulla on?

Urasuunnittelu

Mitä työtä haluaisit tulevaisuudessa tehdä?

Miten ”keksit” sen? Milloin?

Oletko suunnitellut/tehnyt opiskeluvalintoja ajatellen työnsaantia tai haluamaasi työtä?

Oletko kokenut jossain vaiheessa opintojasi alanvaihtoon/uraan liittyvän kriisin? Jos olet, niin mitä silloin teit?

Jos nyt saisit valita, mitä lähtisit opiskelemaan ja miksi?

Työ

Mitä asioita haluat työltäsi?

Millaisia tavoitteita sinulla on työuran suhteen?

Millaisia asioita uskot työmarkkinoiden tänä päivänä arvostavan?

Mitä ajattelet nykyisestä työelämästä?

Luuletko joutuvasti itse jossain vaiheessa työttömäksi?

Mistä asioista olisit valmis tinkimään hyvän työn tai ”unelmatyön” vuoksi?

Yliopisto/työelämä

Millaisena näet yliopiston ja akateemisen koulutuksen tulevaisuuden?

Tulisiko mielestäsi yliopiston ja työelämän välisiä yhteyksiä parantaa, ja miten?

Oletko käyttänyt työelämäpalvelun tai Auran palelujia?

Minkä asian puitteissa, ja onko ollut apua?

Olisitko kaivannut enemmän opintojen ohjausta? Missä vaiheessa ja kenen taholta?

Mitä neuvoja antaisit tuleville opiskelijoille liittyen haastattelemiini asioihin?

KIITOS HAASTATTELUSTA!